
3 1761 06584689 1

HET VOCALISME DER BEKLEMTOONDE LETTERGREPEN

VAN DEN

METSLAWIERSCHEN TONGVAL,

HISTORISCH UITEENGEZET.

EEN BIJDRAGE TOT DE KENNIS DER HISTORISCHE GRAMMATICA VAN HET NIEUWWESTFRIESCH

DOOR

P. KLOOSTERMAN.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1907.

H. A. Roe

HET VOCALISME DER BEKLEMTOONDE LETTERGREPEN

VAN DEN

METSLAWIERSCHEN TONGVAL, HISTORISCH UITEENGEZET.

EEN BIJDRAGE TOT DE KENNIS DER HISTORISCHE GRAMMATICA
VAN HET NIEUWWESTFRIESCH.

HET VOCALISME DER BEKLEMTOONDE LETTERGREPEN

VAN DEN

METSLAWIERSCHEN TONGVAL, HISTORISCH UITEENGEZET.

EEN BIJDRAGE TOT DE KENNIS DER HISTORISCHE GRAMMATICA
VAN HET NIEUWWESTFRIESCH.

PROEFSCHRIFT TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN DOCTOR IN DE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE, AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE GRONINGEN, OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS MR. P. PET, HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID, TEGEN DE BEDENKINGEN DER FACULTEIT IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN OP MAANDAG 8 JULI 1907, DES NAMIDDAGS OM 3 UUR, DOOR † † † † † † † † †

PIETER KLOOSTERMAN,
GEBOREN TE METSLAWIER.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1907.

STOOMDRUKKERIJ VAN J. B. WOLTERS.

OAN HEIT, MEM EN MYN OANSTEANDE.

Het is mij een aangename plicht bij 't einde van de academische loopbaan, mijn dankbaarheid te betuigen aan de hoogleeraren, wier onderwijs ik heb mogen genieten.

Bovenal ben ik U dankbaar, hooggeachte promotor Prof. Van Helten, *wiens groote kennis van mijn overigens zoo weinig bestudeerde moedertaal in hooge mate bevorderlijk is geweest voor 't vervaardigen van dit proefschrift.*

INLEIDING.

De tongval, welks vocaalsysteem ik hier (met uitsluiting van het vocalisme der zoogenaamde toonlooze syllaben), *zooveel doenlijk historisch*, wensch uiteen te zetten, is de taal, die als Boeren- of Landfriesch gesproken wordt in het dorp Metslawier, de hoofdplaats der tot de provincie Friesland behoorende gemeente Oostdongeradeel. Hij kan alzoo bij het betrekkelijk geringe onderlinge verschil, dat de westfriesche dialekten vertoonen, als type dienen van het noordoostelijk Nieuwwestfriesch.

Dat ik me hier tot een behandeling beperkt heb van de klanken der beklemtoonde lettergrepen, vindt zijn verklaring in de tijd- en plaatsruimte, voor het schrijven en drukken van een academisch proefschrift beschikbaar. Slechts noode evenwel leg ik me thans die beperking op, daarbij hopende, dat mij later tijd en gelegenheid zal gegeven zijn om de beschrijving der grammatica van mijn „memmetael" te voltooien, d. i. over consonantisme, declinatie en conjugatie en de ontwikkeling der onbeklemtoonde syllaben in dit dialekt te zeggen, wat daarover te zeggen valt door iemand, die als gewezen Metslawierder den door hem in zijn jeugd gesproken tongval volkomen beheerscht en tevens, dank zij het aan de Groninger universiteit ontvangen onderricht in de Germanistiek, de gevaren behoort te kunnen vermijden, waaraan een dilettant-dialektbeschrijver pleegt bloot te staan.

LIJST VAN VERKORTINGEN.

Ahd. gr. = Braune, Althochdeutsche Grammatik.

Altostfr. gr. = Van Helten, Altostfriesische Grammatik.

GJ. = Woordenboek op de (in 't begin der 17e eeuw vervaardigde) gedichten en andere werken van Gijsbert Japicx, zamengesteld door E. EPKEMA (Leeuwarden, Joh. Proost, 1824).

Grdr. = Paul, Grundriss der Germanischen Philologie.

IF. = Brugmann und Streitberg, Indogermanische Forschungen.

met. = metslawiersch of in 't Metslawiersch.

nwfr. = nieuwwestfriesch.

oonfrk. = oudoostnederfrankisch.

o. respectief oofr. = oudoostfriesch.

PBB. = Paul und Braune, Beiträge zur Geschichte der Deutschen Sprache.

Schw. = Schwartzenberg, Groot placaat- en charterboek van Vriesland (Leeuwarden, Willem Coulon, 1768), 1e deel, geciteerd naar de bladzijden.

Tijdschr. v. Ned. Lett. = Tijdschrift voor Nederlandsche Letterkunde.

Urgerm. gr. = Streitberg, Urgermanische Grammatik.

w. respectief owfr. = oudwestfriesch.

ZLex. = Van Helten, Zur lexicologie des altwestfriesischen.

Opm. Wordt zonder nadere aanwijzing een vorm aangehaald, dan is hij oudwestfriesch. De overige verkortingen zijn de gewone (ags., ohd., enz.).

VOORAFGAANDE OPMERKING.

Bij het citeeren der oude vormen wordt in het volgende ter aanwijzing van de korte voc. der beklemtoonde syllabe het teeken ˘ gebezigd, en wel ten einde de van geen kort- of langteeken voorziene lettertypen te kunnen bezigen voor de in een gesloten syllabe resp. in de open lettergreep verlengde („tonlange") vocaal (vgl. § 66). Wanneer de verlengde vocaal in onze oude bronnen door *ae*, *ee*, enz. is voorgesteld, wordt dit dubbel letterteeken in den geciteerden vorm behouden.

Voorzoover de oudfriesche schrijver zich van zulk een dubbel letterteeken niet bediend heeft, verkeert men, wat den in een gesloten syllabe staanden klank betreft, in een aantal gevallen in 't onzekere, of er een phonetisch resp. analogisch ontwikkelde verlengde („dehnungs-") vocaal dan wel een phonetisch niet verlengde resp. door analogie voor den phonetisch gerekten klank in de plaats getreden korte vocaal bedoeld is. Ter aanwijzing van zulk een onzekerheid wordt in 't volgende van een niet-cursief vocaalteeken (a, e, enz.) gebruik gemaakt[1]).

Voor het Metslawiersch is de speciale aanwijzing der vocalen, die verlenging hadden ondergaan, onnoodig, doordien hier de verlengde vocalen tengevolge van voortgezette verlenging met de oorspronkelijke resp. door contractie ontwikkelde lange vocalen quantitatief zijn samengevallen. Vandaar het eveneens onnoodige om de kortheid der Metslawiersche klanken met een ˘ aan te wijzen.

1) Het bezigen van letterteekens met een kort-lang teeken stuitte op technische bezwaren.

ONTWIKKELING VAN HET OUDWESTFRIESCHE KLANKSYSTEEM IN DE BEKLEMTOONDE SYLLABE[1].

DE OUDE *a* IN DE OORSPRONKELIJK GESLOTEN SYLLABE.

§ 1. De oude *a*, die niet door een „umlauts"-factor wordt gevolgd, blijft qualitatief bewaard als *ă* of wordt door rekking (z. § 55) *a*.

α. Vóór een lange (gegemineerde) muta, wanneer de volgende syll. geen *e* bevat (z. *IF*. 19, 172 vlgg.) in *lăppa* lap, *tăpper* tapper, *habba* hebben, *străffia* in verzet komen tegen, *kătte* kat, *hlăckia* lachen (vgl. *PBB*. 30, 231), enz.; woorden als *ĕcker* akker, *skĕt* geld, vee (waarnaast *skăt*) zijn te verklaren uit de flexievormen op *-es*, *-e*.

β. Vóór *ll*, *l* — cons., *chs* (waaruit een historische *x* of, door synkope van *ch* vóór *s* + cons., een *s*), *cht* in *ălle*, *ăl*, *hăls* hals, *fălsch* valsch, *bălka* balk, *gălga* galg, *falla* vallen, *haelf*, *half* half, *wal* wal, *stal* stal, *aeld* oud, *haelda* houden, *waelda* curare, dominari, *wald* woud, **saelt* (GJ. *sât*) zout, enz.; *aexle* schouder, *flax* vlas, *waxa* wassen (vgl. *onwaexna*), *laester* laster; *năcht* nacht, *bitrăchtia* betrachten, enz.

γ. In de verbindingen *was*, *war*, tenzij de volgende syll. een *e* bevat (*IF*. 19, 174), in *wăska* (GJ. *waskje*) wasschen, *swărt* niger, *warm* warm, enz.

δ. Vóór *r* + *da* (*IF*. 19, 175) in *flarde* lap, enz.

---

[1]) Dit overzicht berust voor een groot deel op hetgeen in *PBB*. 19, 345 vlgg., in *IF*. 7, 312 vlgg., 19, 171 vlgg., in VAN HELTENS *ZLex*., in *Tijdschr. v. Ned. Lett*. 15, 68 vlgg., in *Grdr*.[2] 1, 1152 vlgg. omtrent het oudwestfriesche vocalisme is opgemerkt, alsmede op mondelinge inlichtingen, mij door Prof. VAN HELTEN verstrekt.

Aangezien een behandeling van het *Oud*westfriesch hier slechts middel, niet doel is, wordt alleen dat vermeld, wat voor de verklaring van het Metslawiersch van belang is. Phonetische verschijnselen, wier invloed zich niet in genoemd dialekt vertoont, blijven hier dus in den regel buiten bespreking.

ε. In enkele ontleende woorden als *pārt* deel, *arbeyd* (GJ. *aerbeyde*) arbeid, *taesta* tasten, enz.

§ 2. De oude *ā*, door geen „umlauts"-factor gevolgd, was te voren vóór nasaal *ō*^{a} geworden, doch herneemt later haar *ā*-qualiteit weer: hiervoor ook door verlenging (*IF.* 7, 324 vlgg., § 55) *a*: *ānxt* angst, *ānckel* enkel (subst.), *plānck* plank, *waenlia* (uit *wandelia*) verwisselen, *daem* dam, *brand* brand, *land* land, enz. (vgl. *IF.* 7, 329 vlgg.).

§ 3. De oude verbinding *ān* + scherpe spirans levert een *ō* op, tenzij de volgende syll. een *i* of *ī* bevat, in welk geval zich uit *ān* een *ā* ontwikkelt (*IF.* 19, 200 vlgg.): *brōchte* bracht (misschien ook reeds hiernaast *brŏchte* door invloed van een in het part. voor *brōcht* door verkorting vóór een tautosyllabische *cht* ontwikkeld *brŏcht*), **gōs* (GJ. *goez*) gans, *ōder* ander, enz.

Tijdens de werking van den „umlaut" gaat de niet tot *ō* ontwikkelde *ā* over in *ē*: **gēs* (GJ. *giez*) ganzen, enz.

§ 4. Met uitzondering der in §§ 1 en 2 vermelde gevallen, wordt de *a* der gesloten syll. *e*^{a}, waaruit ook door verlenging *e* (§ 55): *grēf* graf, *dei* dag, *smēl* smal, *stērck* fortis, *weyn* (uit **wagn*) currus, waarnaast *wayn* (met *a* uit **wagan*), *hlest* last, *eerg* erg, *eerm* pauper, brachium, enz.

Opm. 1. Over verdere wijzigingen van enkele dezer *e*^{a}'s resp. *e*'s z. § 43.

Opm. 2. De vocaal van *gāt* gat (waarnaast te verwachten *iēt*) en *path*, *paed* (GJ. *paed*) semita zijn aan den pl. ontleend (z. *Grdr.*² 1, 1187). Bij niet sterken klemtoon was *a* bewaard; vandaar *dāt* (pronomen, artikel en conjunctie) als de uit proklitische uitspraak des woords herkomstige vorm.

§ 5. De door een „umlauts"-factor gevolgde *a* gaat tijdens de werking van den „umlaut" over in *a*^{e} vóór een lange nas. (*nn*, *mm*), nas. + muta, *ll*, *ld*, *lt* of *cht*, om zich later te ontwikkelen: hetzij tot *a* (waaruit ook bij verlenging, z. § 55, *a*), wanneer de volgende zwak beklemtoonde syll. geen *j*, *i* of *ī* bevatte (ook vóór *llj* — doffe voc. ontstond *a*); hetzij tot *e*^{a} (waaruit in bepaalde gevallen *e*, z. § 55), wanneer een nog bewaard gebleven *j*, *i* of *ī* haar invloed uitoefent (*IF.* 19, 175 vlgg.).

Vbb. *bikānna* bekennen, waarnaast *bikēnna*, *faen* moeras en *fēnne* grasland, **māntel* mantel (o. *māntel*), *mēnscha* mensch, *hēlle* hel, *aldera* parens, -tes, *kelde* koude, *mācht* macht, *ambecht* ambacht, enz.

Opm. Uit deze $\breve{e}^a$ ontwikkelt zich in de sterk beklemtoonde syll. *ei* vóór *nd* (*PBB.* 19. 367): *eind(e)*, *ein* finis, *sneynd* zondag (*PBB.* 19, 426), enz.

Over andere wijzigingen der $\breve{e}^a$ z. § 43.

§ 6. In de niet in § 5 vermelde gevallen wordt *ă* door „umlaut" $\breve{e}^a$: *bĕd* bed, *sĕlskip* gezelschap, *sĕtta* zetten, *skĕppa* scheppen, enz.

Over wijzigingen dezer $\breve{e}^a$ z. §§ 42, 43 en 44.

DE OUDE *ă* IN DE OPEN SYLLABE.

§ 7. Aan de oude, niet door een syll. met *i*, *ī* of *j* gevolgde *ă* beantwoordt in den regel een „tonlange" *a*: *dagen* dies (pl.), *fara* gaan, *gader* te zamen, *schada* noxa, *tale* taal, enz.

Door contractie ontwikkelt zich een *ā*: *slaen* (uit **slaha(n)*).

Opm. Over de *au* uit *a* vóór *w* z. § 49γ.

§ 8. De oude sterk beklemtoonde $\breve{o}^a$, die vóór een nas. uit de oude *ă* was ontstaan, behoudt vóór *o* van den uitgang haar doffe qualiteit, vanwaar *o* in de open en $\breve{o}^a$ in de (door geminatie der nasaal) gesloten syllabe; anders gaat ze met een tusschentrap *ă* over in *a* resp. *ă* (*IF.* 7, 328 vlgg.). Uit **hŏno*, verb. *hŏna(n)* ontstond eerst **hŏnno* (met verdubbeling vóór *-o*, vgl. *IF.* 7, 356 vlgg.), *hŏna(n)*; daarop **hŏnno* resp. (met analogische korte *n*) **hŏno*, **hăna(n)* resp. (met analogische *nn*) **hănna(n)*. Vandaar vormen als *hona*, *hŏnna* gallus, *monia*, *mŏnnia*, *mania* monere, *nama*, *nămma* nomen, enz.

§ 9. De door een „umlauts"-factor gevolgde *ă* gaat tijdens de werking van den „umlaut" over in $\breve{a}^e$ vóór *m*, om zich daarna te ontwikkelen, hetzij tot *ă* (waaruit in 't vervolg *a*), wanneer de volgende zwak beklemtoonde syll. geen *i* of *ī* bevatte, hetzij tot $\breve{e}^a$ (waaruit later *e*), wanneer een nog bewaard gebleven *i* of *ī* haar invloed uitoefent (*IF.* 19. 175): *frem(e)d(e)*, *freemd(e)* vreemd, **hemde*, **himde* (GJ. *himbd*) hemd, met een vocaal, die herkomstig is uit den ouden nom. **frăᵉmiþ*, *-id* en **hăᵉmiþ*, terwijl vormen als *fraemd(e)* zijn terug te brengen tot een ouder **frăᵉmid-*.

§ 10. In de niet in § 9 vermelde gevallen wordt *a* door „umlaut" $\breve{e}^a$, waaruit *e*, wanneer de lettergreep open bleef: *edel* edel, *elĕnde*, *ĕllĕnde* exilium, *steed* plaats (uit **stede*), enz.

Uit **stehele* voor **stehili* (voor **stĕhli* uit **stăhli-*, vgl. ags. *stīele* tegenover ohd. *stahal*, § 58) ontstaat **stĕl* (GJ. *stiel* staal).

Opm. Over wijzigingen dezer $\breve{e}^a$'s z. §§ 42, 43 en 44.

§ 11. Door een jongeren „umlaut" (*PBB*. 19. 347 vlgg.) ontstonden *ĕkkj-*, *ĕggj-*. *ĕrrj-*, *ĕllj-* uit *ăkj-*, *ăgj-*. *ărj-*, *ălj-* in: *mĕckia* maken, *smĕckia* smaken, * *rĕckia* (GJ. *reytsje*) raken, * *jĕggia* (GJ. *jeye*) jagen, *wĕrria* curare, servare, *bytĕllia* betalen, *hĕllet* 3 pers. sing. praes. ind. van * *hĕllia* halen, enz.; daarnaast ten gevolge van behoud van *ă* (waaruit in 't vervolg een „tonlange" *a*) in de flexievormen met *-a-*: *makia*, *smakia*, *jagia*. *waria*, *bitalia*. *halia*, enz. Over de door contaminatie ontstane vormen met *ă* + lange cons. (*bităllia*, *biwărria*, enz.) z. l. c. 348 vlg.

DE OUDE *ĕ*[a].

§ 12. Behoudens bepaalde uitzonderingen blijft de oude in een gesloten syll. staande *ĕ*[a] bewaard en ontwikkelt zich in een open lettergreep tot een „tonlange" *e*: *ĕbba* eb, *sĕlf*, * *nĕst* (GJ. *nest*), * *hnĕcka* (GJ. *necke*), *sĕx* numerale, *wĕsta* westen, *hĕlpa*, *wei* weg, enz.: en *bede* vraag, *leger* ligplaats, *ledich* ledig, *nevil* nevel, *neva* nepos, enz.

Opm. Over wijzigingen dezer vocalen z. §§ 42, 43 en 45.

DE OUDE *ĭ*.

§ 13. Behoudens bepaalde uitzonderingen blijft de oude *ĭ*, beantwoordende aan een idg. *i* of *e*, in een gesloten syllabe bewaard, en ontwikkelt zich door rekking (§ 55) of in een open lettergreep tot *i*:

α. (idg. *i*) *fĭsk* visch, *hlĭd* deksel, *lĭbba* vivere, *wixlia* wisselen, enz.; *bit(e)* beet, *tilia* telen, *wike* week, enz.;

β. (idg. *e*) *binda* binden, *winter* winter, *plicht* plicht, *sitta* sedere, enz.: *fiteria* vincire, *ita* edere (met *i* voor *e* uit den 2. en 3. pers. sing. praes. ind. * *itist*, * *itith*), enz.

Opm. Over wijzigingen dezer *ĭ*'s resp. *i*'s z. §§ 46, 48, 49*γ*, 51 en 52.

§ 14. De oude verbinding *ĭn* vóór scherpe spirans levert een *ī* op: *hrīder* bos, *fīf* quinque, enz.

DE OUDE *ŏ*[a].

§ 15. Behoudens bepaalde uitzonderingen blijft de oude in een gesloten syllabe staande *ŏ*[a] bewaard en ontwikkelt zich in een open lettergreep tot een „tonlange" *o*: *dŏchter* dochter, *fŏl* vol, *fŏlgia* volgen.

fŏlck volk, *gŏd* deus, *hlŏt* lot, enz.; en *boda* bode, *boga* boog, *Joda*, *nose* nasus, enz.

Opm. De ontwikkeling van *ŏld*, *ŏlt* tot *oud*, *out* is reeds owfr.; getuige *goud* aurum, *ter mouda* ter aarde (Schw. 113), enz.

Over andere wijzigingen dezer $\breve{o}^a$'s resp. *o*'s z. § 49*a*.

DE OUDE *ŭ*.

§ 16. Behoudens bepaalde uitzonderingen blijft de niet door een „umlauts"-factor gevolgde en in een gesloten syllabe staande oude *ŭ* bewaard en ontwikkelt zich in een open lettergreep tot een „tonlange" *u*: *fŭl* vol, *fŭlgia* volgen, *ŭp* op, enz., en *fugel* vogel, *butera* boter, enz.

§ 17. De *ŭ* vóór een lange nasaal of vóór nasaalverbinding gaat over in een door het *o*-teeken voorgestelden klank *ŏ* (of $\breve{o}''$? [1])), tenzij een *e* van den uitgang dit verhindert (*IF.* 7, 349 vlgg.): *tŏnge* (met *ŏ* uit de verbogen casus *tŏnga* voor * *tŭnga(n)*) naast *tŭnge* (met aan den nom. sing. toekomende voc.), *hŏnger* (uit * *hŏngor*, ags. *hungor*) naast *hŭnger* (uit * *hŭngres*, *-e*), *schŏnk* been (uit de cas. zonder uitgang en met *-an*, *-a*, *-um*) naast *schŭnk* (uit *schŭnkes*, *-e*), enz.

§ 18. De oude verbinding *ŭn* vóór scherpe spirans levert een *ū* op, tenzij een *ĭ* of *ī* der volgende syllabe een „umlauts"-voc. te voorschijn roept: *ūs* ons, *mūda* monding (= o. *mūtha*), enz

Door „umlaut" gaat de *ū* over in *ē*: *kētha* verkondigen.

Opm. Over andere wijzigingen dezer *ū*'s resp. *u*'s z. § 55.

§ 19. Door *i*-, *ī*-, *j*- „umlaut" wordt de oude *ŭ* in den regel $\breve{e}''$ resp. „tonlange" *e*: *brĕgge* pons (waarnaast *brĭgge*, z. § 43), *flĕcht* vlucht, *tein* getogen, enz., en *ker(e)* keus (waarnaast *kare*, z. § 42), enz.

Opm. Over wijzigingen dezer „umlauts"-vocaal z. §§ 42, 43 en 44.

DE OUDE *ā*.

§ 20. De *a* (= idg. *ē*) blijft *ā* na *qu*, vóór *w* (in welk geval in 't vervolg *au* ontstaat uit *a* vóór *w*, vgl. § 49γ) en vóór *g*, *h*, *p*, *l* of *th* met *u*, *ō* of *o* der volgende syllabe: *quād* kwaad, *blāuw* blauw (uit de verbogen casus * *blawes*, *-e*, enz.) (*PBB.* 19, 376), *clāu* houweel

1) D. i. een vocaal met de qualiteit van den ndl. uit *u* voortgekomen klinker, in *dronken*, *lomp*, *komst*, *zon*, enz.

(ohd. *clāwa*, z. *PBB* l.c.), *saegen* videbant (uit **sāgun*), *swāger* (uit **swāgur*, aan te nemen naar den uitgang van 't ohd. *swehur* zwager en 't oorags. **sweohor*, waaruit *swēor*), **wāgia* wagen (o. *wāgia*) en *frāgia* vragen (uit **wāgoda*, **frāgoda* resp. *-ōda* etc.; daarnaast *frēgia*, z. § 22), *forsmāia* (*ā* uit de flexievormen met *-aho-* resp. *-āhō-*) versmaden, *wāpen* (uit den gen. dat pl. **wāpno* of *-ō*, **wāpnum*), *pāl* (uit de verbogen vormen **pālōr* of *-or*, *-o*, *-um*), *ādema* adem (uit **āthuma*, vgl. os. *āthum*), enz.

Opm. Over *wāya* waaien, ontstaan onder invloed van **wāith* (uit **wāwith*), z. *PBB*. 19, 395 vlg.

§ 21. Vóór een korte nasaal gaat de oude *ā* over in $\bar{o}^a$ (voor deze qualiteit vgl. *IF*. 7, 333 vlg.), wanneer de volgende syllabe geen „umlauts"-factor bevat: *mōna* luna, *mōnad*, *-ed* mensis, enz. Vóór een uit *m*, *n* ontwikkelde *mm*, *nn* (vgl. *IF*. 7, 356 vlg.) ontstaat uit deze $\bar{o}^a$ door verkorting o^a, waaraan in onze bronnen o^a of *a* beantwoordt onder dezelfde voorwaarden, waaronder een oude o^a zich ontwikkeld heeft tot o^a of *a* (vgl. § 8 en *IF*. 7, 328 vlgg.): uit **mōno*, verb. **mōna(n)* ontstonden eerst **mōnno*, **mōnno*, verb. **mōna(n)* resp. door analogische ontwikkeling **mōnna(n)*; daarop **mōnno*, verb. **mōna(n)* en **mānna(n)* resp. een door compromis ontstaan **mana(n)*; vandaar de in *IF*. 7, 332 vlgg. vermelde vormen: *mōnnen-*, *mōnnadei*, *mānne(n)dey* naast *manendey* maandag, *mōnnet* en *mōnna* (voor *mōnnat*) maand, **jāmmer* (GJ. *jammer*) jammer, enz.

§ 22. Buiten de in §§ 20, 21 genoemde gevallen gaat de *ā* (= idg. *ē*), hetzij de volgende syllabe al of niet een „umlauts"-factor bevat, over in *ē*: *deer* daar, *iēr* jaar, *lēge* laag (adj.), *rēda* raden, *strēte* straat, *sweer* zwaar, *hwēr* waar (adv.), *weer* waar (adj.), enz.; vgl. ook naast *wapen*, *fragia* (z. § 20) de vormen *wēpen* (uit **wāpn* nom. acc. sing. en pl., **wāpnes*, *-e*), *frēgia* (uit **frāgija(n)*, enz.). Blijkens een naast de normale spelling *e*, *ee* van *lēta* laten, *deed* daad, enz. voorkomende zeldzamer schrijfwijze *lieten* ger. en part. prt., *died* daad, enz. (*PBB*. 19, 361, noot 2) had de vocaal, voorzoover ze in de jongere taal niet in bepaalde gevallen (z. § 135, 141 Opm.) als *ē* bewaard bleef of in $\bar{e}^a\partial$ overging, alreede een qualiteit $\bar{e}^i\partial$, de basis van de jongere $\bar{i}^e\partial$.

Opm. 1. De aan een oude *ē* (met gesloten uitspraak) beantwoordende klinker (z. § 24), de „umlaut" van *ō*, *u* en *a* (uit *au*) en de uit $\bar{a}^e$ (voor *ai*) ontwikkelde klank *ē* hadden dezelfde qualiteit als

de *ē* uit *ā* (= idg. *ē*). Vgl. de *PBB.* 19, 361 noot 2 geciteerde voorbeelden: *brief*, *grietman*, *kriept* kruipt (uit * *krūpith*), *liesa* bevrijden, *ghien* geen, enz., waarnaast als norm vormen met *e*, *ee.*

Opm. 2. Over vormen als *iuun*, *ioend* avond, enz. z. § 49γ.

§ 23. Uit de *ē* (voor *ā*) vóór een onmiddellijk volgende niet heldere vocaal ontwikkelt zich *ī*: * *nēhor* of *-ar* nader (met *ē* voor de klankwettige *ā*, vgl. § 20, door invloed van * *nēhist*), waaruit * *nīor*, * *nīar*, waaruit *niaer*, *niēr* (vgl. § 40).

DE OUDE GESLOTEN *ē*.

§ 24. Aan de oude gesloten *ē* beantwoordt in den regel een door *e*, *ee* of *ie* voorgestelde klank *ē'ə* (vgl. § 22 Opm. 1): *brēf*, *breef*, *brief* epistula, *prēster*, *priester*, *Pēter*, *Pieter*, *hēten*, *hieten* (praet. pl. van *hēta*), enz.

Opm. Over wijzigingen dezer *ē* z. § 49γ.

DE OUDE *ī*.

§ 25. De oude *ī* blijft normaal behouden: *dīk* dijk, *līf* lijf, *līk* lijk, *pīne* pijn, *strīd* strijd, *wīf* wijf, enz.

In *frī* vrij, is de *ī* ontstaan uit een oorspronkelijke korte beklemtoonde *i*, onmiddellijk door *j* gevolgd (*PBB.* 15, 467 vlg.); evenzoo in *fīand*, waarnaast *fīnd* (vgl. *PBB.* 19, 372).

Opm. 1. Over vormen als *bliūwa*, *bliouwa* blijven, (*h*)*riū*(*we*) (on. *hrīfa*) rastrum, enz. z. § 49γ.

Opm. 2. Over andere wijzigingen dezer *ī*'s z. § 51.

DE OUDE *ō*.

§ 26. Aan de oude niet door een „umlauts"-factor gevolgde *ō* beantwoordt gewoonlijk een klank, die blijkens de naast een normale spelling *o*, *oe* (*boeck*, *bōc*, *bōte*, *boete*, *bloed*, *fōt*, *foet*, *hoede*, enz.) nu en dan voorkomende schrijfwijze *ue* (in *bueck*, *buete*, *blued*, *fuet*, *huede*, enz., vgl. *PBB.*, 19, 397 noot) een qualiteit *ō"ə* had.

§ 27. Vóór een uit *m* ontwikkelde *mm* (z. *IF.* 7, 356 vlgg.) is de *o* verkort: * *blōmme* (GJ. *blomme*) flos, * *dommia* (GJ. *foerdommje*) verdoemen.

§ 28. Een ouden overgang van *ō* in open beklemtoonde monosyllaba tot *ū* vertoonen *kū* vacca (= os. *kō*), *hū*, waarnaast *hō* hoe (= os. *hwō*). Vgl. *Altostfr. gr.* § 20 en *Urgerm. gr.* § 129.

Opm. 1. Over andere wijzigingen der *ō* z. § 49*a*.

Opm. 2. Over *grōya* groeien, *blōya* bloeien, die onder invloed van **grōist*, **grōith*, enz. (uit **grōwist*, **grōwith*, enz.) ontstaan zijn, z. *PBB.* 19, 395 vlgg.

§ 29. Uit de *ō* vóór een onmiddellijk volgende donkere voc. ontwikkelt zich *ū*: **dōan* (met een analogisch aangehecht *-an* voor **dōn*) waaruit **dūan*, waaruit *duān* doen.

§ 30. Voor de qualiteit van den door „umlaut" uit *ō* ontwikkelden klank van *sēka*, *sieken* zoeken, enz. vgl. § 22 Opm. 1.

Opm. 1. Over wijzigingen dezer „umlauts"-vocaal z. § 49*γ*.

Opm. 2. In plaats van *ē* (uit *ō*) vertoont zich *ī* in den nom. acc. pl. *kӯ* (d. i. *kī*) vaccae; een uit den ouden vorm **kō-i* (of misschien **kū-i* met een aan den sing. *kū* ontleende voc., vgl. § 28) ontwikkeld **kē* riep door „ausgleichung" een gen. en dat. pl. **kē-a* of *-o* resp. *-ō*, **kē-um* te voorschijn, waaruit (vgl. § 23) **kī-a*, **kī-um*, die het oude **kē* verdrongen.

DE OUDE *ū*.

§ 31. De oude niet door een „umlauts"-factor gevolgde *ū* blijft *ū*: *būr* boer, *hūs* huis, *hluud* luid, *rūm* ruim, enz.

§ 32. Vóór een uit *m* ontwikkelde *mm* (z. *IF.* 7, 356 vlgg.) ontstaat uit deze *ū* een *ŭ* of *ŏ* onder dezelfde voorwaarden, waaronder een oude *ŭ* zich scheidde in *ŭ* en *ŏ* (vgl. § 17 en *IF.* 7, 355 vlgg.): *tūma*, *t(h)ŭmma*, **tŏmma* (GJ. *tomme*) duim, **prūme*, **prŭmme*, **prŏmme* (GJ. *promme*) pruim, enz.

Opm. Over andere wijzigingen dezer *ū* z. § 49*a*.

§ 33. Voor de qualiteit van den door „umlaut" ontwikkelden klank van *hēra* huren, *kriepth*, enz. z. § 22 Opm. 1.

DE OUDE *ai* (= OORGERM. *ai* EN UIT *āj* DER VERBINDING *ājj*).

§ 34. De door contractie uit *ai* ontstane *a'* ontwikkelt zich in 't vervolg normaal tot *ē*, waaruit klanken zijn ontstaan, wier qualiteit

naar § 22 Opm. 1. zijn vast te stellen. (z. *IF* 7, 346 vlgg.): *breed*, *heel*, *kēra* vertere, *lēna* leenen, *lēda* leiden, *mēna* meenen, *sēle*, *steen*, *wēse* orphanus, enz. en *ghien* geen, *siele*, enz.

Over een vóór *l*, zachte dentaal, *k* of *g* uit *ē* ontwikkelde *ei* in *heilig* sanctus, *heyden*, *reyse* reis, *reysia* verbum, *teyken* naast *tēken*, *weig(e)ria* naast **wēgeria* (GJ. *wēgerje*), enz. vgl. *IF.* 7, 348 vlg.

Door verkorting vóór sommige consonantverbindingen ontstaat uit *ē* een verkorte vocaal *ĕ*, die onder bepaalde omstandigheden in *ĭ* (= *ē'*) is overgegaan (z. § 43 en voor vbb. *PBB.* 19, 369 en *IF.* 7, 346): *stīns* burg (uit **stēnsse* voor **stēnisse*), *hĕllig* sanctus naast *hĭlg*, enz.

§ 35. Onder bepaalde omstandigheden ontwikkelt zich na de synkope van de paenultima-vocaal resp. der *i* van de personaal-suffixen *-is(t)*, *-ith* en vóór 't verdwijnen van de postconsonantische *j* van den uitgang de *ā''* (uit *ai*) tot *ā* (z. *IF.* 19, 185 vlgg.)[1].

α. Vóór een tautosyll. labiaal resp. labio-velaar of gutt. spirans, vóór een gelabialiseerde conson., die vroeger door *u* gevolgd werd en ten gevolge van de syn- of apokope dezer *u* in den „auslaut" van de voorafgaande syllabe is komen te staan, evenals vóór *u* (uit oude *-ua* of *-ui*), welke, met de *ā''* tautosyll. verbonden, een element van een lange diphthong geworden was (een voorafgaande *i* echter of *i* resp. *ī* van de volgende syll. heft de werking van de *u* op): **rap* touw (o. *rāp*), *fāmne* puella (ags. *fæmne*), *waegh* wand, *ā* altijd, *nae* nooit (uit **ā^e u*, **nā^e u*), *aesga* rechter (o. *āsega*), enz.

Uitzonderingen zijn begrijpelijk als de gevolgen van „ausgleichung", b.v. *hēm* dorp, *sē* mare: door invloed van het flexiesysteem der 1ste sterke klasse laten zich de praeterita *screef*, **greep*, **kneep* (GJ. *griep*, *kniep*), enz. verklaren.

β. Vóór eind- en middellettergrepen met *a* (behalve, wanneer vóór deze *a* een *j* staat): *tāne* teen (vgl. de grondvormen **taha(n)*, enz. en z. *IF.* 19, 189 met noot), *gāra* rokspand, schoot (= ohd. *gēro*, ags. *gara* schuins toeloopende punt van een kleed), *frāse* gevaar (met *a* voor *a''* uit de pluralisvormen op *-a*: hiernaast *frees* met een uit den sing. *frā^e se* herkomstige *ē*), *claed* kleed (met een in den pl. **cla'thar* nom. acc., *-a* gen. ontwikkelde *ā*: hiernaast *cleed* met een in den sing. ontstane helderen klinker), enz.

[1] Voor de verschillende opvattingen dezer *ā*- en *ē*-ontwikkeling z. *IF.* 7, 310 vlgg., Siebs in *Grdr.*2 1, 1229 vlgg., Walde in *IF.* 12, 372 vlgg. en Van Helten in *IF.* t. boven a. p.

γ. Vóór geminata, vóór drievoudige consonantverbindingen en vóór een tautosyll. *sk*, *st* of *ts*(*t*). De geminatae ondergingen in den „auslaut" verkorting of riepen, wanneer ze bewaard bleven, verkorting van *ā* tot *ă* te voorschijn: *schaet* hij scheidt, 't participium *schaet* (z. *PBB*. 19, 408 vlg.), verbogen *-schătte* of door invloed van den niet verbogen vorm *-schătte*, 't praeteritum *schătte*, waarnaast met onder invloed van de in 't part. verlengde of niet verkorte vocaal ook *schaete* en *schaet* (voor *schaete*), *fat* pinguis (uit de verbogen vormen met **fă"tt-*), *al(li)fta* elfde, *flaesch* vleesch (GJ. *flaesck*, *flesck*), *gaest* geest (waarnaast *geest*, **flēsk*, de basis van *flesck*, uit *gee-stes*, enz.), *maest* meest, *haest* spoed (waarnaar door analogie *haestig*, enz.), *maester* meester (uit **mā^{e}st-res*, enz.), waarnaast *mēster* (uit *mā^e-ster*), enz.

Bijzondere aandacht vorderen de volgende vormen.

Een regelmatig ontwikkelde *ā* resp. *ē* vertoonen de praesensvormen van *gaen* en *staen* (wier vocaal tot een oude *ā"* uit *ai* is terug te brengen), **gān*, **stān* (GJ. *gean*, *stean*) 1. pers. sing. praes. ind. (uit **gā"m*, **stā"m*), **gāst*, **stast* 2., *geeth*, *steeth* 3. sing., *gaeth*, *staed*, pl. ind. (uit **gā-ath* voor **gā"-ath* met onoorspronkelijk suffix voor **gā^{e}th*); een door analogie voor den regelmatig ontwikkelden klank staande voc. vertoonen de inf. *gaen*, *staen*, de part. *gaende*, *staende*.

Verder is te letten op de vormen (*n*)*ĕmmen*, (*n*)*ĕmmer* en (*n*)*ĭmmen*, (*n*)*ĭmmer* (voor bewijsplaatsen z. *IF*. 7, 344) uit (*n*)*ēmmen*, (*n*)*ĕmmer*, die onder invloed der negatie *nē* in de plaats getreden waren van **(n)ammen*, *nammer*. (Vgl. nog *ammant* en de oofr. vormen *nammer*, *ammer*, *nammon*, *ammon* uit **nā^{e}u*, **ā^{e}u* + *mēr*, *man* resp. *mon* met uit assimilatie van *n* en *m* ontwikkelde *mm*). Voor overgang der korte vocaal tot *ĕ* vóór *mm* + een tot *ə* verzwakten klank z. § 43; daarnaast ook behoud der *ĕ* onder invloed van *nĕ*.

Voor het ontleende woord *hēra* dominus z. *IF*. 12, 381 en 19, 197.

§ 36. De *ai* uit *āj* der verbinding *ājj* (= got. *addj*) ontwikkelt zich, met de tusschentrappen *ā* vóór *j*, *āi* vóór *j* (vgl. § 50), tot *ai* (z. *IF*. 19, 198 vlgg.): *kaey* sleutel, *laeyda* leien, **claey* (GJ. *klaey*) klei, **aey* (GJ. *aey*) ei; (voor deze en andere vbb. z. *ZLex*. 54).

DE OUDE *au* (= OORGERM. *au* EN UIT *āw* DER VERBINDING *āww* RESP. *āwwj*).

§ 37. Voor de oude oorspronkelijke diphthong *au* treedt een *ā* in de plaats, wanneer de volgende syll. geen „umlauts"-factor bevat:

āge oog, *āre* oor, *daed* mors, *daed* mortuus, *cāpia* koopen, *slaet* sloot, enz.

Indirect behooren hiertoe ook *hā* fenum (waarnaast het § 38 te bespreken *hee*), *gae* gouw, door contractie uit * *hāi*, * *gāi* voor * *hāwi*, * *gāwi* (synkope der *w* vóór *i*), den uit de verbogen vormen met * *hāwj-* (voor * *hauwj-* uit * *hăwwj-*) geabstraheerden nom. acc. sing. (vgl. *PBB.* 28, 531 vlg. en *Grdr.*[2] 1, 1232).

Opm. Over wijzigingen dezer *ā* z. § 49γ.

§ 38. Door „umlaut" ontstaat uit *ā* een naar § 22 Opm. 1 te beoordeelen klank *ē* (geen „umlaut" in de gevallen, in § 37 vermeld, waar de *ā* + *w* de werking der *j* verhinderden): *hēra* audire, *need* nood, *scheen* schoon, *stēt* stoot, *lēsa* los, vrij maken, enz., waarnaast *liesa*, enz.

Indirect behooren hiertoe ook *hee* fenum (naast *hā*, z. § 37), *stree* stramen uit * *hē-i*, * *strē-i*, die onder invloed der regelmatig ontwikkelde flexievormen * *hējes*, *-e*, enz. (uit * *hau-jes*, *-e*, enz., vgl. *PBB.* 28, 531 vlg.) voor * *hewi*, * *strewi* waren in de plaats getreden.

Opm. Over wijzigingen dezer *ē* z. § 50.

§ 39. De *au* uit *ăw* der verbinding *ăww* (= got. *aggw*) ontwikkelt zich, met den tusschentrap *ā* vóór *w*, tot *āu*[1]) vóór *w*, resp., met de tusschentrappen *ā* vóór *w*, *ō* vóór *w* (*PBB.* 19, 376 vlgg. en § 49β), tot *ōu*[1]) vóór *w*: *scāwia* (d. i. *scāuwia*), *scōuwia* beschouwen, *hāuwa*, *hōuwa* houwen, enz.

DE OUDE *ío* (UIT DIPHTH. *eu*), *ía* (UIT *ī-a*, *ī-a*, VGL. § 40).
íu (UIT DIPHTH. *eu*, UIT *ĕw*, *ĭw* DER VERBINDINGEN
ĕww, *ĭww* OF UIT *ī-u*, *ī-u*, *ī-u*, VGL. § 41).

§ 40. De oude *ío* (uit diphth. *eu*) en de klank, die door contractie uit *ī* + *a*, *ī* + *a* is ontstaan, gaan met den tusschentrap *ía* over in *ía* of (met *ía* als tusschentrap) in *īē*[a] (gespeld met *ia*, *iae* of *ie*): *bieda*, *biāda* bieden, *fo(e)rliēsa*, *urliasa* verliezen, *bier*, *biar* bier, *tyēl*

[1]) De letter, die het eerste element van deze diphthong voorstelt, heb ik van een langteeken voorzien, ofschoon uit de jongere ontwikkeling van den tweeklank (z. §§ 156, 160 Opm.) is op te maken, dat hier alreede in de oudere taal de *ā* resp. *ō* niet meer lang, maar waarschijnlijk halflang werd uitgesproken.

tyāl rota, *syěck*, *sieek*, *siaeck* aeger, *tiěn*, *tiān* decem, *niěr*, *niaer* (z. § 23), enz. (z. *PBB*. 19, 421).

Behouden blijft de *iā*: in *liaef* lief, door invloed van *lyāuwe* enz. (z. *PBB*. 19, 363 vgl.); in de verbale flexievormen, waar de tweede component tevens den uitgang voorstelt, als *siaen*, *siaene*, *siāne*, *siaende* zien, *tiaen*, enz. trekken, *iaen* geven, enz., naar 't voorbeeld van *gaen*, *staen*, enz.; in den absoluten „auslaut", als blijkt uit *hiā* resp. (met verkorting bij niet sterk geaccentueerde uitspraak *hia*) acc. sing. fem. en nom. acc. pl.

Opm. Over *liācht*, *liācht* lux z. § 56.

§ 41. De oude *íu* (uit diphth. *eu* of uit *ěw*, *īw* van de verbinding *ěww* resp. *īww*) en de door contractie uit *ī* of *ī* + *u* of *ū* ontwikkelde *íu* gaan over in *iū*, die in bepaalde gevallen zich ontwikkelt òf tot *iō*″ (gespeld met *ioe* of *io*) òf bij verkorting vóór tautosyll. *cht* tot *io*ª (spelling *io*) òf vóór een heterosyll. *w* tot *iou* (z. *PBB*. 19, 384 vlgg.).

a. De *iū* blijft behouden, behalve in enkele op „anlehnung" of analogie berustende vormen (z. ben. γ, ε), vóór tautosyll. muta: *byūsterlick* verward, *tiuester* duister (herkomstig uit casus met **biūst-r-*, **thiūst-r-*), enz. (hiernaast *tioester* uit **tiū-ster*, vgl. ben. γ).

β. Ze wordt *iou* vóór *w* (z. *PBB*. 19, 351, 355 vlgg., 378 vlg.): *tro(u)we* subst. (over 't verdwijnen van den 1ˢᵗᵉⁿ component na liqu. z. *Aofr. gr.* § 24 Anm. 2, *PBB*. 19, 351 noot, ben. § 59 Opm. 4), enz.

γ. Ze wordt *iō*″ vóór heterosyll. muta en in den „auslaut", voorzoover geen „anlehnung" enz. werkzaam is: *hyōda*, *hioede* heden, **gr(i)ōde* litteeken (uit **griūthe* voor **gríuthe* voor **gr-u-th-* uit **grěwithu*, z. *PBB*. 19, 356), *iō*, *ioe* dat. acc. van het pron. pers. (waarnaast *iū* onder invloed van 't possessivum *iūw(e)* met *iū* in plaats van *iou* naar 't personale).

δ. Ze wordt *iō*″ vóór tauto- en heterosyll. *r* en *n*, voorzoover geen analogie werkt: *fyoer* vuur (waarnaast ook *fyuer* door analogie, vgl. *PBB*. 19, 387), *dyo(e)re* duur, *styōra* sturen, *friond* vriend, enz. (z. *PBB*. 19, 356 noot 1, 358 noot 4).

ε. Ze wordt *io*ª vóór tautosyll. *cht*: *riocht* (waarnaast *riucht* uit *riūch-t-*), *tiocht* 3. pers. sing. praes. ind. van *tiae(n)* (waarnaast *tiucht* met *iū* uit den 2. pers. sing. met enkl. pron. **tiūch-stu*), enz.

Opm. Over *siocht* en *siūcht* hij ziet, als analogieformaties vgl. *Altostfr. gr.* § 272. Anm. 2.

WIJZIGINGEN VAN VOCALEN ONDER INVLOED VAN VOORAFGAANDE OF VOLGENDE CONSONANT OF CONSONANTVERBINDINGEN MET OF ZONDER VOCAAL.

§ 42. De $\breve{e}^a$ (= een oude $\breve{e}^a$ of volgens § 46 uit *ĭ* vóór *r* of = een door „umlaut" uit *ă* of *ŭ* voortgekomen klank) gaat, na synkope van de suffixale *j*, vóór een tauto- of heterosyll. *r* (met of zonder een daarmee verbonden dentaal resp. *k*) + zwak beklemtoonde *-a*(-) over in *ă*, waaruit in de open syll. *a*: een zoo ontwikkelde klank drong ook vaak door in vormen, waarin gemelde factor ontbrak (vgl. *Tijdschr. v. L.* 15, 68 vlgg.): *fărda* pacis (naast *fĕrd*, *fĕrda*, enz.), *mărket* (uit * *merkat* = ohd. *merkat*; het naast *mărket* voorkomende *mĕrket* is herkomstig uit vormen als *mĕrkàde*, *-um*, enz.), *fărsche* (in *mitter fărsche dēda* in flagrante delicto; hiernaast *fĕrsch*, vgl. § 46), *wara* afweren, *swara* zweren, (*wĭl*)*kare* keur (= o. *kere*, ohd. *churi*, vgl. *Altostfr. gr.* § 173, 179; de vormen met *a* uit den pl. * *kara* of * *karan* voor * *kera* of *-an*), enz.

Hiernaast ook $\breve{e}^a$ resp. *e*, eigenlijk thuis hoorende in vormen, waar de factoren voor den overgang van $\breve{e}^a$ tot *a* niet aanwezig waren: *fĕrd* pax, pacem, *fĕrda* pacis, *fĕrscha* (in *mĭtter fĕrscha dēda*), *wera*, *swere*, *kere*, enz.

Vormen met *rr* als *wĕrra*, *wărra*, *swĕrra*, *swarra*, (*wĭl*)*kĕrre*, enz. berusten op analogieformatie of compromis: *wĕrra*, *wărra* naar * *wĕrst*, * *warst*, *wĕrt*, * *wart* van den 2. en 3. pers. sing. praes. ind. en de gesynkopeerde vormen van 't praet. en 't part. praet.; *swĕrra*, *swărra* onder invloed der flexievormen van den 2. en 3 pers. enk. en het part. praet. (vgl. *IF.* 7, 358 vlgg.); *kĕrre* door compromis uit *kere* en het geapokopeerde *kĕr*).

§ 43. De $\breve{e}^a$ (hetzij beantwoordende aan een oude of in de plaats van *ă* getreden $\breve{e}^a$ of = den door „umlaut" uit *a* of *ŭ* voortgekomen klank of de volgens § 34 uit *ē* verkorte vocaal) gaat, nadat de suffixale *j* was weggevallen, over in *i* (d. i. $\breve{e}^i$) vóór een tautosyll. *r* + dentaal of gutturaal, een *l*(*l*), *ld*, *n*(*n*), *ns*, *n* + gutt., *m*(*m*), *gg* of *kk*, tenzij een volgende zwak beklemtoonde *a* (d. i. *-a-* = os. *-a-* of uit *-o*, *-o-* = os. *-o*, *-o-* resp. een *-a* voor *-an*) dien overgang verhindert (z. *PBB.* 19, 434 noot, 438 vlgg., *ZLex.* 20, 64)[1]; geen

[1] De bovenstaande formuleering wijkt tengevolge van een mij door prof. VAN HELTEN meegedeelde (later elders door hem toe te lichten) opmerking eenigszins af van de *ZLex.* 64 gegevene.

verhinderenden invloed werd uitgeoefend door een *-e(-)* (= een oude *-e* of een klank, ontstaan uit *-a* = os. *-a* of uit *-e* resp. *-e-* voor *-i*, resp. *-i-*), wat tot de gevolgtrekking leidt, dat tijdens de ontwikkeling der $\breve{e}^{i}$ deze klanken reeds -ə(-) waren geworden: *bĭrd*, *bĕrd* baard, *swĭrd*, *swĕrd* zwaard, *stĭrt*, *stĕrt* cauda, *bĭrg*, *bĕrg* mons, *hĭrd*, *hĕrd* focus, *wĭrd*, *wĕrd* dignus, *schĭl*, *schĕl* ik, hij zal, *schĭld*, *schĕld* schuld, *synne*, *sĕnne* sol, *stĭns* burg (uit **stĕnsse* voor **stĕnisse* z. § 34), *t(h)ĭnckt*, *tĕnket* dunkt, *(n)ĭmmer*, *(n)ĕmmer* (vgl. § 35, slot), *brigge*, *bregge* brug, **mĭgge* mug (GJ. *migge*, *mig*), **stĭkke* stuk (GJ. *stick*), enz.

Vgl. voorts *hĕrdere* pastor, welks met bijtoon gesproken suffixvocaal der paenultima de factor blijkt te zijn geweest van het behoud der $\breve{e}^{a}$ 1).

§ 44. De door „umlaut" uit *ă* of *ŏ* ontwikkelde $\breve{e}^{a}$ wordt vóór een geassibileerde *kk* of *gg* dikwijls *ĭ*, d. i. $\breve{e}^{i}$ (daarnaast ook vormen met $\breve{e}^{a}$, die vóór een heterosyllabische *ts* uit *k* haar qualiteit had behouden; vbb. *ZLex.* 37): *lĭdsa*, *lĭdza* leggen, *sĭdza*, *-z(i)a* zeggen, *brĭtsen*, *-zen* gebroken, *sprĭtsen* gesproken, *bilĭtsen*, *-zen* gesloten, enz.

§ 45. De $\breve{e}^{a}$ (= een oude $\breve{e}^{a}$) gaat over in $\breve{o}^{u}$ (waaruit in de open syllabe *o*) vóór *l*, *r*, *l* + labiaal of gutturaal, die vóór een volgende *o* (uit *u*) donker gekleurd zijn (*ZLex.* 72 vlg.): **mole* (uit **mĕlo*) meel (GJ. *moàl*), waarnaast *mele* (uit **mĕles*, *-e*), **smore* (uit **smĕro*) smeer (GJ. *smoar*), **dōlva* delven, graven (GJ. *dolle*), **mōlk(e)* (o. *melok*) melk (GJ. *mōlcke*), enz.

Opm. Over wijzigingen der $\breve{e}^{a}$ (= een oude $\breve{e}^{a}$ of den door „umlaut" uit *ă* of *ŏ* voortgekomen klank) tot $\breve{o}^{u}$ resp. *o* vóór andere consonanten z. l. c.; ze blijven hier als voor ons dialekt van geen belang zijnde onvermeld.

§ 46. Onder invloed van een *r* + cons. + *e* van 't suffix is de oude *ĭ* in $\breve{e}^{a}$ overgegaan: *tz(i)ĕrke* kerk (vgl. ags. *circe*), *fĕrsch* versch

---

1) Omtrent de vormen met $\breve{e}^{a}$ + *r* + dentaal resp. *k* zij in verband met het in § 42 besproken verschijnsel opgemerkt, dat we hier aan prototypen te denken hebben, waarin $\breve{e}^{a}$ niettegenstaande de *a* van 't suffix door „ausgleich" was bewaard gebleven.

Niet uit het oog te verliezen is voorts, dat onder de met *e* geschreven vormen ten deele ook resten der vroegere spelling kunnen schuilen, m. a. w. dat bv. somwijlen met *bĕrd* en dergel. een vorm $b\breve{e}^{i}rd$ kan bedoeld wezen.

(uit door metathesis voor **frĭsk* in de plaats getreden **fĭrsk* ontstaan, in de casus met *-e*, *-e-*).

§ 47. De door een *t*, *s* of *h* voorafgegane verbindingen *wĕ*^{u}, *wi* worden *ŏ*^{u} (voor de hier aangenomen qualiteit vgl. § 116*A*) resp. in de open syllabe *o*, of *ŭ*: *toelef* (uit **twalif*) duodecim, *hŏk* qualis, **sŏk* (GJ. *sock*) talis (uit **hwĕlīk*, **swĕlīk*; vgl. ohd. *welīh* uit **hwalīk*, got. *swaleiks*), *sŭster* (uit **swĭster*).

OVER DEN INVLOED VAN EEN *u*, *w* OF *j* DER VOLGENDE SYLLABE.

§ 48. Vóór *g* + *u* ontstaat uit *ī* een *íu*, waaruit door accentverplaatsing *iū*, waarvoor (naar *PBB*. 19, 385) *iō*^{u} (gespeld met *io* of *ioe*): *nio(e)gen* novem.

§ 49. Een heterosyll. oorspronkelijke of (na de synkope der suffixale *j* vóór of na een oudere *ō*, *ū* of *o*) uit *v* ontwikkelde *w* oefent op verschillende wijze invloed uit op den voorafgaanden klinker.

α. Uit *ō*^{a}, *ō* + *w* (oorspr. of uit de labiale spir. ontstaan) ontwikkelt zich *ou* resp. *ōu* + *w*, uit *ū* + *w* (oorspr. of onoorspr.) een *ou* + *w* (z. *PBB*. 19, 351 vlgg.): *hou*, *hōw* (waarnaast *hōf*) hof, *frōuwe* vrouw (vgl. *PBB*. 16, 310), *bouwa* habitare, colere (ohd. *būan*), *trouwia* vertrouwen (os. *trūon*), enz.

β. Onder invloed van *w* (de oorspr. of een uit *v* ontstane) + *o* of *ō* wordt de voorafgaande *ā* (uit *au* z. § 39) een *ō*^{a}, die hierop vóór de heterosyll. semivocaal door ontwikkeling eener anorganische *ŭ* in *ōu* overgaat (*PBB*. 19, 377 vlg.): *scōuwia* beschouwen, waarnaast *scāwia* (d. i. *scāuwia*, uit **scāwia*, met niet gewijzigde *ā* in flexievormen, wier suffix geen *o* of *ō* had), *hōuwa*, *hāuwa* houwen, enz.

Opm. Over een soortgelijke ontwikkeling van *ē*^{a} of *a* tot *ō*^{a}, waaruit *ou* z. *PBB*. 19, 360, 432.

γ. Onder invloed van een volgende heterosyll. *w* (= de oude *w* of een uit *v* ontstane) ontwikkelt zich achter de voorafgaande korte of lange vocaal een *ŭ*, welke met die vocaal samensmelt tot een tweeklank; *ă* wordt *au*, *ā* (= idg. *ē* of uit *au*) wordt *āu*, *ĕ*^{a} en *ē* worden *eu* resp. *ēu*, *ō* wordt *ōu*, *ĭ* en *ī* worden *iu* resp. *īu*; uit *eu*, *ēu*, *iu*, *īu* ontstaat daarop bij accentverschuiving een stijgende diphthong *iu*, die, voorzoover de *w* behouden blijft en niet met de *ŭ* versmelt.

zich ontwikkelt tot *iou* (z. *PBB.* 19, 353 vlgg., 384 vlgg en § 41*β*), doch anders naar omstandigheden (vgl. § 41 *α*, *γ*, *δ*) zich als *iū* of als *iō*^{u} vertoont: *naula* navel (ags. *neafola*), *blāuw* blauw, *hāuwa* houwen (z. § 39), *fiouwer* vier (uit *fiōwer*, z. *IF.* 18, 95), *io(u)we* vester (waarnaast *i(ū)we* door invloed van het personale *iū*), naar *priuwe* GJ. proeven, aan te nemen **priūwa* (uit **prēvan*, vgl. *PBB.* 19, 356; de analogische *iū* naar den 2. 3. pers. sing. met een onoorspronk. *iū*), *iōnd* avond (uit **ēvund* = ohd. *ābund*; voor de *iō*^{u} vgl. § 41*δ*) met *sniōnd* zaterdag (*sn* uit **sunnan-*, **sĕnnan-* of **sunnan-* z. *PBB.* 19, 355), waarnaast *iuun*, *sniūn* met een onder invloed van **iūwund* behouden *iū*, *bliūwa* blijven (met een *iū* als in **priuwa*), enz.

§ 50. Naast de door een heterosyll. *w* ontwikkelde *ū* staat de door de *j* der volgende syllabe te voorschijn geroepen anorganische *ĭ* in *āi* voor *ā*^{e}*i* uit *ā*^{e} (§ 36), in *ēi* uit *ē* (= „umlauts"-vocaal van *ā* voor *au*, § 38) (§ 158 Opm. 2), en in *ōi* uit *ō* (§ 28 Opm. 2).

BREKING VAN VOCALEN VÓÓR BEPAALDE CONSONANTVERBINDINGEN.

§ 51. Door breking ontstaat uit *ĕ*^{a}, *ĭ*, *ī* vóór *cht* en uit *ĭ*, *ī* vóór *chs*, wanneer geen syllabe met *i*, *ī* of *j* volgde, een *íu*, resp. *íu*, waaruit de stijgende diphthong *iū*, die in vormen met *ch-t*, *ch-s* behouden blijft, doch vóór de tautosyll. *cht*, *chs* overgaat in *io*^{u} (vgl. § 41*ε*): *riūcht*, *riōcht* rectus, *sliucht*, *sliōcht* slecht, eenvoudig, *fiūchta*, *fiōchta* vechten, **miūksia* mest uit den stal verwijderen (denom. van **míuhs* = ags. *meox* uit **mihs*).

Volgde op de *cht* resp. *chs* een „umlauts"-factor, dan bleef de *ĭ* resp. de *ī* bewaard (voor de *ĭ* uit *ī* z. § 57): *lĭcht(e)* levis (vgl. ohd. *līhti*), *plĭcht*, *tĭcht(e)* adj. (mnd. *dīhte*, GJ. *ticht*) dicht, *wicht* gewicht, enz. (vgl. *Aofr. gr.* § 39).

Opm. Uit den oofr. vorm *wiūcht* cedit volgt, dat de breking eerst na ontwikkeling van de door synkope van de voc. des uitgangs der 2. en 3. pers. sing. praes. ind. ontstane *kt*, *ks* tot *cht*, *chs* heeft plaats gehad.

§ 52. Door breking ontstaat uit *ĭ* vóór *nkw*, *ngw*, *kkw* een *íu*, die met de tusschentrappen *iū*, *iu* (door verkorting) in *io*^{u} resp. vóór nas. in *io* (of *io*^{u}?) (vgl. § 17) overgaat (z. *PBB.* 19, 385, 388 vlgg.): *siōnga* zingen, **stiōnka* (GJ. *stjonckje*) stinken, **tiōck* (GJ. *tjock*) dik, waarnaast **tiūk* (blijkens met. *tsjuk*) met *iu* uit den geapokopeerden vorm, welks geminata verkort was.

VOCAALVERLENGING.

§ 53. De verlenging van de oorspr. korte vocaal in een gesloten syllabe (onder bepaalde voorwaarden) of in een open beklemtoonde lettergreep (vgl. §§ 7, 12, 13, 15 en 16) heeft dezen klank meestal niet met den oorspr. langen of door contractie ontwikkelden doen samenvallen. Getuige de vaak verschillende jongere ontwikkeling van door verlenging ontstane en van oorspronkelijke of uit contractie voortgekomen lange vocalen.

Opm. In enkele gevallen, waarin de verlengde klank gelijke behandeling heeft ondergaan als de oorspr. lange, is uit deze omstandigheid vroegtijdige quantiteitswijziging op te maken. Zoo in *hēde* (uit **hĕrda*), *heed* habebat en *hyede*, wier vocaal op ééne lijn moet gesteld worden met de in § 22 Opm. 1 vermelde; verder in *fīr* ver, *thoer* toren (ags. *torr*) met een vroegtijdig vóór *rr* verlengden klank (z. *ZLex.* 64 vlg.).

§ 54. Als een door verlenging in de open syllabe ontstane („tonlange") vocaal heeft te gelden de klinker van *laester* vitium, *froeste* frigori (men lette voor de oorspr. tot de volgende lettergreep behoorende *st* op *mēster* uit **mā^e-ster*, z. § 35*γ*).

Ook zijn tot deze kategorie te rekenen de verlengde vocalen in vormen met *l* of *r* voor een oorspronk. *lf*, *rf*, *lv*, *rv*, als *hale*, *-a*, *-is* (voor en naast *hălver*, *-ven*, *-vis*, *-va*) (waarnevens door analogie *hael* en *kaelf*), *bihala* behalve (voor en naast *bihălva*); *stera* mori, *storen* mortui sunt (voor en naast *stĕrva*, *stŏrven*), enz. (voor meer vbb. z. *ZLex.* 32 vlgg.); door het wegvallen der zachte spirantische labiaal kwam de vocaal der wortelsyllabe in een open lettergreep te staan en onderging tengevolge daarvan quantitatieve wijziging.

§ 55. Als de gevolgen eener relatief jonge verlenging in de gesloten syllabe zijn te vermelden:

a. Een *a*, *i*, *u* uit de beklemtoonde *ă* (uit *ŏ^a*, vgl. § 2), *ĭ*, *ŭ* vóór een in den „auslaut" staande, uit *nn*, *mm* ontwikkelde korte nasaal en vóór *n-d*, *n-t*, *n-s*, *m-b*, *m-p* (z. *IF.* 7, 324 vlgg. en 353): *kaem* kwam, *maen* vir (waarnaast *mannes*, *-e*, enz. en een hiernaar op

analogischen weg ontstaan *măn* = (GJ. *man*). *daem* dam (waarnaast ook *dămmes*, *-e*, *dăm*), * *ram* (GJ. *raem*) ram, * *rand* (GJ. *ran*) rand * *hand* (GJ. *hān*) manus, *wandelia* resp. *wăndlia* (GJ. *wannelje*, *wandelje*) wandelen, * *kant* (GJ. *kānt*) kant, zijde, * *krans* (GJ. *krānze*, *kranz*) krans, *aemthe*, *ambocht*, *ampt(e)* (GJ. *aempte*) ambt, *kaemp*, *kamp* kamp, strijd, * *ramp* (GJ. *ramp*) ramp;

bliind blind, *kiind* (verlenging in de verbogen casus), en bij GJ. *ijn* in, *ijndolle* ingraven, *ijnset* inzet, *ijnbringe* inbrengen, *ijnplantje* inplanten, *bijnne* binden, *fijnne* vinden, *wijn* wind, enz., waarnaast bij GJ. *binne* binnen, *glim* (met *ĭ* uit de verbogen casus) glans, *winter*, *glinsterje* (met *ĭ* uit * *wint-r-*, * *glinst-r-*), enz.;

hwnd hond (de *u* uit de verbogen casus), *wnder*, (bij GJ. *gruwne* grond, *ruwn* rond, *suwn* gezond, *fuwn* gevonden), enz.

β. Een *e* (waaruit *ei*) uit *ĕ*ᵃ vóór *n-d* (z. *PBB*. 19, 367 en *IF*. 7, 327 vlg.): *eind(e)*, *ein* finis, * *ein* (GJ. *eyn*) eend, * *skeinda* (GJ. *scheyne*) schenden, enz.

γ. Een vocaal vóór *f-t*, *k-s* (door *x* voorgesteld z. *ZLex*. 20): *eefter* achter (os. *aftar*), *oefte* saepe; *aexle* schouder, *flax* vlas (met *a* uit * *flak-ses*, *-se*; daarnaast ook aan te nemen * *flăx* resp. door analogie ontwikkelde vormen * *flăxes*, *-e*) (GJ. *flaegs*), *waxa* wassen (GJ. *waegsje*), enz.

δ. Een vocaal vóór *r* + heterosyllabische zachte consonant en *o* vóór *r-t* of *r-s*: *flarde* lap, *eerde* aarde, *coerne* koren, *hoerna* cornuum, *noerda* noorden, *eermis* brachii, *eerve* erfgenaam, *eergera* erger, *moerne* 's morgens, *baerna* branden, *poerte*, *koerta* korten, *toerstich* dorstig, enz.; waarnaast door analogie *eerdrīke* aardrijk, *coern*, *hoern* horen, *noerd* noord, *oerd* oord, punt, *eerm* brachium, *eerg*, *moern* morgen, enz.

In het vaak aan te treffen *foerd*, *foert* porro berust de verlengde vocaal op invloed van den compar. *forder(a)*.

ε. Een *a*, *e*, *i*, *o* uit *ă*, *ĕ*ᵃ, *ĭ*, *ŏ*ᵃ vóór een in den „auslaut" staande uit *ll* ontwikkelde *l* en voor *l-d*, *l-t*: *waell* wal dat sing. (met apokope van *-e* en een uit den onverbogen vorm herkomstige *a*), *haelda* tenere, *waelda* curare, dominari, *wald* silva, *aeld* vetus (met verlengde voc. uit *waldes*, *-e*, *aldes*, *-e* enz.), *ongefael* ongeval, *faelle* *faele* cadat, *to falen*, *faelt* 3. sing. (de verbale vormen door „anlehnung" aan 't subst. *fal*), *field* veld (met verlengde voc. uit *feldes*, *-e* enz.), * *saelt* (GJ. *sāt*) sal, *wiild* wild, *moelde* terra, enz. Daarentegen *ăl* (niet * *al*, * *ael*) door analogie naar *ălle*, enz.

VOCAALVERKORTING.

§ 56. Over de verkorting van het tweede element van *i̯ū* tot *i̯u*, waaruit *i̯o*^{a}, *i̯o*^{u}, *i̯o* (of *i̯o*^{u}?) vóór *nk*, *ng*, *kk*, *cht*, *chs* z. §§ 41ε, 51 en 52.

Hiernaar is als gevolg van een zelfde proces *i̯a* uit *i̯ā* vóór *cht* aan te nemen: *li̯acht* lux, waarnaast *li̯ācht* (gespeld *liaecht*, *liacht*, z. *PBB.* 19, 421 noot) met *i̯ā* uit *li̯āchtes*, enz.

Of in vormen als *lĕssa* lezen, *wĕssa* wezen, *foeriĕtta* vergeten, *stĕlla* stelen, enz. (vgl. *IF.* 7, 358 vlg.) de verlenging der cons. al of niet aan de ontwikkeling eener „tonlange" voc. is voorafgegaan, m. a. w. of hier de korte klank den ouden korten voortzet dan wel met een „tonlange" voc. als tusschentrap is ontstaan, is niet uit te maken.

§ 57. De *ē* (uit *ā* of uit *ā*^{e}, de contractie van *ai*, of = den „umlaut" van *ō* resp. *ū*), de *ō* (= oude *ō* of ontstaan uit *ān* + scherpe spirans), *ū* (= oude *ū*) en de *ī* (= oude *ī*) zijn vóór geminata, *cht*, *ns* of tautosyll. muta + *t* of *st* verkort: * *rĕdst*, * *rĕt* 2. 3. pers. sing. praes. ind. (uit * *rēdst*, * *rēth* voor * *rēdist*, * *rēdith*) bij *rēda* raden, *stĭns* burg (z. § 43), *blĕt*, * *blĕtte*, * (*h*)*lĕt*, *hlĕtte* 3. pers. sing. praes. ind. en praet. bij *blēda* bloeden, *hlēda* luiden; * *blŏmme* (GJ. *blomme*) flos, *sŏcht* part. bij *sēka* zoeken, * (*h*)*rŏpt* (uit * *hrōpith*) 3. pers. sing. praes. ind. bij (*h*)*rōpa* roepen, *brŏcht* part. bij *brĭnga*; *thŭmma* waarnaast * *tŏmma* (GJ. *tomme*) duim; *lĭcht* levis (ohd. *līhti*), enz.

Opm. 1. Blijkens het verschil der met een oude *ō* correspondeerende met. klanken, *o*^{a} uit een vroegtijdig, *o*^{u} uit een later verkorte voc. (z. § 115*B*, 116*A*), is voor de prototypen * *brōhte*, * *sōhte* tijdens de verkorting *ō*^{a}-qualiteit, voor de prototypen * *flōka*, * *hrōpa*, * *blōma*, * *ferdōmia* tijdens de verkorting *ō*- of *ō*^{u}-uitspraak aan te nemen.

Opm. 2. Verkorting van de zwak beklemtoonde *ō* in de open syllabe vertoont de partikel *tō* tot, waarnaast in de w. bronnen ook reeds *tă*.

Opm. 3. Voor meer verkortingen z. §§ 21, 35γ.

CONTRACTIE.

§ 58. De verbindingen *ewe* resp. *iwi* zijn na wegval van de intervoc. *w* gecontraheerd tot *ē* resp. *ī*; uit *aha*, *ehe* (voor *ehi*) ontstonden na

de synkope der *h* *ā* resp. *ē*: *knē* (uit **knewe*) genui naast *knī* (uit **kniwi*), welke vormen, in sommige casus klankwettig ontstaan, gegeneraliseerd werden, *nī* (uit **niwi*) novus, *slān* (os. *slahan*), de volgens §§ 137*F*, 141*C* uit met. *īᵉər* arista, *stīᵉəl* chalybs aan te nemen oude vormen **ēr* (ohd. *ehir*), **stēl* (vgl. ags. *stīele*, dat op een ouden *ia*-stam **stēhli* uit **stahlia* wijst; waarschijnlijk is voor het friesche woord als prototype **stehele* voor **stehili* uit **stēhli* aan te nemen; voor de anorganische voc. lette men op ohd. *stahal*, *stahil*).

§ 59. De verbinding *ewi* is na uitstooting der *w* gecontraheerd tot *ei* aan te treffen in *ei* schaap en in *ei-* van *eiland* (uit **ewi* voor **awi*, z. *PBB.* 16, 298).

Opm. 1. Over vormen met een uit *ā-i* resp. *ē-i* tot *ā* resp. *ē* gecontraheerde vocaal voor een uit *ewi* te verwachten *ei* z. §§ 37, 38.

Opm. 2. Over de diphthong *uā*, met den tusschentrap *u-a* uit *ō-a* door contractie ontstaan, z. § 29; voor verdere contracties vgl. §§ 40 en 41.

Opm. 3. Door verbinding van een vocaal en een uit palatale *g* voortgekomen klank zijn de diphthongen te verklaren in: *dei* dies, *leith* (uit **legith*) hij legt, *rein* regen, *wein* (uit **wagn*) wagen naast *wain* (uit **wagan*), *tein* (uit **tygin*) getogen, enz.

Opm. 4. Na een liquida is de *i* als eerste komponent van een stijgende diphthong reeds owfr. in sommige woorden weggevallen (z. *PBB.* 19, 351 noot en vgl. *Aofr. gr.* § 24 Anm. 2): *bidrāged* fallunt, **hr(i)ōp* (GJ. *rōp*) riep, *tro(u)we* subst., enz.

OVERZICHT DER VOCALEN EN DIPHTHONGEN VAN HET OUDWESTFRIESCH.

§ 60. De korte vocalen zijn: $\breve{a}$, $\breve{e}$, $\breve{i}$, $\breve{o}$ en $\breve{u}$.

§ 61. De $\breve{a}$:

α. = wgm. $\breve{a}$ (§ 1).

β. uit $\breve{a}^e$, „umlaut" van $\breve{a}$ (§ 5).

γ. uit $\breve{o}^a$, die berust op een wgerm. door geen „umlauts"-factor gevolgde $\breve{a}$ vóór nasaal (§§ 2, 8).

δ. uit $\breve{e}^a$ (= een oude $\breve{e}^a$ of uit $\breve{i}$ vóór r + cons. + e of = een door „umlaut" uit $\breve{a}$ of $\breve{u}$ voortgekomen klank) vóór r + a der volgende syll. (§ 42).

ε. uit $\bar{o}$ (voor $\bar{a}$ = idg. $\bar{e}$) door verkorting (§ 21).

ζ. uit $\bar{a}$ voor $\bar{a}^e$ (uit *ai*) door verkorting (§ 35γ).

η. = wgerm. $\bar{o}$ met zwakken klemtoon (§ 57 Opm. 2).

§ 62. De $\breve{e}^a$:

α. = wgm. $\breve{e}^a$ (§ 12).

β. uit oude $\breve{a}$ in de gesloten syll. (§ 4).

γ. uit de „umlauts"-vocaal van $\breve{a}$ (§§ 5, 6, 9, 10, 11).

δ. uit $\breve{u}$ door „umlaut" (§ 19).

ε. uit $\breve{i}$ vóór r + e der volgende syll. (§ 46).

ζ. uit $\bar{e}$ (uit a of uit $\bar{a}^e$ voor *ai* of = den „umlaut" van $\bar{o}$ of u) door verkorting (§ 57).

§ 63. *A*. De $\breve{i}$:

α. = wgm. $\breve{i}$ (§ 13).

β. uit $\bar{i}$ door verkorting (§ 57).

B. De $\breve{e}^i$ uit $\breve{e}^a$ (= een oude $\breve{a}$, $\breve{e}^a$, den door „umlaut" uit a of $\breve{u}$ voortgekomen klank of de volgens § 57 uit $\bar{e}$ verkorte voc.) onder bepaalde voorwaarden (§§ 43, 44).

§ 64. *A*. De $\breve{o}^a$:

α. = oudwestgerm. $\breve{o}^a$ (§ 15).

β. uit $\bar{o}^a$ (= oude $\bar{o}^a$ of ontstaan uit *ăn* + scherpe spirans) door verkorting (§ 57 met Opm. 1).

B. De $\breve{o}^a$:

α. uit *ō* of $\bar{o}^a$ (= oude *ō*) door verkorting (§ 57 met Opm. 1).

β. uit $\breve{e}^a$ (= een oude $\breve{e}^a$) onder bepaalde voorwaarden (§ 45).

γ. uit $w\breve{e}^a$ (§ 47).

C. De *ŏ* (of $\breve{o}^a$?):

α. uit *ă* vóór een lange nasaal of vóór nasaalverbinding (§ 17).

β. uit *ă* vóór een onoorspronkelijke gegemineerde nas. (§ 32).

§ 65. De *ŭ*:

α. = wgm. *ŭ* (§ 16).

β. uit *ŏ* vóór een onoorspronkelijke gegemineerde nas. (§ 32).

γ. uit de verbinding *wĭ* (§ 47).

§ 66. De door verlenging ontstane vocalen zijn: *a*, *e*, *i*, *o* en *u*.

α. de in de gesloten syllabe ontwikkelde *a*, *e*, *i*, *o* en *u* (§ 55).

β. de in de open syllabe ontwikkelde „tonlange" *a* (§§ 7, 8, 54), *e* (§§ 10, 12, 19), *i* (§ 13), *o* (§ 15), *u* (§ 16).

§ 67. De lange vocalen zijn: *ā*, *ē*, *ī*, *ō* en *ū*.

§ 68. De *ā*:

α. uit *ā* (= idg. *ē*) in bepaalde gevallen (§ 20).

β. uit *ā* voor $\bar{a}^e$ (uit *ai*) in bepaalde gevallen (§ 35).

γ. uit de oude diphthong *au* (§ 37).

δ. uit *ā-i*, *aha*, door contractie (§ 37, 58).

ε. uit *iā* door absorptie van den eersten komponent (§ 59 Opm. 4).

§ 69. De *ē*:

α. uit *ā* (= idg. *ē*) (§ 22).

β. = de oude gesloten *ē* (§ 24).

γ. uit $\bar{a}^e$ (= oude *ai*) (§ 34).

δ. uit de „umlauts"-vocaal van *ō* (§ 30), *ū* (§ 33), *ā* (uit *ăn* + scherpe spirans) (§ 3), of *ā* (= oude *au*) (§ 38).

ε. uit *ē-i* door contractie (§ 38).

ζ. uit de verbinding *ehe*, *ewe* (§ 58).

§ 70. De *ī*:

α. = wgm. *ī* (§ 25).

β. uit *ĭ* + *j* der volgende syllabe (§ 25).

γ. uit *ĭn* vóór een scherpe spirans (§ 14).

δ. uit *ē* (voor *ā* = idg. *ē*) vóór een niet heldere vocaal (§ 23).

ε. uit de verbinding *iwi* (§ 58).

ζ. door vroegtijdige verlenging vóór *rr* van *ĭ* (§ 53 Opm.).

§ 71. De *ō*:

α. = wgm. *ō* (§ 26).

β. uit *ăn* vóór een scherpe spirans, wanneer geen „umlauts"-factor volgde (§ 3).

γ. uit *ā* (= idg. *ē*) vóór een korte nas., wanneer geen „umlauts"-factor volgde (§ 21).

δ. uit *iō* door wegval van den eersten komponent (§ 59 Opm. 4).

ε. door vroegtijdige verlenging vóór *rr* van *ŏ* (§ 53 Opm.).

§ 72. De *ū*:

α. = wgm. *ū* (§ 31).

β. uit *ŭn* vóór een scherpe spirans, wanneer geen „umlauts"-factor volgde (§ 18).

γ. uit *ō*:

1. in open beklemtoonde monosyllaba (§ 28).
2. vóór een donkere vocaal (§ 29).

§ 73. De dalende diphthongen zijn: *ai*, *āi*, *au*, *āu*, *ei*, *ēi*, *ōi*, *ou* en *ōu*.

§ 74. De *ai* is herkomstig uit *ă* + een uit palatale *g* ontwikkelden klank (§ 59 Opm. 3).

§ 75. De *āi*:

α. uit *ā* (voor *ai* uit *ăj* der verbinding *ăjj* = got. *addj*) + *ĭ* vóór *j* (§ 36).

β. uit *ā* (= idg. *ē*) + *ĭ* vóór *j* (vgl. § 20 Opm.).

§ 76. De *au* is herkomstig uit *ă* + een anorganische *ŭ*, te voorschijn geroepen door een heterosyll. *w* (§ 49γ).

§ 77. De *āu* (vgl. bl. 14 noot):

α. uit *a* (voor *au* uit *ăw* der aan got. *aggw* beantwoordende verbinding *ăww*) + *ŭ* vóór *w* (§ 39).

β. uit *ā* (= idg. *ē*) + *ŭ* vóór *w* (§ 49γ).

§ 78. De *ei*:

α. uit $\breve{e}^a$ (= oude *ă*, $\breve{e}^a$ of *ŭ*) + een uit een palatale *g* ontwikkelden klank (§ 59 Opm. 3).

β. uit $\breve{e}^a$ (de „umlauts"-vocaal van *ă*) vóór *n-d* (§ 5 Opm., § 55β).

γ. uit *ē* voor a^e (uit *ai*) in bepaalde gevallen (§ 34).

δ. uit de verbinding *ewi* (§ 59).

§ 79. De *ēi* is herkomstig uit een oude *ē* (= „umlauts"-vocaal van *a* voor *au*, § 38) + een door de heterosyll. *j* (oorspronkelijk of uit *g*) te voorschijn geroepen anorganische *ĭ* (§ 50).

§ 80. De *ōi* is herkomstig uit een oude *ō* + een door de heterosyll. *j* (oorspronk. of uit *g*) te voorschijn geroepen anorganische *ĭ* (§ 50).

§ 81. De *ou*:

α. uit *ŏ*^{a} of *ō* + *w* (oorspronk. of uit de lab. spir. ontstaan) (§ 49 *α*).

β. uit *ŏ*^{a} (voor oude *ă* of *ĕ*^{a}) onder invloed van *w* (= de oorspr. of een uit *v* ontstane) + *o* of *ō* (§ 49*β* Opm.).

γ. uit *ŏl* + *d* of *t* (§ 15 Opm.).

δ. uit *iou* door wegval van 't eerste element na een liqu. (§ 59 Opm. 4).

§ 82. De *ōu* (vgl. bl. 14 noot):

α. uit *ō* + *u* vóór *w* (§ 49*α*).

β. uit *ā* (uit *au*, z. § 39) onder invloed van *w* + *o* of *ō* (§ 49*β*).

§ 83. De stijgende diphthongen zijn: *iā* (*ia*), *iē*, *iō* (*io*^{a}, *io*^{a}, *io*), *iō*^{a} en *uā*.

§ 84. De *iā* resp. *iē*:

α. uit *ía* voor *ío* (uit diphthong *eu*) (§ 40).

β. door contractie uit *ĭ* + *a* (§ 40).

γ. uit *ē* (voor *ā*) + een onmiddellijk volgende niet heldere vocaal (§ 23).

§ 85. De *ia* is herkomstig uit ouder *iā* door verkorting (§ 56).

§ 86. De *iō*:

α. uit *íu* (uit diphth. *eu*, uit *ĕw*, *ĭw* der verbindingen *ĕww*, *ĭww* of uit *ĭ*, *ī* + *ŭ*, *ū*) (§ 41*α*).

β. uit *ĕ*^{a}, *ē*, *ĭ* en *ī* onder invloed van een volgende heterosyll. *w* (§ 49*γ*).

γ. uit *ĕ*^{a}, *ĭ* of *ī* door breking (§§ 51, 52).

§ 87. *A*. De *io*^{a} is herkomstig uit *iō* door verkorting vóór tautosyll. *cht*, *chs* (§§ 41*ε*, 51).

B. De *io*^{a}, *io* (of *io*^{a}?) zijn herkomstig uit *iō* door verkorting vóór *nk*, *ng*, *kk* (§ 52).

§ 88. De *iō*^{a}:

α. uit *iō* vóór heterosyll. muta en in den „auslaut" (§ 41*γ*).

β. uit *iō* vóór tauto- en heterosyll. *r* en *n* (§ 41 *δ*, 49*γ*).

§ 89. De *uā* is herkomstig uit de oude *ō* + een onmiddellijk volgende *a* (§ 29).

§ 90. Een triphthong is *iou*, herkomstig uit *iō* vóór *w* (§ 41*β*, 49*γ*).

BESCHRIJVING DER METSLAWIERSCHE VOCALEN. DIPHTHONGEN EN TRIPHTHONGEN.

§ 91. In ons dialekt komen voor: korte voc. (§ 92 en vgl. bl. 3), lange voc. (§ 93 en vgl. bl. 3), diphthongen (dalende, §§ 94, 95 en 96, en stijgende, §§ 97, 98 en 99), triphthongen (§ 100), een toonlooze voc. (§ 101), genasaleerde voc. (§ 102) en sonantische liquidae en nasalen (§ 103).

§ 92. De korte voc. zijn a, e^{a}, e, e^{i}, i, o^{a}, o, o^{u}, u, $\ddot{o}^{u}$ en $\ddot{u}$:

a, overeenstemmende met de a in ndl. *vat*, hd. *fass*.

e^{a}, liggende tusschen e en a, doch dichter bij e, overeenstemmende met de voc. van 't ndl. *nest*, hd. *nest*.

e, met de zuivere *e*-qualiteit.

e^{i}, liggende tusschen e en i, doch dichter bij de e, overeenstemmende met de voc. van 't ndl. *ding*.

i, met de zuivere *i*-qualiteit.

o^{a}, liggende tusschen o en a, doch dichter bij de o, overeenstemmende met de zoogenaamde scherp korte o van 't ndl. *stok*, hd. *stock*.

o, met de zuivere *o*-qualiteit.

o^{u}, liggende tusschen o en u, doch dichter bij de o, overeenstemmende met de zoogenaamde zacht korte o van 't ndl. *op*.

u, met de zuivere *u*-qualiteit.

$\ddot{o}^{u}$, phonetisch „umlaut" van o^{u}, overeenstemmende met de voc. van 't ndl. *put*.

$\ddot{u}$, phonetisch „umlaut" van u.

§ 93. De lange vocalen zijn $\bar{a}$, $\bar{e}^{a}$, $\bar{e}$, $\bar{e}^{i}$, $\bar{\imath}^{e}$, $\bar{\imath}$, $\bar{o}^{a}$, $\bar{o}$, $\bar{o}^{u}$, $\bar{u}^{o}$, $\bar{u}$, $\bar{\ddot{o}}^{a}$, $\bar{\ddot{u}}^{o}$, $\bar{\ddot{u}}$ en de vreemde $\bar{\ddot{o}}$:

$\bar{a}$, qualitatief (niet quantitatief) overeenstemmende met de halflange voc. van 't ndl. *haan*, hd. *hahn*.

$\bar{e}^{a}$, qualitatief = e^{a} (§ 92).

$\bar{e}$, qualitatief = e (§ 92).

$\bar{e}^{i}$, qualitatief = e^{i} (§ 92).

$\bar{\imath}^{e}$, liggende tusschen ī en ē, doch dichter bij ī.

ī, qualitatief = *i* (§ 92).

$\bar{o}^{a}$, qualitatief = o^{a} (§ 92).

ō, qualitatief = *o* (§ 92).

$\bar{o}^{u}$, qualitatief = o^{u} (§ 92).

$\bar{u}^{o}$, liggende tusschen ū en ō, doch dichter bij ū.

ū, qualitatief = *u* (§ 92).

$\ddot{\bar{o}}^{\ddot{u}}$, phonetisch „umlaut" van $\bar{o}^{a}$.

$\ddot{\bar{u}}^{\ddot{o}}$, phonetisch „umlaut" van $\bar{u}^{o}$.

ǖ, phonetisch „umlaut" van ū.

ȫ (in ontleende woorden, b.v. *lȫnə* leunen, *stȫnə* steunen, enz.), phonetisch „umlaut" van ō (dus. in overeenstemming met de quantiteit der met. lange klanken, iets langer gesproken dan de ndl. met *eu* voorgestelde „tonlange" ö).

§ 94. De d a l e n d e d i p h t h o n g e n zijn naar de quantiteit van 't eerste bestanddeel te verdeelen in k o r t e en l a n g e. De eerste komponent bestaat gewoonlijk uit één der vocalen, in §§ 92, 93 vermeld, terwijl het tweede element gevormd wordt door een *i*, *u* of *ü* als naslag.

§ 95. De k o r t e dalende diphthongen zijn *ai*, $a^{e}i$, $e^{a}i$, $o^{a}u$, $u^{o}i$ en $\ddot{a}^{\ddot{o}}\ddot{u}$:

ai, uit *a* en *i*, overeenstemmende met de diphthong van 't eng. *fight*, *line*.

$a^{e}i$, uit a^{e} (liggende tusschen *a* en *e*, doch dichter bij *a*) en *i*, overeenstemmende met de ndl. door het teeken *ij* voorgestelde diphthong.

$e^{a}i$, uit e^{a} en *i*, overeenstemmende met de diphth. van 't hd. *leider*.

$o^{a}u$, uit o^{a} en *u*, overeenstemmende met de diphth. van 't ndl. *kous*, hd. *baum*.

$u^{o}i$, uit u^{o} en *i*, overeenstemmende met de diphth. van 't ndl. *koeien*.

$\ddot{a}^{\ddot{o}}\ddot{u}$, overeenstemmende met de ndl. door het teeken *ui* voorgestelde diphthong.

§ 96. De l a n g e dalende diphthongen zijn *āi*, $\bar{o}^{u}i$, $\bar{u}^{o}i$ en $\bar{o}_{u}$:

āi, uit *ā* (§ 93) en *i* (§ 92).

$\bar{o}^{u}i$, uit $\bar{o}^{u}$ (§ 93) en *i* (§ 92).

$\bar{u}^{o}i$, uit $\bar{u}^{o}$ (§ 93) en *i* (§ 92).

$\bar{o}_{u}$, uit ō (§ 93) en een zeer zwakke *u* als naslag.

§ 97. De s t ij g e n d e d i p h t h o n g e n kunnen naar de quantiteit

van 't tweede bestanddeel verdeeld worden in *korte* en *lange*. De eerste komponent is de halfvoc. *i̯* (die na sommige consonanten in de spirans *j* overgaat), de halfvoc. *u̯* of de $o̯^{a}$ (= de als halfvocaal uitgesproken o^{a}, § 92). Het tweede bestanddeel bestaat uit één der vocalen in §§ 92, 93 vermeld.

§ 98. De *korte* stijgende diphthongen zijn $i̯e^{a}$ (je^{a}), *i̯e* (*je*), $i̯e^{i}$ (je^{i}), $i̯o^{a}$ (jo^{a}), *i̯o* (*jo*). *i̯u* (*ju*), $o̯^{a}a$. $u̯o^{a}$ en $i̯ö^{ü}$ ($jö^{ü}$).

§ 99. De *lange* stijgende diphthongen zijn $i̯ū^{o}$ ($jū^{o}$). *i̯ū* (*jū*) en $o̯^{a}ā$.

§ 100. Van de triphthongen, die alle *stijgend* zijn, komt 't eerste element overeen met dat der stijgende diphthongen (§ 97), terwijl het tweede bestanddeel gewoonlijk bestaat uit één der dalende tweeklanken in §§ 95, 96 vermeld. Ze zijn $i̯o^{a}u$ ($jo^{a}u$), $i̯ō_{u}$, $o̯^{a}ai$ en $u̯o^{a}i$ (met $o^{u}i$ uit o^{u}, § 92, en *i*, § 92).

§ 101. De *toonlooze klinker* *ə*, welke in de zwak- of onbeklemtoonde syll. is ontstaan, komt voor 't gehoor vrijwel overeen met den zwakken $ö^{a}$-klank (§ 92) en is het duidelijkst waar te nemen in den „auslaut" der verba, bv. $hō^{a}də$ houden. Bovendien vinden we dezen klinker dikwijls als naslag van sommige lange vocc. (§ 172,4).

§ 102. Alle klinkers, staande vóór een nasaal, ondergaan *duidelijk hoorbaar* *nasaleering*[1]). Er zijn echter individueele verschillen waar te nemen, terwijl natuurlijk dat gedeelte van den klank, 't welk het dichtst bij de nas. ligt, 't meest met neusresonantie wordt uitgesproken. Zeer duidelijk is de nasale qualiteit van den klank, waarachter door jongere synkope een nas. is weggevallen, bv. $mē^{a}skə$ mensch, enz. (§§ 108, 113).

§ 103. De *sonantische liquidae en nasalen* doen dienst als „silbische" elementen en worden dus als vocaal uitgesproken. Ze zijn *l̥*, *r̥*, *m̥* en *n̥*.

---

1) De genasaleerde klanken zullen in 't vervolg *niet* door een afzonderlijk teeken worden voorgesteld.

ONTWIKKELING VAN HET METSLAWIERSCHE KLANKSYSTEEM.

DE KORTE VOCALEN.

De oudwestfriesche *ă*.

§ 104. De *ă* (van welke herkomst ook, vgl. § 61) blijft bewaard vóór een lange labiaal of gutturaal, *cht*, *r*, *m* en gutt. *n*.

A. Als reflex eener westgerm. *ă* (zie de § 1 vermelde gevallen), bv. in:

bakkə bakken (ohd. *backan*), *flaggə* vlag (ndl. *vlagge*), *hakkə* calx (ohd. *haccha*), *hakjə* hakken (ags. *haccian*), *hawwə* hebben (*hăbba*), *kapjə* kappen (met bijl, enz.) (mnl. *cappen*), *klappə* klappen (ags. *clappian*), *plaggə* plagge (mnd. *plagge*), *stappə* stappen (ohd. *stapfōn*), *straffə* straffen (*străffia*);

achtsjə achten (*ăchtia*), *bətrachtsjə* betrachten (*bitrăchtia*), *nacht* nacht (*năcht*);

kwatl coturnix (nd. *kwartel*), *mattəliə* martelen (vgl. o. *martil* = martelaar), *pat*[1]) pars (*părt*), *swat* niger (*swărt*), *wat* verruca (o. *warte*).

Opm. 1. Door een jongere verlenging van *ă* vóór *p-p* (waaruit dan in 't vervolg *p*) ontstond *ā* in *āpəl* appel (*ăppel*), *lāpə* lap (*lăppa*), *tāpər* tapper (*tăpper*).

B. Als herkomstig uit *ăe*, „umlaut" van *ă* (§ 5), bv. in *macht* macht (*măcht*), *bank* (o. *banck*, vgl. *IF.* 19, 178).

C. Als herkomstig uit *ŏa*, vóór een door geen „umlauts"-factor gevolgde nas. (§§ 2, 8), bv. in:

damp damp (mhd. *dampf*), *flam* vlam (GJ. *flamme*), *hammər* hamer (*hămmer*), *ham* ham (GJ. *hamme*), *kram(p)* kramp (ohd. *krampf*), *kamp* campus (*kaemp*, *kamp*), *kamp* strijd (*kamp*), *ramp* ramp (GJ. *ramp*), *stampə* stampen (ohd. *stampfōn*); *ankst* angst (*ănxt*), *ankl* talus

[1]) De *r* is vóór een *d*, *t*, *n* en *s* met. overal weggevallen.

(*ancker*), *ankr* ancora (ohd. *anchar*), *angl* angel (ohd. *angul*), *drank* drank (os. *drank*), *lang* longus (*lǎng*), *plankə* plank (*planck*), *sang* zang (*sangh*), *tangə* tang (*tǎnge*), *tank* dank (*tǎnck*, o. *thonk*):

lam lam, adj. (*lam*, verb. *lǎmma*, *-e*), *nammə* naam (*nǎmma* naast *nama*), *skamjə* schamen (oonfrk. *scamon*, w. **skǎmmia* voor wier *mm* uit *m* zij verwezen naar *IF.* 7, 356 vlgg.).

D. Als herkomstig uit $\breve{a}^a$ (= een oude $\breve{e}^a$ of uit *ĭ* vóór *r* + cons. — *e* of = een door „umlaut" uit *a* of *ŏ* voortgekomen klank) vóór *r* (met of zonder dentaal) + *a* der volgende syllabe (z. § 42; voor het wegvallen der *r* vgl. de noot op bl. 31), bv. in:

bastə barsten (o. *bersta*), *fəwarrə* verwarren (vgl. os. *werran*), *fətarrə* verteren (ohd. *firzëran*), *hat* cor (**hǎrte*, *hěrte*; de oude *ǎ* eigenlijk thuis hoorende in **harta* gen. dat. sing.), *hat* cervus (**hǎrt*, de oude *ǎ* eigenlijk thuis hoorende in den nom acc. pl. **hǎrtan*, gen. *-a*), *mark* markt en *marke* kermis (*mǎrket*), *par* peer (**pǎr* met een voc. uit de pluralisvormen **para* nom. acc. gen. voor **pera*), *smat* smart (**smǎrta* uit **smĕrta* = ohd. *smërzo*);

fask versch, ongezouten, zoet (van water) (*fǎrsch*);

warrə de handen uit de mouw steken, voortmaken (*wǎrra* zich weren, vgl. os. *werian*);

barrə contingere, accipere (*bǎrra*, te vergel. met os. *burian*), *kar* keus (**kǎr*, z. § 42).

E. Als herkomstig uit *ā* (voor *ā* = idg. *ē*) door verkorting (§ 21) in *jammər* jammer (**jammer*, GJ. *jammer*).

Opm. 2. Eveneens is de *a* bewaard in de partikels *sa* zoo (= o. *sa*) en *ta* tot (*tǎ*, vgl. § 57 Opm. 2).

Opm. 3. Blijkens consonantisme en vocalisme zijn aan 't ndl. ontleend: *kracht* kracht (vgl. w. *crěft*) en *sacht* zacht (vgl. o. *sěft*).

§ 105. De *ă* wordt o^a vóór *ll*, *l* + cons., *s*, *t* en dent. *n*.

A. Als reflex eener westgerm. *ă* (zie de § 1 vermelde gevallen), bv. in:

boal pila (ohd. *ballo*), *foallə* vallen (*fǎlla*), *foallə* val (concreet) (ohd. *falla*), *goal* gal (ohd. *galla*), *oal*, *oallə* al(le) (*ǎl*, *ǎlle*);

bəhoalwə behalve (*bihǎlva*), *boalkə* balk (*bǎlka*), *boalsəm* balsem (ohd. *balsamo*), *goalgə* galg, bretels (*gǎlga*), *hoals* collum (*hǎls*), *koalk* kalk (ohd. *chalch*);

kroassə krassen (mnd. *krassen*), *woaskjə* wasschen (GJ. *wasckje*, ohd. *wascan*);

do^at dat (*dăt*, vgl. § 4 Opm. 2), *go^at* gat (*găt*, vgl. *Grdr.*² 1, 1187 en *IF.* 19, 174), *ko^at* kat (*kätte*), *lo^attə* lat (mnl. *latte* of me. *lappe*). *mo^attə* mat (ohd. *matta*), *sko^at* schat (*skăt*); voorts ook *bəfo^atsjə* bevatten (berustende op een analogisch voor * *bifatia* in de plaats getreden * *bifăttia*, vgl. *PBB.* 19, 372, 437) en de door relatief jonge ontleening in zwang gekomene *ko^as* kas, *po^assə* passen.

B. Als herkomstig uit *ă^e*, „umlaut" van *ă* (§ 5), bv. in *mo^antəl* mantel (o. *mantel*).

C. Als herkomstig uit *ŏ^a* vóór een door geen „umlauts"-factor gevolgde nas. (§ 2), bv. in:

ko^annə amphora (ohd. *channa*), *ko^ant* kant (* *kant*, vgl. ook GJ. *kaant*), *mo^an* man (*măn*), *po^anne* pan (*pănne*), *spo^annə* spannen (*spănna*), *wo^annə* wan (GJ. *wanne*), *wo^ant* want ((*h*)*wănt*).

Opm. 1. Alzoo hier *o^a* uit een *ă*, die zelve weer berust op een oudere *ŏ^a* uit wgerm. *ă*.

D. Als herkomstig uit *ā* voor *ā^e* (uit *ai*) door verkorting (§ 35γ) in *o^aljtə* elfde (*al*(*li*)*fta*).

Opm. 2. De *a* in *mandi* maandag berust op de verkorte „tonlange" *a* van ouder *manendey* (vgl. § 21), niet op *mānnendey*, dat een jongen vorm met *o^a* zou hebben opgeleverd.

Opm. 3. Door jongere verlenging van *o^a* vóór *d* uit *dd* ontstond: *klō^adə* klad (mnl. *kladde*).

Opm. 4. Blijkens consonantisme en vocalisme zijn aan 't ndl. ontleend:

do^as das (vgl. ohd. *dahs*, dat op w. * *tăx* wijst), *fo^als* (vgl. *fălsch*), *go^ast* gast (vgl. os. *gast*, waaraan w. * *jĕst* zou moeten beantwoorden), *ko^ast* kast (vgl. ohd. *chasto* = w. * *kĕsta*), *to^as* tasch (vgl. ohd. *tasca*, waaraan w. *tĕske* moest beantwoorden).

De oudwestfriesche *ĕ^a*.

§ 106. De *ĕ^a* (van welke herkomst ook, vgl. § 62) blijft in den regel bewaard.

A. Als reflex eener westgerm. *ĕ^a* (§ 12), b.v. in:

be^arch mons (*bĕrg*), *bre^akkə* breken (*brĕcka*, vgl. *IF.* 7, 359), *fe^al* vel (*fĕl*), *he^alpə* helpen (*hĕlpa*), *he^adər* herder (*hĕrdere*, vgl. bl. 31 noot), *he^alm* helm (o. *helm*), *me^alkə* melken (*mēlka*), *ne^akkə* nek (GJ. *necke*,

ags. *hnecca*). *sme^{a}ltə* smelten (ohd. *smelzan*), *spre^{a}kkə* spreken (*sprĕcka*, *IF.* 7, 359), *se^{a}ls* zelf (*sĕlves*), *ste^{a}llə* stelen (*stĕlla*, *IF.* 7, 359), *swe^{a}rwə* zwerven (*swĕrva*), *te^{a}skjə* dorschen (* *thĕrska*[1]), GJ. *tersckje*), *we^{a}l* fons (ohd. *wella*, vgl. *IF.* 19, 178 noot).

B. Als herkomstig uit een oude *ă* in de gesloten syll. (§ 4), bv. in:

be^{a}n kind (*bĕrn*, vgl. bl. 31 noot), *e^{a}rch* erg (*erg*), *fe^{a}t* vat (os. *fat*), *ste^{a}rk* fortis (*stĕrk*), *sme^{a}l* smal (*smĕl*), *tsje^{a}f* kaf (ags. *ceaf*).

Opm. In *de^{a}l* naar beneden, *təbe^{a}k* terug, hebben we te doen met vormen, die door een nog vóór de ontwikkeling der „tonlange" vocaal plaats hebbende apokope waren ontstaan uit * *dĕle*, * *te bĕke* (de *e^a* door „umlaut" uit een ouden locatief * *dĕli*, * *te bĕki* of uit een datief, die in de open lettergreep de in de gesloten syllabe thuis hoorende *e^a* had overgenomen, vgl. *Aostfr. gr.* § 4 *β*).

C. Als herkomstig uit de „umlauts"-vocaal van *ă* (§§ 5, 6, 9, 10, 11), bv. in:

bre^{a}ngə brengen (*brĕnga*), *bəke^{a}nnə* bekennen (*bikĕnna*), *he^{a}l* hel (*hĕlle*);

gre^{a}ft gracht (*grĕft*, fem. *i*-stam), *ne^{a}t* net (got. *nati*, os. *net*, *netti*), *se^{a}lskəp* gezelschap (*sĕlskip*), *se^{a}ttə* zetten (*sĕtta*), *ske^{a}ppə* scheppen (*schĕppa*), *te^{a}k* rieten dak van een schuur (*thĕkke* = ohd. *deckī*);

fre^{a}mt vreemd (*frĕmde*);

e^{a}lle^{a}ndə ellende (*ĕllĕnde*), *he^{a}rbe^{a}rch* herberg (GJ. *herberge*), *tsje^{a}tl̩* ketel (* *tsiĕttel* met verdubbeling van *t* vóór *l*; onze w. bronnen hebben *ketel*, maar de o. *tsietel* = got. *katils*).

Ook de door een jongeren „umlaut" (§ 11) ontwikkelde *e^a* is bewaard gebleven, bv. in:

bəte^{a}li̯ə betalen (*bitĕllia*), *he^{a}li̯ə* halen (* *hĕllia*, GJ. *hellje*).

D. Als herkomstig uit een oude *ŭ* door „umlaut" (§ 19), bv. in:

fle^{a}cht vlucht, menigte (van vogels) (o. *flecht*), *ke^{a}ppəl* koppel (*kĕppel* uit * *kupil-* door germaniseering van den vorm voor lat. *copula*), *kne^{a}ppəl* knuppel (* *knĕppel* uit * *knuppil* = mhd. *knüpfil*), *se^{a}mmər* zomer (* *sĕmmer* uit den ouden dat. loc. sing. * *sumri*), *se^{a}nnə* zon (*sĕnne*, vgl. nd. *sünne* uit * *sunniō*), *te^{a}nkt* dunkt (*tĕnket*, vgl. got. *þugkjan*), *te^{a}n* dun (*thĕnne*, ohd. *dunni*).

---

1) Blijkens ags. *þerscan* heeft eerst metathesis van de antevoc. *r* plaats gehad en later wegval dier *r* vóór *s* (vgl. bl. 31 noot).

E. Als herkomstig uit *ī* vóór *r* + cons. + *i* der volgende syll. (§ 46) in *tsje^{a}rkə* kerk (*tz(i)ĭrke*).

F. Als het produkt der verkorting van *ē* (uit *ā* of uit *ā^{e}* voor *ai* of = den „umlaut" van *ō* of *ū*) (§ 57), bv. in:

bre^{a}st, *bre^{a}t*, *re^{a}st*, *re^{a}t* 2. 3. pers. sing. praes. ind. (uit **brĕst*, **brĕt*, enz. voor **brēd(i)st*, **brēd(i)t* of *-(i)th*, enz.), *bre^{a}ttə*, *bre^{a}t*, *re^{a}ttə*, *re^{a}t* praet. en part. pr. (uit **brĕtte*, **brĕt*, enz.) bij *brī^{e}rə*[1] braden (*brēda*) en *rī^{e}rə* raden (*rēda*);

fe^{a}t pinguis (G.J. *fet*), *fles^{a}k* vleesch (GJ. *flesck*), *o^{a}llərhe^{a}lgən* allerheiligen (vgl. *hĕllig* en verder voor deze vbb. *IF.* 19, 187 vlg.);

ble^{a}st, *ble^{a}t*, *bre^{a}st*, *bre^{a}t* 2. 3. pers. sing. praes. ind. (uit **blĕst*, **blĕt*, enz. voor **blēd(i)st*, **blēd(i)t* of *-(i)th*, enz.), *ble^{a}ttə*, *ble^{a}t*, *bre^{a}ttə*, *bre^{a}t* praet. en part. pr. (uit **blĕtte*, **blĕt*, enz.) bij *blī^{e}rə* bloeden (*blēda*) en *brī^{e}rə* broeden (**brēda*, GJ. *briede*);

le^{a}st, *le^{a}t* 2. 3. pers. sing. praes. ind. (uit **(h)lĕst*, **(h)lĕt* voor **(h)lēd(i)st*, **(h)lēd(i)t* of *-(i)th*), *le^{a}ttə*, *le^{a}t* praet. en part. pr. (*hlĕtte*, **(h)lĕt*) bij *lī^{e}rə* luiden (*hlēda*).

Opm. Naast sommige van deze vormen komen ook analogieformaties voor: *rī^{e}əst*, *rī^{e}ət*, jij, hij raadt, in afwisseling met *re^{a}st*, *re^{a}t*.

§ 107. Uit *ĕk*, *ĕg* der verbindingen *ĕkkj*, *ĕggj* (§ 11) is *a^{e}i* ontstaan (*kkj* wordt *itsj*, *ggj* wordt *ii̯*), bv. in:

ma^{e}itsjə maken (*mĕkkia*), *ra^{e}itsjə* raken (**rĕkkia*, GJ. *reytsje*), *sma^{e}itsjə* smaken (*smĕkkia*);

ja^{e}ii̯ə jagen (**jĕggia*, GJ. *jeye*), *fa^{e}ii̯ə* vegen (**fĕggia*, GJ. *feye*), *kla^{e}ii̯ə* klagen (*klĕggia*, GJ. *kleye*).

Opm. Uit *ĕ* vóór *ks* is eveneens de klank *a^{e}i* ontwikkeld in *sa^{e}is* sex (*sĕx*).

§ 108. Ten gevolge van een jongere rekking der *ĕ^{a}* vóór een media (ook vóór de aan 't slot eener syllabe als fortis, d. i. zonder vernauwde stemspleet, gesprokene), vóór *f*, *s(t)*, *z* uit *ss* en vóór een nas. + *s* (met synkope van de nas.) vertoont zich *ē^{a}(ə)*.

A. Als reflex eener westg. *ĕ^{a}* (§ 12), bv. in:

trē^{a}ət tred, *trē^{a}dzi̯ə* treden (**trĕddia*, denominatief); *nē^{a}əst* nest (ohd. *nest*), *tē^{a}əst* test (uit **tĕst*, een in 't noorden ingedrongen, aan 't fr.

---

[1] In plaats van de intervoc. *d* hoort men met. meermalen *r*.

teste ontleend woord): *lē^{a}zə* lezen (*lĕssa*), *wē^{a}zə* esse (*wĕssa*); *fē^{a}stər* (vgl. voor de uitspraak § 102) venster (**fĕnster*).

B. Als herkomstig uit een oude *ă* in de gesloten syll. (§ 4), bv. in: *blē^{a}ət* blad (*-blĕd*), *glē^{a}ət* glad (o. *gled*), *rē^{a}ət* celeriter (ags. *hræd*), *rē^{a}ət* rota (** rĕd*, o. *reth*), *sē^{a}ət* zat (os. *sad*); *grē^{a}əf* graf (*grĕf*); *fē^{a}əst* vast (*fĕst* = os. *fast*), *glē^{a}əs* glas (ohd. *glas*), *lē^{a}əst* last (*hlĕst*), *mē^{a}əst* mast (ags. *mæst*).

C. Als herkomstig uit de „umlauts"-vocaal van *ă* (§§ 5, 6), bv. in: *mē^{a}skə* (vgl. voor de uitspraak § 102) mensch (*mĕnscha*); *rē^{a}rə* redden (*hrĕdda*)[1], *bē^{a}ət* bed (*bĕd*), *stē^{a}ət* stad (*stĕd*); *bē^{a}əst* best (*bĕst*), *lē^{a}əst* laatst (*lĕst*).

D. Als herkomstig uit een oude *ŭ* door „umlaut" (§ 19), bv. in: *krē^{a}bə* krib (ags. *crybb*), *brē^{a}gə* brug (*brĕgge*), *rē^{a}əch* rug (*(h)rĕg*).

Opm. 1. Blijkens 't vocalisme zijn aan 't ndl. ontleend: *e^{a}bbə* eb, *we^{a}st* west, waar we een *ē^{a}ə* moesten aantreffen.

Opm. 2. Uit *tsje^{a}f* kaf (mnl. *kaf*, ags. *ceaf*) blijkt, dat, wanneer een gepalataliseerde *k* voorafging, vóór *f* geen rekking plaats had.

De oudwestfriesche *ĭ* en *ĕ^{i}*.

§ 109. De *ĭ* (van welke herkomst ook, vgl. § 63,4) verschijnt in den regel als *e^{i}*.

A. Als reflex eener westgerm. *ĭ* (§ 13), bv. in: *be^{i}ddə* bidden (*bĭdda*), *fe^{i}sk* visch (*fĭsk*), *le^{i}t* membrum (*lĭth*), *le^{i}t* deksel (*hlĭd*), *le^{i}ppə* lip (o. *lippa*), *le^{i}bə* vita (*lĭbben*), *e^{i}k* ego (*ĭk*), *ple^{i}cht* plicht (*plĭcht*), *se^{i}ttə* zitten (*sĭtta*), *ske^{i}p* navis (*schĭp*), *we^{i}llə* genoegen (*wĭlla*), *we^{i}dzə* wieg (*wĭdze*), *we^{i}s* gewis (*wĭs*), *we^{i}ksəliə* wisselen (*wĭxlia*), *we^{i}cht* gewicht (*wĭcht*).

Opm. Blijkens consonantisme en vocalisme zijn aan 't ndl. ontleend: *de^{i}k* dik (ags. *thicce*), waarnaast ook 't echt friesche *tsjuk* (vgl. § 192), *ne^{i}cht* neptis (ohd. *nift*, dat op **nĭft* wijst).

B. Als verkorting van oude *ī* (§ 57), b.v. in: *le^{i}chəm* lichaam (*lichama*), *le^{i}cht* levis (*licht*), *te^{i}cht* densus, spissus (mnd. *dīhte*), *te^{i}ksəl* dissel van een wagen (ohd. *dīhsila*, vgl. *PBB.* 19, 390 noot 2).

---

[1]) Vgl. over de *r* voor *d* (uit *dd*) de noot op bl. 35.

§ 110. De $\breve{e}^{i}$ (vgl. § 63*B*), als herkomstig uit $\breve{e}^{a}$ (= een oude *ĭ*, den door „umlaut" uit *ŭ* voortgekomen klank), is vóór *l*, *gg* en *kk* bewaard gebleven, bv. in:
se^{i}*l* ik, hij zal (*schĭl*);
me^{i}*ch* mug (GJ. *mig*(*ge*)), *ste*^{i}*k* stuk (GJ. *stick*).

Opm. In andere dialekten komen ook voor de vormen *le*^{i}*zzə* liggen, leggen (*lĭdsa*, *lĭdza*) en *se*^{i}*zzə* zeggen (*sidza*, § 44); de vocaal der met. woorden *lēzə* en *sēzə* kan ik niet verklaren.

§ 111. Vóór een nasaal is zoowel *ı* als $\breve{e}^{i}$ (vgl. § 63*A* en *B*) overgegaan in *e* (vgl. voor de uitspraak § 102).
A. Als reflex eener westgerm. *ĭ* (§ 13), bv. in:
drenkə drinken (*drınka*), *fengər* vinger (*fınger*), *flenk* flink (mnd. *flink*), *grendəl* grindel (ags. *grindel*), *hendəri̯ə* hinderen (*hınderia*), *ken* kin (vgl. *kinback*), *mendəri̯ə* minderen (*mınria*), *nemmə* nemen (*nĭmma*, wisselvorm van *nima* = os. ohd. *niman*; voor de *mm* vgl. *IF.* 7, 359), *Penkstər* Pinksteren (*pĭnxtera*), *reng* ring ((*h*)*rıng*), *sprengə* springen (*sprĭnga*), *senkə* zinken (ags. *sincan*), *spennə* spinnen (ohd. *spinnan*), *twengə* dwingen (*thwınga*), *tengjə* dingen (*thıngia*), *wennə* winnen (*wĭnna*), *wentər* winter (*wĭnter*).

Opm. Blijkens 't consonantisme berust *deng* ding, op een aan 't ndl. ontleend *ding* (de zuiver friesche vorm had **teng* moeten opleveren, vgl. ook het boven vermelde *tengjə* dingen).

B. Als verkorting van *ī* (§ 57) in *lennən* linnen (*lınnen*).
C. Als (volgens § 43) herkomstig uit $\breve{e}^{i}$ voor $\breve{e}^{a}$ (= een door „umlaut" uit *ă* voortgekomen klank), bv. in:
fennə greide (GJ. *finne*), *hen* hen (GJ. *hinne*), *hemt* hemd (GJ. *himbd*); voorts in *nemmər* nooit (*nımmer*, vgl. § 35*γ*).
§ 112. Vóór *r* + dentaal, *rk* en na een *r* is de $\breve{e}^{i}$, die volgens §§ 43, 44 uit $\breve{e}^{a}$ (= een oude *ă*, *ĕ* of den door „umlaut" uit *ă* of *ŭ* voortgekomen klank) was ontstaan, $\ddot{o}^{u}$ geworden, bv. in:
bö^{u}*t* baard (*bĭrd*)[1], *hö*^{u}*t* hard (*hĭrd*), *mö*^{u}*t* bunzing (**mırd* uit **mĕrd*, vgl. ags. *mearþ*);
hö^{u}*t* haard (*hırd*), *stö*^{u}*t* staart (*stırt*), *swö*^{u}*t* zwaard (*swırd*), *wö*^{u}*rə* worden (*wĭrda*), *wö*^{u}*rrəch* dignus (*wĭrdich*);

---

1) Voor het verdwijnen der *r* vgl. bl. 31 noot.

hö"ddə verdragen, uitstaan (*hĭrda* met de afwijkende bet. „bewijzen”); *skö"ttə* schoot (* *skĭrte*, G.J. *schirte*), *wö"t* woord (*wĭrd*), *wö"rk* werk (*wĭrck*), *brö"tsən* gebroken (*brĭtsen*), *bətrö"tsən* betrokken (* *bitrĭtsən*), *sprö"tsən* gesproken (*sprĭtsen*) en de (door analogie naar deze part. te verklaren) vormen *lö"tsən* getrokken (*lĭtsen*) en *stö"tsən* gestoken (G.J. *stitsen*).

Opm. In *strö"tsən* gestreken (* *strĭtsen*, G.J. *stritsen*) is de oorspronkelijke *ĭ*, waaruit $\breve{e}^{i}$, na *r* in $\ddot{o}^{u}$ overgegaan.

Vgl. ook de door analogie ontwikkelde participia der oorspronk. zwakke verba *de*^{a}*kkə* dekken (dat blijkens 't consonantisme aan 't ndl. ontleend is; de friesche vorm moest * *te"kkə* luiden, vgl. ags. *þeccan*) en *re"kkə* rekken, nl. *dö"tsən* en *rö"tsən* (*rö"tsən* bij *re*^{a}*kkə*, enz. naar *sprö"tsən* bij *spre*^{a}*kkə*, enz.).

§ 113. In plaats van de verbinding *ĭns* resp. $\breve{e}^{i}$*ns* (uit $\breve{e}^{a}$*ns* naar § 43) hoort men $\bar{e}^{a}$(ə)*s* in *glē"stərjə* (vgl. voor de uitspraak § 102) glinsteren (G.J. *glinsterje*) (vermoedelijk hebben we hier te denken aan $\bar{e}^{a}$*s* uit $\breve{e}^{i}$*ns* voor *ĭns*; terwijl anders de vóór een nasaal staande *ĭ* met den tusschentrap $\breve{e}^{i}$ overging in *e*, vgl. § 111 *A*, ontwikkelde zich de uit *ĭ* voortgekomen $\breve{e}^{i}$ bij „ersatzdehnung” tot $\bar{e}^{a}$); *lē"əs* wagenlens (* *lĭns*, ags. *lynes* uit * *lunissi-*), *stē"əs* stins (*stins*).

De oudwestfriesche $\breve{o}^{a}$, $\breve{o}^{u}$, *ō* (of $\bar{o}^{u}$?) en *ŭ*.

§ 114. Met. onderscheiden we o^{a}, o^{u}, *o* en *u*.

§ 115. *A*. Als basis van eerstgenoemden klank mogen we in vormen, waaraan een door de zoogenaamde wgerm. „brechung” *ŏ*. d. i. $\breve{o}^{a}$, mag worden toegekend, zoodanige o^{a} laten gelden. Zoo bv. in:

blo"k blok (ohd. *blok*), *do*^{a}*chtər* dochter (*dŏchter*), *fro"sk* kikvorsch (ohd. *frosk*). *go"t* deus (*gŏd*), *ho"l* hol (*hŏl*), *ko*^{a}*p* caput (o. *kop*), *klo"k* klok (*klŏcke*). *klo"pjə* kloppen (ohd. *chlopfōn*), *ko"st* kost (*kŏst*), *lo*^{a}*t* sors (*hlŏt*), *lo"kjə* lokken (ohd. *locchōn*). *lo"f* laus (*lŏf*), *no*^{a}*ch* nog (o. *noch*), *o"f* of (*ŏf*). *ro"tsjə* rotten (vgl. o. *vorrotia*; de korte voc. van 't met. woord onder invloed van 't adj. *ro"ttərəch*). *sto*^{a}*pjə* stoppen (vgl. ags. *forstoppian*).

Opm. Door jongere rekking van o^{a} vóór *k* uit *kk* ontstond: *rō"ək* rok (*rŏkk*). *stō"ək* stok (*stŏck*). De voc. in *hō"əf* hof (*hŏf*) en in *strō"ət* strot (vgl. *strŏtbolla*) kan ik niet verklaren.

B. Voorts ontmoeten we een $\breve{o}^a$, beantwoordende aan een uit $\bar{o}^a$ (= oude $\bar{o}^a$ of ontstaan uit *ăn* + scherpe spirans) verkorte vocaal (§ 57 Opm. 1) in *so*^{a}*cht* gezocht (*sŏcht*), *bro*^{a}*cht* gebracht (*brŏcht*).

§ 116. *A.* Waar we met. o^u aantreffen = een w. uit $\breve{e}^a$ of uit *wĭ*^{a} voortgekomen of een door jongere verkorting uit $\bar{o}$ (d. i. $\bar{o}$ of $\bar{o}^u$) ontstane korte voc., moeten we een oude qualiteit $\breve{o}^u$ aannemen (vgl. §§ 45, 47, 57 Opm. 1), die zich verder gehandhaafd heeft:

do^u*llə* delven, graven (GJ. *dolle*);

ho^u*kkər* qualis (*hŏk*), *so*^{u}*k* talis (GJ. *sock*);

flo^u*kkə* vloeken (o. *flōka*), *ro*^{u}*ppə*, *ro*^{u}*pt* roepen, hij roept (* (*h*)*rŏppa*, (*h*)*rōpa*, (*h*)*rŏpt*).

Opm. Vóór een nas. is deze $\breve{o}^u$ in *o* overgegaan (vgl. de constante *o* uit $\breve{o}$ (of $\breve{o}^u$?) vóór nas., § 117): *blom* flos (GJ. *blomme*), *fərdommə* verdoemen (GJ. *foerdommje*, wijzende op **ferdommia* met *ŏmm* uit *ōmm* voor *ōm*, § 27).

B. Voor de met. o^u, waaraan we in 't owfr. en ook in de andere owgerm. dialekten regelmatig een door *o* voorgestelden klank zien beantwoorden, is een oude $\breve{o}^a$-qualiteit waarschijnlijk te achten, die onder invloed van bepaalde consonanten verdoft is tot $\breve{o}^u$ (als zoodanige consonanten komen in aanmerking een voorafgaande labiaal, een volgende *lk*, *ks*, *gg*):

bo^u*lstər* bolster (ags. *bolster*), *ko*^{u}*lk* kolk (*kŏlck*), *mo*^{u}*s* mos (ohd. *mos*), *mo*^{u}*lkən* zure melk (ags. *molcen*), *o*^{u}*ksə* os (*ŏxa*), *ro*^{u}*ggə* rogge (os. *roggo*).

Andere vormen met o^u, waarvoor zulk een factor niet is aan te wijzen en daarentegen zich een oude vorm met *ŭ* laat vermoeden, zijn tot een basis met niet „gebroken” *ŭ* terug te brengen:

ko^u*p* liter, drinkvat (vgl. daarnaast het § 115 *A* vermelde en oorspronkelijk identische *ko*^{a}*p* hoofd en let op ohd. *kopf* en *chuph* beker, die op de mogelijkheid van tweeërlei w. vormen, met *o* en *ŭ*, wijzen), *lo*^{u}*ft* lucht (os. *luft*), *o*^{u}*p* op (*ŭp*), *ro*^{u}*st* roest (ags. *rust*).

Onzeker is mitsdien de grondslag van *bo*^{u}*k* bok (vgl. ohd. *boc*, ags. *buc*), *bo*^{u}*ppə* boven (*bŭppa* en *bŏppa*), *fo*^{u}*l* vol (*fŭl* en *fŏl*), *fo*^{u}*lgjə* volgen (*fŭlgia* en *fŏlgia*), *fo*^{u}*lk* volk (w. o. *fŏlk*, doch o. soms *fulk*), *wo*^{u}*l* wol (o. *wulle*, w. *wŏlle*), *wo*^{u}*lf* wolf (w. *wŏlf*, doch vgl. os. *wulf*).

Opm. De vocaal in *mo*^{u}*lkə* (met o^a uit $\breve{e}^a$, § 45) melk (GJ. *mŏlcke*) voor een te verwachten **mo*^{u}*lkə* (vgl. bov.) kan ik niet verklaren.

§ 117. Vóór een nasaal luidt de klinker, die aan de (uit een oorspr. korte of verkorte *ŭ*, vgl. § 64 *C*) ontwikkelde *ŏ* (of *ŏ*"?) beantwoordt, steeds *o*.

A. Als herkomstig uit *ŭ* vóór een lange nasaal of vóór nasaalverbinding (§ 17 en vgl. voor de uitspraak § 102), bv. in:

dong mest (GJ. *dong*), *ānstont* aanstonds (*stŏnd*), *dom* stultus (*dŏm*), *gong* gang (*gŏng*), *honk* honk (GJ. *honck*), *jong* jong (*jŏng*), *kommə* komen (*kŏmma*), *kont* partes posteriores (**kŏnthe* naast *kŭnthe*), *klompə* gleba (*klŏmpa*), *kommər* kommer (*kŏmmer*), *longə* pulmo (*lŏngen*), *pong* beurs (GJ. *pongh*), *pronk* pronk (GJ. *pronck*), *sondər* zonder (*sŏnder*), *skonk* been (*skŏnk*), *stront* stercus (*strŏnt*), *tonne* ton (*tŏnne*), *tongə* tong (*tŏnge*), *tongər* donder (*tŏngher*), *wondə* wonde (*wŏnde*).

B. Als herkomstig uit *ŭ* vóór een onoorspronkelijke gegemineerde nas. (§ 32) in *tommə* duim (GJ. *tomme*).

§ 118. Slechts bij uitzondering ontmoeten we vormen, die hun oude *ŭ* resp. hun uit *u* verkorte vocaal vóór een nasaal niet tot *ŏ* (of *ŏ*"?) hebben gewijzigd (vgl. §§ 17, 32) en deze qualiteit dientengevolge nog thans hebben gehandhaafd:

hunger honger (*hŭnger*), waarnaast in andere dialekten *honger* (*hŏnger*);

prum pruim (**prŭmme*), *plum* pluim (**plŭmme*).

Opm. Vormen als *frö"cht* vrucht, *tö"rf* turf en *sö"stər* zijn aan 't ndl. ontleend.

DE DOOR VERLENGING ONTSTANE VOCALEN.

De oudwestfriesche door verlenging ontstane *a*.

§ 119. De door verlenging in de gesloten of de open syllabe ontwikkelde *a* (§ 66) behoudt gewoonlijk haar qualiteit en valt zóó samen met de oorspronkelijke lange resp. de door contractie ontstane *ā*, die geen qualitatieve wijziging heeft ondergaan (vgl. bl. 3).

A. Als reflex eener in de gesloten syllabe ontwikkelde *a* (§ 55*a*, *γ*, *δ*), bv. in:

dām dam (*daem*), *kām* kwam (*kaem*), *lām* lam (GJ. *laem*), *nām* nam (*naem*), *rām* ram (*rām*);

flāks vlas (*flax*), *wāksjə* wassen (*waxa*);

bānə branden tr. en intr. (*baerna*), *bārch* sus (ohd. *barch*), *wārm* warm (*warm*).

B. Als reflex eener in de open syllabe ontwikkelde „tonlange" *a* (§ 7), bv. in:

ādəl adel (ohd. *adal*), *grāwə* graven (ohd. *graban*), *lāt* lade (mhd. *lade*), *lādə* laden (*hlada*), *skāf* schaaf (ohd. *scaba*). *snāwəl* snavel (*snavel*), *tāfəl* tafel (*tafele*), *tāstə* tasten (*taesta*).

§ 120. Vóór een gutt. of *m* der volgende syllabe is de „tonlange" *a* (= *ă* of uit *ŏ*^{a}, vgl. §§ 7 en 8) in *ē*^{a} overgegaan, tenzij een *a* van den uitgang deze ontwikkeling verhinderde; bv. in:

krē^a*kjə* kraken (ohd. *chrahhōn*), *mē*^{a}*gər* mager (**mager* = ohd. *mager*), *nē*^{a}*kən* naakt (*naken*), *sē*^{a}*gə* zaag (ags. *sagu*);

kē^a*mər* kamer (*kamer*), *nē*^{a}*mə* noemen (*namia*).

Een onder invloed van *a* des uitgangs qualitatief ongewijzigde voc. vertoonen daarentegen bv.: *āk* vischaak (**naka* = os. *nako*), *hāgə* haag (* *haga* = ags. *haga*), *krāch* kraag (o. *kraga*), *māgə* maag (o. *maga*).

In verband hiermee is ook in *dāgən* dies (pl.) (*dāgen*), *drāgə* dragen (*draga*), *sāk* res (*sake*), enz. de klinker te verklaren uit flexievormen met *-a*, resp. *-a-*.

Opm. 1. In *kāmən* venerunt (*cāmen*), *nāmən* ceperunt (*nāmen*) is de *ā* (die zelve volgens *IF.* 7, 333 noot 2 op analogieformatie berust) behouden gebleven door invloed van de singularia *kām*, *nām*, waaraan volgens § 119*A* klankwettig een uit *ă* voortgekomen *ā* toekwam.

Opm. 2. De klank in *bāiə* baden (**badia*, **bathia* = ohd. *badōn*) is ontstaan uit de „tonlange" *a* vóór *j* (uit een intervocalische *d* voor *th*), die achter de *a* een anorganische *i* te voorschijn riep.

Voor het naast *haiəl* grando (z. § 158) gebezigde *hagəl* is natuurlijk ontleening aan 't ndl. aan te nemen.

§ 121. Vóór *l*, *p* en in den „auslaut" hoort men een uit de „tonlange" *a* (§§ 7, 54) voortgekomen *ē*^{i}(*ə*), bv. in:

fē^i*əl* vaal (ohd. *falo*), *hē*^{i}*əl* half (*hael*, § 54), *kē*^{i}*əl* kaal (o. *kalo*), *kē*^{i}*əl* kalf (**kal*, § 54), *sē*^{i}*əl* zaal (mnl. *sale* uit **salu*), *sē*^{i}*əl* zadel (uit **sal* voor **sadəl* = ags. *sadol*), *skē*^{i}*liəs* (eigenl. pl.) weegschaal (vgl. ags. *scalu*), *stē*^{i}*əl* stroo op den bodem van een vak in de schuur gelegd om er hooi of graan op te stapelen (vgl. o. *dīkstathul*, basis van een dijk), *udwē*^{i}*əlsk* buitensporig (vgl. w. *dwalia*);

stē^i*pəl* stapel (*stapel*);

skē^i*ə* schade (* *ska* uit * *skada* voor *skatha*).

Opm. 1. In *wā* wie (*hwa*) en *dwālə* dwalen (*dwalia*) blijft de qualiteit der voc. behouden onder invloed der *w*.

Opm. 2. In *āp* aap (ags. *apa*) is de qualiteit van den niet gewijzigden klank herkomstig uit flexievormen met *-a*, resp. *-a-*. Voor *tāl* taal (*tale*) is aan zoodanige buigingsvormen niet te denken; het woord moet dus voor een ndl. indringer gelden.

§ 122. De *a*, herkomstig uit een in de gesloten syllabe staande beklemtoonde *ă* (§ 55), is in de volgende gevallen *ō*^{a}(*ə*) geworden.

A. Vóór *nd* en *ns* (in 't laatste geval met synkope van de nas., vgl. § 102) (vgl. § 55*a*), bv. in:

bō^a*ən* band (*band*), *brō*^{a}*ən* brand (*brand*), *fəstō*^{a}*ən* verstand (**ferstand*), *hō*^{a}*ən* hand (*hand*), *lō*^{a}*ən* land (*land*), *rō*^{a}*nə* (ohd. *rand*), *sō*^{a}*ən* zand (*sand*), *strō*^{a}*ən* strand (ags. *strand*);

dō^a*sjə* dansen (ndl. *dansen*), *lō*^{a}*əs* langs (* *lans* voor * *langs*, GJ. *lānz*).

Opm. 1. Vgl. ook de ontleende woorden met een oorspr. *ans*: *krō*^{a}*əs* krans (**krans*, GJ. *krānze*), *mō*^{a}*əs* mans (**mans*) (de echt-friesche vorm luidt *mō*^{a}*əsk* en komt in andere dialekten voor).

B. Vóór een in den „auslaut" staande uit *ll* ontwikkelde *l* en vóór *ld*, *lt* (vgl. § 55*ε*) (de *l* verdween door synkope), bv. in:

stō^a*əl* stal (*stal*), *wō*^{a}*əl* wal (*wal*);

hō^a*də* houden (*haelda*), *fō*^{a}*ət* vouw (ohd. *falt*), *kō*^{a}*ət* koud (*kald*), *ō*^{a}*ət* vetus (*aeld*), *wō*^{a}*ət* woud (*wald*), *wrō*^{a}*ət* wereld (*wrald*);

sō^a*ət* sal (* *saelt*, GJ. *sāt*).

Opm. 2. De *ō*^{a}(*ə*) in *nō*^{a}*lə* navel (vgl. w. *naula*, z. *PBB*. 19, 353) en in *skō*^{a}*ət* schaduw (waarnaast in andere dialekten *skāt* volgens § 119*B*) kan ik niet verklaren.

Opm. 3. Voor de verkortingen z. §§ 173, 174, 175, 179.

De oudwestfriesche door verlenging ontstane *e*.

§ 123. De „tonlange" *e* (§§ 10, 12, 19) behoudt behalve vóór *r* haar qualiteit, doch wordt quantitatief verlengd (vgl. bl. 3) en valt zóó samen met de oorspronkelijke lange *ē* (van verschillende herkomst), voorzoover deze geen verandering heeft ondergaan.

A. Als herkomstig uit de „umlauts"-vocaal der oude *ă* in de open syllabe (§ 10), bv. in:

ēdəl edel (*edel*), *stēt* plaats, roof (van wonde) (*stede*).

B. Als reflex eener in de open syllabe ontwikkelde „tonlange" *e* (§ 12), bv. in:
bēdəliə bedelen (ohd. *betalōn*), *bēwə* beven (vgl. o. *bevath*), *gēl* geel (ohd. *gelo*), *kēl* keel (ohd. *chela*), *lēgər* ligplaats (*leger*), *lēch* ledig (*ledig*), *lēwə* leven (vgl. o. *levath*), *lēwər* lever (ohd. *lebara*), *nēf* nepos (*neva*), *newəl* nebula (*nevil*), *wēgən* viae (*wegen*).

Opm. In andere dialekten komen ook voor *gī^{e}əl* geel en *kī^{e}əl* keel door jongere analogie naar de vormen, waaraan als reflex van een oude *ē* vóór *l* zoowel *ē* als *ī^{e}(ə)* toekwam (vgl. § 135).

§ 124. Vóór *r* is de „tonlange" *e* (§§ 10, 12) gewijzigd tot *ē^{i}(ə)*, bv. in:
swē^{i}rə zweren (*swera*);
bē^{i}ər ursus (ohd. *bero*), *dē^{i}rə* deren (*dera*), *skē^{i}rə* scheren (*schera*), *wē^{i}rə* afweren, vermijden (*wera*).
Evenzoo in *ē^{i}rəm* brachium, pauper (w. *eerm* met *eer* uit *ĕr* voor *ăr*, vgl. §§ 55*δ* en 4).

Opm. 1. Als voortzetting van w. *eerde* terra zou men diensvolgens **ē^{i}də*[1]) moeten verwachten; het in plaats daarvan gesproken *ī^{e}də* kan ik niet verklaren. Evenzeer duister zijn mij de *ī^{e}* van *bī^{e}zəm* bezem (ohd. *besamo*) en de *ā* van *wār* weder (tempestas) (o. *weder*).

Opm. 2. Voor de verkortingen z. § 175.

De oudwestfriesche door verlenging ontstane *i*.

§ 125. De door verlenging in de gesloten of de open syllabe ontwikkelde *i* (§ 66) behoudt steeds haar qualiteit en valt zóó samen met den aan een oorspronkelijke lange *ī* (van verschillende herkomst) beantwoordenden klank. Evenals de oorspr. *ī*, is de verlengde intusschen na haar quantitatieve wijziging weer verkort vóór een tauto- of heterosyll. tenuis (*p*, *t*, *k*), vóór een *l* of *n*, zoodat men ze in deze gevallen als *i* terugvindt (z. § 177). Vormen, waarin een op *i* berustende *ī* niet in de termen van verkorting was gevallen, zijn mij niet bekend.

---

[1]) Voor het wegvallen van *r* vgl. bl. 31 noot.

De oudwestfriesche door verlenging ontstane *o*.

§ 126. De door verlenging in de gesloten of de open syllabe ontwikkelde *o* (§ 66) wijzigt gewoonlijk haar qualiteit. Slechts een in de open syllabe ontwikkelde „tonlange" *o* (§ 15) is vóór een lab. en *k* samengevallen met de oorspronkelijke lange *ō*, voorzoover deze geen qualitatieve verandering heeft ondergaan, bv. in:
bōm bodem (os. *bodom*), *hōpjə* hopen (ags. *hopian*), *kōpər* koper (ags. *copor*), *ōwən* oven (*oven*), *smōkə* smoken (ags. *smocian*).

§ 127. Behalve vóór (*r*)*n* (z. § 128*A*) is uit de door verlenging ontstane *o* vóór een dentale consonant een $\bar{o}^{u}$(*ə*) voortgekomen.

A. Als reflex eener in de gesloten syllabe ontwikkelde *o* (§ 55*δ*), bv. in:
b$\bar{o}^{u}$*ət* boord (*boerd*), *d*$\bar{o}^{u}$*ər* deur (*doer*), *m*$\bar{o}^{u}$*ət* moord (*moerd*), *n*$\bar{o}^{u}$*ət* noord (*noerd*), $\bar{o}^{u}$*ət* oord (*oerd*), *t*$\bar{o}^{u}$*əst* dorst (vgl. w. *toerstich*).

B. Als reflex eener in de open syllabe ontwikkelde „tonlange" *o* (§§ 15, 45), bv. in:
b$\bar{o}^{u}$*də* bode (*boda*), *fr*$\bar{o}^{u}$*əst* frigor (vgl. w. *froeste*, § 54), *h*$\bar{o}^{u}$*əs* kous (ags. *hosu*), *j*$\bar{o}^{u}$*ət* jood (*joda*), *k*$\bar{o}^{u}$*əl* carbo (*coele*), *n*$\bar{o}^{u}$*ət* veldvruchten (*noeth*, ags. *notu*), *n*$\bar{o}^{u}$*əs* neus (*nose*), $\bar{o}^{u}$*ljə* olie (*olie*), *sn*$\bar{o}^{u}$*ər* verstandig (ags. *snotor*), *s*$\bar{o}^{u}$*əl* zool (ohd. *sola*), *sp*$\bar{o}^{u}$*ər* spoor (ags. *spora*), *st*$\bar{o}^{u}$*rən* mortui sunt (*storen*, § 54);
m$\bar{o}^{u}$*əl* meel (* *mole*, GJ. *moal*), *sm*$\bar{o}^{u}$*ər* smeer, vet (* *smore*, GJ. *smoar*).

Opm. 1. De boven vermelde $\bar{o}^{u}$-ontwikkeling is van jongeren datum dan het ontstaan van *bōm* bodem (uit **bodəm* door synkope van *d*) (z. § 126).

Opm. 2. De woorden *b*$\bar{u}^{o}$*ət* plank (van een kast) (*boerd*) en *k*$\bar{u}^{o}$*ər* korf (GJ. *koer*, vgl. § 54) vertoonen, in plaats van een te verwachten $\bar{o}^{u}$*ə*, een voor mij duisteren klank $\bar{u}^{o}$*ə*.

Opm. 3. Het subst. *h*$\bar{o}^{u}$*əl* hol (*hōl*) heeft de voc. ontleend aan de cas. obl.

§ 128. In de volgende gevallen is uit de door verlenging ontstane *o* een $\bar{o}^{a}$(*ə*) voortgekomen.

A. Als reflex eener in de gesloten syllabe ontwikkelde *o* vóór (*r*)*n* (§ 55*δ* en vgl. § 102), bv. in:

hō^{a}*ən*[1]) hoorn (*hoern*), *kō*^{a}*ən* koren (*coern*). *mō*^{a}*ən* morgen (*moern*). *stō*^{a}*ən* gestorven (*storn*).

B. Als reflex eener in de open syllabe ontwikkelde „tonlange" *o* vóór *g* (§ 15), bv. in:

bō^{a}*gə* boog (*boga*), *trō*^{a}*gə* trog (ags. *trog*; de friesche vorm is een uit den pl. met *-ən* geabstraheerde nieuwe sing. op *-ə*).

Opm. Voor de verkortingen z. §§ 179, 180.

De oudwestfriesche door verlenging ontstane *u*.

§ 129. De door verlenging in de gesloten of de open syllabe ontwikkelde *u* (vgl. § 66) behoudt steeds haar qualiteit en valt zóó samen met de oorspronkelijke lange *ū*, voorzoover die geen verandering heeft ondergaan.

A. Als reflex eener in de gesloten syllabe ontwikkelde *u* vóór *nd* (§ 55*a* en vgl. § 102), bv. in:

grūn grond (*grund*), *hūn* hond (*hund*), *pūn* pond (*pund*), *rūn* rond (GJ. *ruwn*), *sūn* gezond (GJ. *suwn*), in de part. praet. *būn* gebonden (*bunden*), *fūn* gevonden (*funden*), *wūn* gewonden (* *wunden*).

B. Als reflex eener in de open syllabe ontwikkelde „tonlange" *u* (§ 16), bv. in:

būgel beugel (**bugel* met een niet op *-il* berustend suffix), *fūgel* vogel (*fugel*), *mūne* molen (uit **mulene* uit **mulīn-* der verbogen vormen, waarin de *u* vóór een met bijtoon gesproken *ī* geen „umlaut" had ondergaan).

Opm. 1. De vorm *gūnə* gulden is met den tusschentrap **gudene* (voor den wegval van *l* vóór *d*, vgl. § 122*B*) ontstaan uit w. *gulden* met vóór *l-d* verlengde *u* (vgl. § 55*ε*).

Opm. 2. Voor de verkortingen z. §§ 181, 183.

DE LANGE VOCALEN.

De oudwestfriesche *ā*.

§ 130. Met voorloopige terzijdelating van het in §§ 133, 134 opgemerkte, nemen we voor de *ā* (van verschillende herkomst, vgl.

---

[1]) Voor het wegvallen der *r* vgl. bl. 31 noot.

§ 68) tweeërlei behandeling waar: de klank is òf overgegaan in *ē*^{a}(*ə*) òf hij heeft zich gewijzigd tot *ē*^{i}(*ə*).

§ 131. Vóór nas.[1]) en gutt. hoort men *ē*^{a}(*ə*).

A. Als herkomstig uit *ā* (= idg. *ē*) (§ 20), bv. in:

sē^{a}*gən* videbant (*saegen*), *swē*^{a}*gər* zwager (*swāger*), *wē*^{a}*gjə* wagen (o. *wāgia*).

Opm. 1. Let ook op *krē*^{a}*əm* kraam = w. *krām*, welks voc. op ontleening aan 't ndl. wijst (de friesche reflex van 't mhd. *krām* had * *krōm* moeten luiden).

B. Als herkomstig uit *ā* voor *a*^{e} (uit *ai*) (§ 35), bv. in:

gē^{a}*ən* gaan (*gaen*), *klē*^{a}*ən* kleeren (*klaen* uit * *klāden* voor * *klāthen*). *spē*^{a}*kə* spaak (ags. *spāce*), *stē*^{a}*ən* staan (*staen*). *tē*^{a}*ən* teen (*tāne*), *wē*^{a}*ək* week (adj.) (* *wāk*. GJ. *weack*), *wē*^{a}*əch* wand (*waegh*).

C. Als herkomstig uit de oude diphthong *au* (§ 37), bv. in:

bē^{a}*əm* boom (*bām*), *bē*^{a}*nə* boon(en) (ags. *bēan*), *ē*^{a}*əch* oog (*āge*), *lē*^{a}*ən* loon (*lān*), *sē*^{a}*əm* zoom (o. *sām*), *tē*^{a}*əm* toom (*tām*), *tē*^{a}*əch* toog (*taegh*).

Opm. 2. *Hēch* hoog, waarvoor we naar w. *hāch* met. * *hē*^{a}*əch* zouden moeten verwachten, berust op analogieformatie naar *lēch* laag (adj.) (§ 136*A*).

Opm. 3. Over *slān* slaan z. § 133*A*.

§ 132. Vóór *p*, *f*, *s*, *t*, *d*, liqu. of in den „auslaut" is *ā* gewijzigd tot *ē*^{i}(*ə*).

A. Als herkomstig uit *ā* (= idg. *ē* of uit lat. *ā*) (§ 20), bv. in:

pē^{i}*əl* paal (*pāl*), *pē*^{i}*skə* Paasch (*paescha*).

B. Als herkomstig uit *ā* voor *a*^{e} (uit *ai*) (§ 35), bv. in:

ē^{i}*ət* iets (*āt*), *ē*^{i}*əst* eerst (*aerst*), *ē*^{i}*skjə* eischen (*aeskia*), *gē*^{i}*ər* schuins toeloopende akker (*gāra*), *-gē*^{i}*əst* (in vele plaatsnamen) hoog, droog land (*gaest*, vgl. *IF.* 19, 197), *lē*^{i}*əst* leest (w. * *lāst* = ags. *lāst*), *mē*^{i}*ər* meer (*maer*), *mē*^{i}*əst* meest (*maest*), *nē*^{i}*ət* niets (*naet*), *rē*^{i}*əp* soort touw van stroo (o. *-rāp*).

C. Als herkomstig uit de oude diphthong *au* (§ 37), bv. in:

blē^{i}*ət* bloot (*blāt*), *bē*^{i}*ət* bood (*bād*), *brē*^{i}*ə* brood (o. *braed*), *dē*^{i}*ət* mors (*daed*), *dē*^{i}*ə* mortuus (*daed*), *ē*^{i}*ər* oor (*āre*), *hē*^{i}*əp* hoop (o. *hāp*), *kē*^{i}*əp* koop (*kāp*), *kē*^{i}*ət* koot, schakel (o. *kāta*), *klē*^{i}*stər* klooster

1) In andere dialekten hoort men vóór nas. vaak *ē*^{i}(*ə*).

(*klāster*). *lēⁱət* lood (o. *lād*), *lēⁱəf* band van dun metaal, *lēⁱwən* bladeren (van koren, riet, enz.) (o. *lāf* loof), *rēⁱət* rood (*rād*), *skēⁱəf* schoof (ags. *scēaf*), *slēⁱət* sloot (*slot*), *trēⁱəst* troost (*trost*).

Opm. Blijkens hun *ōᵘə* moeten *klōᵘət* testis en *ōᵘəst* oost berusten op aan 't ndl. ontleende vormen met *o* (vgl. § 127 over *ōᵘə* uit de verlengde *o*); de friesche reflexen van een ohd. *chlōz* en w. *āst* hadden **klēⁱət*, **ēⁱəst* moeten luiden.

D. Als herkomstig uit *ā-i* door contractie (§ 37), bv. in:
gēⁱə (vooral in plaatsnamen) dorp (*gā*), *hēⁱə* hooi (*hā*).

E. Als herkomstig uit *i̯ā* door absorptie van den eersten komponent (§ 59 Opm. 4), bv. in:
lēⁱəf lief (*liaef*), *lēⁱə* membra, corpus (*liae*).

§ 133. Afwijkingen van de boven vermelde ontwikkelingen zijn zeldzaam.

A. Voor het behoud der *ā* in *fām* virgo (w. *fāmne*, § 35), *sāt* zode (o. *sātha*, § 37) en *bedrāgə* bedriegen (vgl. w. *bidrāged* fallunt, § 59 Opm. 4) is te denken aan den conservatieven invloed van een eertijds in verschillende flexievormen volgende *-a* resp. *-a-*. Voor de *ā* van *twā* twee (tegenover *gēⁱə* en *hēⁱə*, z. § 132*D*) (w. *twā*, § 35), en van *wāpən* wapen (tegenover *hēⁱəp*, enz. z. § 132*C*) (w. *wāpen*, § 20) is de *w* verantwoordelijk te stellen (vgl. § 121 Opm. 1). Dat in *slān* slaan (w. *slān*, § 7) de voc. niet *ēᵘ*(*ə*) is geworden, kan het gevolg zijn van analogie: *slān*, *slūch* naast *drāgə*, *drūch*, enz.

B. Aan 't ndl. ontleend zijn blijkbaar *āzəm* adem (met *z* voor *ss*; de w. vorm luidt *ādema*) en *haast* haast (tegenover *-gēⁱəst*, enz., z. § 132*B*; de w. vorm luidt *haest*).

Evenzoo zijn als ontleende woorden te verklaren: *dōᵘəf* doof, *lōᵘf* bladeren, waarvoor we blijkens de w. vormen *daef* en *lāf* een *ēⁱə* zouden verwachten (vgl. *lēⁱwən*, *skēⁱəf*, § 132*C*).

§ 134. De *ā* (uit *ā* voor *āᵉ* uit *ai*, § 35, of uit de oude diphthong *au*, § 37) + *i*, de overgangsklank, die door een volgende *j* (uit *d* voor *th* of *g*) was te voorschijn geroepen, blijft als element van bedoelde langdiphthong behouden (vgl. *āi* = w. *āi* uit **ajj*, waarover § 155), bv. in:

dāi deeg (w. **dāg* = ags. *dāh*, ohd. *teic*, vgl. *IF*. 19, 191) met *ai* uit de verbogen vormen **dāi-i̯es*, *-e* van **dājes*, *-e* uit **dāges*, *-e*[1]).
klāii̯ə kleeden (GJ. *klaeije*, vgl. w. *klāth*);

---

[1]) Vgl. hiertegenover *waegh* wand, waaruit *wēᵘəch* (§ 131*B*) met behoud der aan de onverbogen vormen toekomende *g*.

dāiį̯ə verdragen. dulden (vooral van warmte) (*dāia*, vgl. os. *adōgian*).

Opm. 1. Een zelfde *āi* ook in *fāi* in gevaar verkeerend (w. *fāy* faedosus, z. *IF.* 19, 192).

Opm. 2. Voor de verkortingen z. §§ 173, 174, 175.

De oudwestfriesche *ē*.

§ 135. Met voorloopige terzijdelating van de door *r* gevolgde vocaal, nemen we voor de *ē* (van verschillende herkomst, vgl. § 69) drieërlei behandeling waar: de klank blijft behouden of wordt vervangen, hetzij door $\bar{\imath}^{e}$(*ə*) (de voortgezette ontwikkeling van een voor 't oudwestfriesch aan te nemen $\bar{e}^{i}$(*ə*), vgl. § 22), hetzij door *ī*.

Ongewijzigd blijft de voc. in den absoluten „auslaut”, vóór een door *ə* of *j* gevolgde zachte dentale of gutturale spirans of *st* (*zə*, *stə*, *gə*, *gj*) en vóór een tautosyll. dentaal of gutturaal of *l*:

anders ontwikkelt zich $\bar{\imath}^{e}$(*e*);

in woorden, wier beklemtoonde syllabe tengevolge van flexie zoowel open als gesloten werd gesproken, krijgt òf de in de open syllabe ontwikkelde $\bar{\imath}^{e}$ òf de eigenlijk in de gesloten letttergreep thuis hoorende *ē* door „ausgleichung” de alleenheerschappij;

uit $\bar{\imath}^{e}$ is vóór een heterosyll. *k* en *w* *ī* voortgekomen.

§ 136. Vbb. van vormen met *ē*.

A. Als herkomstig uit *ā* (= idg. *ē*) (§ 22), bv. in:

frēgjə vragen (*frēgia*), *lēch* laag (*lēge*), *stēch* halsstarrig, stijf (uit de verbogen vormen met *stēd-g-*, vgl. mhd. *staetic* bestendig en let voor de synkope op o. *stētgadon* bevestigden).

B. Als reflex van de oude gesloten *ē* (§ 24) in *spēgəl* spiegel (o. *spēgel*).

C. Als herkomstig uit $\bar{a}^{e}$ (= oude *ai*) (§ 34), bv. in:

nē neen (*nē*), *sē* mare (*sē*), *wē* wee (**wē*, GJ. *wē*);

frēs vrees (*frees* uit **frēse* met *-se* = *-zə*), *gēst* animus (de *ē* uit de vormen met **gē-ste(-)*) (*geest*, vgl. § 35γ), *mēstər* (waarnaast *mastər*, vgl. § 173 Opm. 3) meester (*mēster*), *wēgəriə* weigeren (**wēgeria*, GJ. *wēgerje*), *wēs* orphanus (*wēse*);

blēk bleek (adj.) (ohd. *bleih*), *brēt* breed (*breed*), *ēk* quercus (*eek*), *ēt* eed (*eed*), *klēt* tapijt (*cleed*, vgl. § 35), *lēt* leed (*leed*), *rē* paratus (*reed*), *rēkə* reiken (de *ē* uit den 2. 3. pers. sing. **rēkst*, **rēkt*) (*rēka*),

rēt oprijweg, wagenvracht (ags. *rād*), *tēkən* teeken (de *ē* uit de vormen met **tēkn-*) (*tēken*), *wrēt* wreed (*wreet(h)*);

dēl deel (*deel*), *hēl* totus, integer (*heel*).

Opm. Naast sommige van deze woorden met *ē* vinden we in andere dialekten vormen met een in de open syllabe (vgl. § 135) ontwikkelde $\bar{\imath}^{e}$*ə*, bv. *hī*^{e}*əl* totus, integer.

D. Als herkomstig uit de „umlauts"-vocaal van *ā* (= *au*) (§ 38), bv. in:

nēt nood (*nēd*), *rēk* rook (*reek*).

§ 137. Vbb. van vormen met $\bar{\imath}^{e}$(*ə*).

A. Als herkomstig uit *ā* (= idg. *ē*) (§ 22), bv. in:

blī^{e}*ər* blaar (ags. *blædre*), *brī*^{e}*rə* 1) (waarnaast *brī*^{e}*də*) braden (o. *brēda*), *ī*^{e}*ər* ader (ags. *ǣdre*), *rī*^{e}*rə* 1) (waarnaast *rī*^{e}*də*) raden (*rēda*), *skī*^{e}*əp* schaap, schapen (*scheep*);

ī^{e}*əl* aal (ohd. *āl*), *mī*^{e}*əl* maal (*mēltīt*), *rī*^{e}*ət* raad (*rēd*), *trī*^{e}*ət* draad (*threed*), *wī*^{e}*ət* nat (*wēt*), wier vocaal zich oorspronkelijk ontwikkeld heeft in de open syllabe (vgl. § 135).

B. Als reflex van de oude gesloten *ē* (§ 24), bv. in:

brī^{e}*əf* brief (*brēf*), 't praet. pl. van oorspronkelijk redupliceerende verba als *hī*^{e}*tən* heetten (vgl. w. *hēten*, *hieten*), *lī*^{e}*tən* lieten (vgl. w. *lēten*) (waarnaar door analogie de sing. *hī*^{e}*ət* heette, *lī*^{e}*ət* liet).

C. Als herkomstig uit $\bar{a}^{e}$ (= oude *ai*) (§ 34), bv. in:

bī^{e}*ən* os (*been*), *hī*^{e}*əm* heem (*heem*, vgl. *IF.* 19, 193), *ī*^{e}*ən* een (*een*), *klī*^{e}*ən* dun (*cleen*), *lī*^{e}*rə* 1) leiden (*lēda*), *lī*^{e}*əm* leem (ags. *lām*), *lī*^{e}*nə* leenen (*lēna*), *mī*^{e}*nə* meenen (*mēna*), *skī*^{e}*də* scheiden (*schēda*), *snī*^{e}*ə* sneeuw (got. *snaiws*) met een voc., herkomstig (evenals in *ī*^{e}*ə*, *strī*^{e}*ə*, zie ben. *E*) uit een verbogen vorm met *-ə*, *sprī*^{e}*də* spreiden (ags. *sprǣdan*), *stī*^{e}*ən* steen (*steen*), *sī*^{e}*əl* ziel (*sēle*, z. *IF.* 19, 198).

D. Als herkomstig uit de „umlauts"-vocaal van *ō* (§ 30), *ū* (§ 33) en *ā* (uit *ăn* + scherpe spirans) (§ 3), bv. in:

blī^{e}*rə* 1) bloeden (*blēda*), *brī*^{e}*rə* 1) broeden (mhd. *brüeten*), *fī*^{e}*lə* voelen (o. *fēla*), *grī*^{e}*ən* groen (o. *grēne*), *spī*^{e}*lə* spoelen (ags. *spēlan*), *swī*^{e}*ət* zoet (*swēte*);

kī^{e}*əs* kies (herkomstig uit w. pluralisvormen *kēsa*: uit den sing. *kēse* had *kēs* moeten voortkomen), *lī*^{e}*rə* 1) luiden (*hlēda*);

gī^{e}*əs* ganzen (**gēs*, GJ. *giez*).

---

1) Voor de *r* vgl. bl. 35 noot.

E. Als herkomstig uit *ē-i* resp. *ehe* door contractie (§§ 38. 58), bv. in:

ī^{e}*ə* Ee (dorp dicht bij Metslawier gelegen), verder de benaming van verschillende stroomen, bv. Dokkumer Ee. enz. (*ee*, uit * *ehe* voor * *ehi*. uit * *ahwi*. vgl. ags. *īe* dat. sing.), evenals *strī*^{e}*ə* stroo (*stree*) met een vocaal, herkomstig uit een verbogen vorm met *-ə*, *stī*^{e}*əl* staal (* *stēl*. GJ. *stiel*).

Opm. Voorzoover mij bekend is, bezit 't met. geen correspondenten van *ē*. herkomstig uit de verbinding *ewe* (§ 58).

§ 138. Vbb. van vormen met *ī*.

A. Als herkomstig uit *ā* (= idg. *ē*) (§ 22) in de praet. pl. *brīkən* braken, *sprīkən* spraken (waarnaar door analogie *brīk* brak, *sprīk* sprak).

B. Als herkomstig uit *ā*^{e} (= oude *ai*) (§ 34) in *īwəch* eeuwig (*ēwig*).

§ 139. Vóór *r* blijft de oude uit *ē* voortgekomen *ē*^{i}*ə* (vgl. § 22) in den regel behouden of ze ontwikkelt zich tot *ī*^{e}(*ə*); als voorwaarde van het eerste heeft te gelden tautosyllabische verbinding der consonant of een *r* + oude zwak beklemtoonde *a*; anders *ī*^{e}(*ə*); in woorden, wier beklemtoonde syllabe zoowel open als gesloten werd gesproken, kon begrijpelijkerwijze een *ē*^{i}(*ə*) of *ī*^{e}(*ə*) de alleenheerschende klank worden.

§ 140. Vbb. van vormen met *ē*^{i}(*ə*).

A. Als herkomstig uit *ā*^{e} (= oude *ai*) (§ 34), bv. in:

ē^{i}*ər* eer (*ēre*, vgl. w. *ēra* als (gen.), dat. en acc. sing. naar de zwakke declinatie), *hē*^{i}*ər* heer (*hēra*), *kē*^{i}*rə* keeren (*kēra*; de *ē*^{i}(*ə*) alzoo eigenlijk toekomende aan de flexievormen met *-a*, *-a-* in de ultima en aan die met tautosyll. *r* als de 2. 3. sing. praes. ind., 't praet. en part.), *lē*^{i}*rə* leeren (*lēra*), *sē*^{i}*ər* pijn (*seer*).

B. Als herkomstig uit de „umlauts"-vocaal van *ō* (§ 30) en *ā* (= oude *au*) (§ 38), bv. in:

rē^{i}*rə* roeren (o. *hrēra*);

hē^{i}*rə* hooren (*hēra*).

§ 141. Vbb. van vormen met *ī*^{e}(*ə*).

A. Als herkomstig uit *ā* (= idg. *ē*) (§ 22), bv. in:

hī^{e}*ər* haar (*hēr*), *jī*^{e}*ər* jaar (*iēr*), *swī*^{e}*ər* zwaar (*sweer*), *wī*^{e}*ər* waar

(*weer*), wier vocaal zich oorspronkelijk ontwikkeld heeft in de open syllabe (vgl. § 139).

B. Als herkomstig uit de „umlauts"-vocaal van *ō* (§ 30) en *ū* (§ 33), bv. in:

fī^e^rə voeren (*fēra*; de *ī^e^* eigenlijk toekomende aan den 1. sing. praes. ind., den opt. en 't part. op *-ande* met een niet zwak beklemtoonde *-a-*), *flī^e^ər* vloer (* *flēre*, uit * *flēri*, een *ia*-stam, vgl. ags. *flōr* pavimentum);

hī^e^rə huren (*hēra*).

C. Als herkomstig uit *ehe* door contractie (§ 58) in *ī^e^ər* arista (* *ēr*, ohd. *ehir*).

Opm. 1. In de partikels *dē^a^ər* daar (*dēr*), *wē^a^ər* waar (*hwēr*) ontmoeten we een bij minder geaccentueerde uitspraak uit *ē^e^ə* (herkomstig uit *ā* = idg. *ē*, § 22) verzwakte *ē^a^ə*.

Opm. 2. Voor de verkortingen z. §§ 175, 176.

De oudwestfriesche *ī*.

§ 142. Met uitzondering van de door *r* gevolgde vocaal en het in § 145 vermelde geval is de *ī* (van verschillende herkomst, vgl. § 70) steeds òf bewaard gebleven òf tot *i* verkort (vgl. § 177).

§ 143. Vóór een zachte muta (ook als ze in den „auslaut" verscherpt wordt gesproken), een heterosyll. *d* uitgezonderd, blijft de vocaal als reflex der wgm. *ī* (§ 25) bewaard; bv. in:

blīt blij (vgl. w. *blīdschip*), *īdər*[1]) ijzer (*īsern*), *rīzə* rijzen (*rīsa*), *strīt* strijd (*strīd*), *skīf* schijf (ohd. *skiba*), *swīgə* zwijgen (*swīgia*; de *ī* uit de vormen met *-a-*; daarentegen in andere dialekten *swe^a^iə* uit * *swīja* met diphthongeering als in het § 145 vermelde geval), *tīt* tijd (*tīd*), *twīgə* twijg (ohd. *zwīg*), *wīt* wijd (*wīd*).

In woorden als *fīf* quinque (*fīf*) (met *ī* uit *im*, § 14) en *grīs* grijs (o. *grīs*), *līf* lijf (*līf*), *wīf* wijf, vrouw (*wīf*), *wīs* wijs (*wīs*), enz. berust de *ī* op de vocaal der vormen met in den „anlaut" der volgende syllabe staande zachte muta.

---

1) De *d* kan ik niet verklaren.

§ 144. Vóór een *r* is de *ī* (= wgm. *ī* of = *ī* uit *in*, z. §§ 25 en 14), of een door vroegtijdige verlenging ontstane *ī* (§ 53 Opm.)) in *ī*^{e}(*ə*) overgegaan, bv. in:

fī^{e}*rə* vieren (*fīria*), *klī*^{e}*ər* klier (vgl. *klīre* in het Wb. van T. Doornkaat Koolman), *mī*^{e}*ər* mier (mnd. *mīre*), *spī*^{e}*rə* wortel schieten (vgl. mnd. *spīre*), *skī*^{e}*ər* grijs (o. *skīre*);

rī^{e}*ər* vaars, jonge koe (**rīr* uit *hrīder*);

fī^{e}*ər* ver (*fīr*), *fī*^{e}*rə* duwen, stooten (*fīra*, vgl. ags. *āfierran*).

Opm. Voor de verkortingen z. §§ 176, 177, 178.

§ 145. De *ī* (van verschillende herkomst, vgl. § 70) is in den „auslaut" van het woord of in „silbenauslaut" vóór een voc. of *i* (uit een oorspronkelijk intervocalische *g* of *d* voor *th*) in *e*^{a}*i* overgegaan.

A. Als reflex van de wgm. *ī* (§ 25), bv. in:

bre^{a}*i* brij (mhd. *brī*), *de*^{a}*i* jou (*dī*), *he*^{a}*i* hij (*hī*), *we*^{a}*i* wij (*wī*);

kre^{a}*ịịə* krijgen (o. *krīga*), *le*^{a}*ịịə* lijden (*līa*, *līda*, *lītha*, vgl. *PBB.* 19, 374 noot 2), *me*^{a}*ịịə* mijden (vgl. w. *foermīa* uit *-*mīda* voor *-*mītha*), *sne*^{a}*ịịə* snijden (*snīa*, *snīda*, *snītha*).

B. Als herkomstig uit *ī* + *j* der volgende syllabe (§ 25), bv. in:

fre^{a}*i* vrij (*frī*);

fe^{a}*iond* vijand (*fīand*).

C. Als herkomstig uit de verbinding *iwi* (§ 58) in *ne*^{a}*i* nieuw (*nī*).

Opm. 1. Dezelfde overgang heeft plaats gehad in *ke*^{a}*i* vaccae (*kī*, § 30 Opm. 2).

Opm. 2. Voor de *ē*, herkomstig uit *ǣ* (uit *ā* = idg. *ē*) vóór een niet heldere vocaal (§ 23), z. § 162 Opm. 3.

De oudwestfriesche ō.

§ 146. Voor de *ō* (van verschillende herkomst, vgl. § 71) is in hoofdzaak tweeërlei behandeling waar te nemen: ze is òf vervangen door *u*^{o}(*ə*) (de voortgezette ontwikkeling van een voor 't owfr. aan te nemen *ō*^{u}*ə*, § 26), òf verder gewijzigd tot *ū* vóór een gutt. Slechts in *hōf* hoef (w. *hōf*) ontmoeten we een mij raadselachtige uitzondering.

§ 147. Vbb. van vormen met $\bar{u}^{o}(ə)$.

A. Als reflex eener wgm. *ō* (§ 26), bv. in:

bū^oəl boedel (*bōdel*), *bū^otə* boete (*boete*), *blū^oət* bloed (*bloed*), *brū^oər* broeder (*brōr*, *brōder*), *fū^oər* voeder, haver (ohd. *fuotar*), *fū^oər* voer (*fōr*), *fū^oət* voet (*foet*), *gū^oət* goed (*gued*), *hū^oə* hoe (*hō*), *hū^oət* hoed (o. *hōd*), *hū^odə* hoede (*hoede*), *kū^oəl* koel (ags. *cōl*), *mū^oət* moed (*mōd*), *pū^oəl* poel (o. *pōl*), *rū^oət* roet (ags. *hrōt*), *rū^odə* roede (o. *rōde*), *rū^oər* roer (*roer*, *rōder*), *stū^oəl* stoel (*stōl*).

B. Als herkomstig uit *ān* vóór een scherpe spirans (§ 3) in *gū^oəs* gans (ags. *gōs*).

C. Als herkomstig uit *iō* door wegval van den eersten komponent (§ 59 Opm. 4), bv. in:

grū^odə litteeken (**gr(i)ōde*, vgl. § 41γ), *rū^oəp* riep (**rōp* voor **hriōp*, vgl. w. *hliōp* praet. van *hlāpa*), *nū^oət* zorg, bezorgdheid (*nyoed*)

§ 148. Vbb. van vormen met *ū* (uit *ō* = wgm. *ō*, § 26).

būk boek (*bōc*), *brūk* broek (o. *brōk*), *dūk* doek (*dueck*), *jūch* gaf (*jōg*, vgl. *PBB*. 19, 393), *klūk* zuinig (mhd. *kluoc*), *kūkə* koek (ohd. *kuocho*), *plūgə* ploeg (*plōg*), *slūch* sloeg (*slōg*), *skūch* schoen (vgl. w. *handschoech*).

Opm. 1. Blijkens den normalen overgang van *ō* tot *ū^o(ə)* vóór *r* (vgl. § 147) moeten de vormen *ō^oər* anders (*ōr*), *ō^oəs* anders (*ōrs*) beschouwd worden als analogieformaties naar de woorden met *ō^o(ə)* vóór *r*, herkomstig uit de door verlenging ontstane *o* (vgl. § 127).

Opm. 2. Blijkens 't vocalisme is aan 't ndl. ontleend *dōpə* doopen (vgl. w. *dēpa*, dat zou wijzen op een met. *dī^epə*).

Opm. 3. Voor de verkortingen z. §§ 181, 183.

De oudwestfriesche *ū*.

§ 149. Voor de *ū* (van verschillende herkomst, vgl. § 72) nemen we, voorzoover ze niet tot *u*, *ü* of *uo^u* verkort is (vgl. §§ 183*D*, 184, 185), vierderlei behandeling waar: ze is bewaard gebleven of ze heeft zich gewijzigd tot *ṻ*, tot *ū^o(ə)* of tot *ō_u*.

§ 150. Vóór *g*, *s*, *zj* en *d* (ook als de laatste in den „auslaut" verscherpt wordt uitgesproken) blijft de *ū* (= wgm. *ū*, § 31) bewaard, bv. in:

brūzə (waarnaast in andere dialekten 't klankwettige *brūzjə*) bruisen (mnd. *brūsen*), *būgə* buigen (ags. *būgan*), *hūs* huis (*hūs*), *krūt* kruid, kruit (vgl. w. *bussakrūd*), *lūt* luid (*hlūd*), *lūs* luis (ags. *lūs*), *mūs* muis (ohd. *mūs*), *sūgə* zuigen (ohd. *sūgan*), *sūzjə* suizen (ohd. *sūsōn*).

Zoo ook in het aan 't Saksisch ontleende *hūt* huid (reeds als *huud* in w. bronnen aan te treffen, waarnaast de echt oudfriesche vorm o. en w. *hēd*, *heed*).

Opm. Als analogieformaties naar vormen met *ü* (vgl. § 184) moeten beschouwd worden: *grüs* gruis (mnl., mnd. *grūs*) naar de afleiding *grüskə* stukje kandij, *plüzjə* pluizen (mnd. *plūsen*) naar *plüskə* pluisje, *slüs* sluis (mnl. *sluse*, ontleend aan 't oudfr. *escluse*) naar den plur. *slüzn̥*.

§ 151. Vóór een zachte lab. en dent. spirans (vgl. echter bov. § 150) is *ū* (= wgm. *ū*, § 31, of = *ū* uit *ŭn* vóór een scherpe spirans, § 18) overgegaan in *ǖ*, bv. in:
drǖf druif (ohd. *drūba*), *kǖf* kuif (mnl. *cuve* uit * *cūva*), *skǖf* schuif (vgl. o. *skūva*), *snǖwə* snuiven (mhd. *snūben*), *sǖwər* zuiver (ohd. *sūbar*); *ǖs* pron. poss. (*ūse*).

§ 152. Vóór *r* hoort men *ū*^{u}*(ə)* als reflex van *ū* (= wgm. *ū*, § 31), bv. in:
bū^{u}*ər* rusticus (*būr*), *lū*^{o}*rə* loeren (meng. *lūren*), *slū*^{o}*rə* sloeren (mnd. *slūren*), *sū*^{o}*ər* zuur (ags. *sūr*).

Opm. Voor de verkortingen z. §§ 181*D*, 186.

§ 153. In den „auslaut" is de *u* (= wgm. *u*, § 31, of = *ō* in open beklemtoonde monosyllaba, § 28) *ō*$_{u}$ geworden, bv. in:
dō$_{u}$ jij (*dū*), *dō*$_{u}$ duif (* *dū* met een voc. uit *ūwu* voor *ūbu*; uit den acc. sing. en nom. acc. pl. * *dūvun* resp. * *dūvūn* van het fem. zwakke nomen[1]) ontstond * *dūwun* resp. * *duwūn*, waaruit * *dūn*, dat tot abstraheering van een nom. * *dū* aanleiding gaf; voor de ontwikkeling van *w* uit *b* vgl. *PBB* 19, 351), *nō*$_{u}$ nu (*nū*);
kō$_{u}$ vacca (*kū*).

Opm. Voor de *ū* herkomstig uit *o* vóór een donkere vocaal (§ 29) zie § 170.

---

[1]) Vgl. got. *-dūbō*, ags. *dūfe*.

DE DALENDE DIPHTHONGEN.

De oudwestfriesche *ai*.

§ 154. De *ai* (§ 74) herkomstig uit *ă* + een uit de palatale *g* ontwikkelden klank (§ 59 Opm. 3) kan bewaard gebleven zijn in *slain* geslagen (*slain*), *wain* currus (*wain*), welke vormen echter in verband met het § 158 opgemerkte ook kunnen berusten op w. *slein*. *wein* (uit **slegin*, **wegn*).

De oudwestfriesche *āi*.

§ 155. De *āi* (van elke herkomst, vgl. § 75) is bewaard gebleven.

A. Als herkomstig uit *ā* (voor *ai* uit *ăj* der verbinding *ăjj* = got. *addj*) + *ĭ* vóór *j* (§ 36), bv. in:

āi ei (**āy*, GJ. *aey*), *kāi* sleutel (*kaey*), *klāi* klei (**klāy*, GJ. *klaey*), *lāi* lei (vgl. w. *laeyda*), *wāi* wei (ags. *hwǣg*).

B. Als herkomstig uit *ā* (= idg. *ē* of uit lat. *ā*) + *ĭ* vóór *j* (vgl. § 20 Opm.), bv. in:

drāi̯ə draaien (mnd. *drēien*), *krāi̯ə* kraaien (mhd. *craejen*), *māi̯ə* Mei (*māia*), *nāi̯ə* naaien (mhd. *naejen*), *sāi̯ə* werpen (mhd. *saejen*). *wāi̯ə* waaien (*wāia*);

voorts in *hāi̯ə* hooien als denom. van *hā* (§ 39, daarnaast volgens § 132 met. *hēⁱə* als voortzetting van *hā*).

Opm. Voor de verkortingen z. § 187.

De oudwestfriesche *āu*.

§ 156. De *āu* (van welke herkomst ook, vgl. § 77) is steeds *oᵃu* geworden [1]).

---

1) Op te merken is hier het feit, dat, terwijl de langdiphthongen normaal de quantiteit van den eersten komponent behouden, in de uit *au* ontwikkelde **oᵃu* (evenals in de uit *oᵃ* + anorganische *ŭ* voortgekomen *oᵃu*, vgl. § 169 Opm. 2) het eerste bestanddeel verkorting ondergaat; deze tweeklanken bevatten twee homorgane elementen, de andere (*ai*, *oi*) niet (over *ēi* z. § 158 Opm. 2).

A. Als herkomstig uit *ā* (voor *au* uit *ăw* der aan got. *aggw* beantwoordende verbinding *ăww*) + *ŭ* vóór *w* (§ 39). bv. in:
hoᵃuə houwen (*hāuwa*), *skoᵃuə* onderzoeken (*scāwia*).

Opm. Aangezien naast w. *hāuwa*, enz. ook vormen voorkomen met *āu* (uit *ōᵃ* voor *ā*, vgl. *PBB.* 19. 377 vlg.), zijn hier intusschen ook prototypen met *ōᵃu* denkbaar.

B. Als herkomstig uit *ā* (= idg. *ē* of lat. *ā*) + *ŭ* vóór *w* (§ 49 γ). bv. in:
bloᵃu blauw (*blāuw*), *goᵃu* gauw (uit **gāuw*, vgl. mnd. *gāu*), *kloᵃuə* hark (*clāw*, *clāwa* houweel), *loᵃu* lauw (ohd. *lāo*), *poᵃus* paus (o. *pāwes*).

De oudwestfriesche *ei* en *ēi*.

§ 157. De *ei* (van verschillenden oorsprong, vgl. § 78) is in den regel in *aᵉi* [1]) overgegaan.

A. Als herkomstig uit *ēᵃ* (de „umlauts"-vocaal van *ă*) vóór *n-d* (§ 5 Opm., § 55 β), bv. in:
aᵉin finis (*ein*), *aᵉin* eend (**ein* voor **eind*, GJ. *eyn*, vgl. ohd. *enit* uit **anit*), *haᵉinə* met de handen opvangen (o. *henda*, vatten), *skaᵉinə* schenden (ags. *scendan*), *snaᵉin* zondag (*sneynd*, vgl. *PBB.* 19. 426).
B. Als herkomstig uit *ē* voor *āᵉ* (uit *ai*) in bepaalde gevallen (§ 34), bv. in:
haᵉidən heiden (*heyden*), *haᵉidə* heide (got. *haiþi*), *-haᵉit* -heid (*-heid*), *haᵉiləch* heilig (*heilig*), *faᵉiləch* veilig (*feylich*), *raᵉis* reis (*reys*).
C. Als herkomstig uit de verbinding *ewi* (§ 59), bv. in:
aᵉi ooi (*ei*), *aᵉilōᵃn* insula (*eiland*).

§ 158. Is de w. *ei* echter ontstaan uit *ēᵃ* (= oude *ă*, *ĕ* of *ĭ*) + een uit palatale *g* ontwikkelden klank (§ 59 Opm. 3), dan vertoont zich als haar met. reflex *ai*, bv. in:
dai dies (*dei*), *haiəl* [2]) hagel (ags. *hægl*), *lait* 3 pers. sing. praes. ind. van *lēzə* leggen (*leit*), *mai* mag (*mei*), *naiəl* nagel (*neil*), *saiəl* zeil (o. *seil*, on. *segl*), *sait* 3 pers. sing. praes. ind. van *sēzə* zeggen (*seit*):

1) In andere dialekten wordt voor *aᵉi* vaak *ai* gehoord.
2) Over 't ontleende woord *hāgəl* z. § 120 Opm. 2.

lait 3 pers. sing. praes. ind. van *lēzə* liggen (*leit*), *rain* regen (*rein*).
wai weg (*wei*);
tain getogen (*tein*).

Opm. 1. Evenzoo is *ei* behandeld in *mei* met (vgl. *PBB.* 19, 374 noot 2) en *nei* na (uit **nēhie*, vgl. oonfrk. *nāio*): met. *mai*, *nai*.

Opm. 2. Voor de verba *drä°üə* droogen, *strä°üə* strooien moeten we owfr. prototypen **drēja* (= **drēija*, § 50) voor **drēgia* (de *ē* = „umlauts"-vocaal van *ā* voor *au*, § 38, vgl. ags. *drȳge*, os. *drōgi* en z. „*Die Soester Mundart*" van Holthausen, § 77 *a*) en *strēja* (got. *straujan*) aannemen, wier *ēi* onder invloed der voorafgaande *r* in *ä°ü* is overgegaan.[1])

Voor een overeenkomstigen overgang van *ēⁱ* na *r* tot *ö''*, vgl. § 112.

De oudwestfriesche *ōi*.

§ 159. In de verba met *ōi-j* (*j* ten deele ontstaan op de *PBB.* 19, 395 vlg. uiteengezette wijze, ten deele uit *g* vóór *i*) is het eerste element onder invloed der *ū°* uit *ō* van 't praet. en part. praet. overgegaan in *ū°* (vgl. *PBB.* 19, 397); bv. in:

blū°iiə bloeien (*blōya*), *brū°iiə* broeien (uit **brōya* = mhd. *brüejen*), *flū°iiə* vloeien (uit **flōya* = ags. *flōwan*), *glū°iiə* gloeien (uit **glōya* = ags. *glōwan*), *grū°iiə* groeien (*grōya*), *skrū°iiə* schroeien (uit **skrōya* = mnd. *schrȫien*), *lū°iiə* vlijen (bv. van turf, schooven, enz.) (uit **lōya* voor **lōgia* = ags. *lōgian* collocare), *plū°iiə* ploegen (uit **plōya* voor **plōgia*, deriv. van w. *plōch*).

Opm. 1. Met. reflexen van andere w. vormen met *ōi*, als *rōia* berooven (z. *Tijdschr.* 15, 324), zijn mij. behalve *leᵃkskō''iiə* vitten, een samenstelling van *-skō''iiə* (*skōia* = een bijvorm van *scōwia* beschouwen, vgl. § 160 Opm. 2), niet bekend. In de vormen, aan ndl. woorden met *ooi* ontleend, wordt *ō''i* gesproken: *rō''iiə* (ndl. *rooien* een huis in de rooi plaatsen, mikken, afleiding van *rooi*, een aan 't oudfra. *roi* ontleend subst.), *skō''iiə* schooien, bedelen (ndl. *schooien*).

De herkomst van *tō''iiə* sleepen, dragen is mij onbekend.

Opm. 2. Voor de verkortingen z. §§ 188, 189.

---

1) De vocaal in *spä°üə* spuwen kan ik niet verklaren; *lä°ü* lui (adj.) en *spä°üt* spuit zijn aan 't ndl. ontleend.

De oudwestfriesche *ou* en *ōu*.

§ 160. De *ou* (van welke herkomst ook, vgl. § 81) is steeds *o^{a}u* gebleven.

A. Als herkomstig uit *ō^a* of *ū* + *w* (oorspronk. of uit de lab. spir. ontstaan) (§ 49*a*), bv. in:

bo^{a}uə bouwen (*bouwa*), *fətro^{a}uə* vertrouwen (vgl. w. *trouwia*); *gro^{a}u* grof (ohd. *grob*).

B. Als herkomstig uit *ō^a* (voor *ē^a*) onder invloed van *w* (uit *v*) + *o* of ō (§ 49*β* Opm.), bv. in:

io^{a}u 1. pers. sing. praes. ind. van *i̯ān* geven (*jowe*), *io^{a}uə* 1. 3. pers. pl. praes. ind. (*iowat*).

Opm. 1. Over *io^{a}ut* 3. pers. sing. praes. ind. (*iout*) als analogieformatie vgl. *PBB.* 19, 391.

C. Als herkomstig uit *ōl* + *d* of *t* (§ 15 Opm.), bv. in:

go^{a}ut goud (*goud*), *ho^{a}ut* hout (*hōlt*), *mo^{a}udə* fijne aarde, stof (vgl. *ter mouda*).

D. Als herkomstig uit *i̯ou* door wegval van 't eerste element na een liqu. (§ 59 Opm. 4), bv. in:

bro^{a}ut hij brouwt (*brout*), *ro^{a}uə* rouwen (*riowa*), *tro^{a}u* trouw (*tro(u)we*).

Opm. 2. Voor de vormen *ho^{a}uə* houwen en *sko^{a}uə* onderzoeken z. § 156 met Opm. en noot.

De voc. in *fro^{a}u* vrouw (*frōuwe*), herkomstig uit *ōu* (§ 82) voor *ō* — *ū* vóór *w* (§ 49*a*), vertoont een overeenkomstige verkorting van 't eerste element (vgl. ook blz. 14 noot).

DE STIJGENDE DIPHTHONGEN.

De oudwestfriesche *i̯ā*.

§ 161. De *ia* (§ 84) is slechts *i̯ā* gebleven in *i̯ān* dare en wel onder invloed van *slān* slaan (vgl. ook 't praet. *i̯ūch* gaf (*jōg*) naar 't voorbeeld van *slūch* (*sloegh*)).

De weinige andere woorden met *i̯ā* vertoonen steeds een verkorte voc. (z. § 190). Alleen in *tsjē^{a}st* (vgl. voor de uitspraak § 102) dienst (*tiaenst*)

vinden we ten gevolge van synkope der nas. vóór *s* als correspondent van de *i̯ā* een sterk genasaleerde *jē^a*.

Opm. 1. Voor de voc. van *bədrāgə* bedriegen (vgl. w. *bidrāged* fallunt) en van *lē^iəf* lief (*liaef*), *lē^iə* membra, corpus (*lyae*), waar de *i* onder invloed van de liqu. is weggevallen (§ 59 Opm. 4), vgl. § 133*A* en § 132*E*.

Opm. 2. De correspondenten der w. vormen *liaecht* resp. *liacht* lux (§ 56) komen slechts in andere dialekten voor. Voor het met. gebruikelijke *li̯o^acht* z. § 166.

De oudwestfriesche *iē*.

§ 162. De *iē* herkomstig uit *ía* voor *ío* (uit diphthong *eu*) (§ 40) is in den regel door contractie *ī^e(ə)* geworden, behalve vóór een gutt., waar ze als *ī* verschijnt, bv. in:

bī^edə bieden (*biēda*), *bī^eər* bier (*biēr*), *dī^eər* dier (*diēr*), *fəlī^ezə* verliezen (*forliēsa*), *frī^ezə* vriezen (ags. *frēosan*), *kī^ezə* kiezen (* *kiēsa*, *kiāsa*), *lī^eət* lied (ags. *lēoþ*), *nī^eer* nier (ohd. *nioro*), *prī^eəm* priem (ags. *prēon*);

līgə liegen (*liēga*), *sīk* aeger (*syeek*).

Opm. 1. Blijkens 't consonantisme moet *dī^eəf* dief (vgl. w. *tiēf*, dat zou wijzen op met. *tsjī^eəf*) ontleend zijn aan 't ndl. *dief*.

Opm. 2. Als correspondent van 't owfr. *tiēn* decem met *iē*, herkomstig uit *ī* + *a* (§ 40), zouden we moeten verwachten *tsjī^eən* (*ti* wordt *tsj*, vgl. *PBB*. 19, 415), doch we vinden *tsī^eən*, doordat de *j* onder invloed der volgende *ī^e* is weggevallen.

Opm. 3. De correspondenten van 't owfr. *niēr* resp. *niaer* nader (§ 23) zijn door de analogieformatie *naiər* naar *nai* na, nabij (w. *nei*, z. § 158 Opm. 1) vervangen.

Opm. 4. Voor de verkortingen z. §§ 176*G*, 178*B*.

De oudwestfriesche *iū*.

§ 163. Voor de *iū* (van verschillende herkomst, vgl. § 86) nemen we in hoofdzaak tweeërlei behandeling waar; ze is òf in den „auslaut"

en vóór een volgende *w* in *iō̤* overgegaan òf heeft zich in de andere gevallen (uitgezonderd vóór *r*, z. § 165 Opm.) met wegval van den „umlauts”-factor tot *ü*(ə) gewijzigd. Slechts in *iūn* avond (*iūn*. vgl. § 49 γ) en in *iūn* gegeven (* *iūn*. GJ. *juwn*. vgl. *PBB*. 19. 394. met een onoorspronkelijke *iū*. vgl. § 41 δ) is ze bewaard gebleven.

§ 164. Vbb. van vormen met *iō̤*.

A. Als herkomstig uit *íu* (uit *ī* + *u*, vgl. § 41 γ) in *iō̤* gij, u (*iū*, vgl. *PBB*. 19, 386).

B. Als herkomstig uit *ēa*. *ē* en *ī* onder invloed eener volgende heterosyll. *w* (§ 49 γ), voorzoover de *iū* is bewaard gebleven. bv. in:

kriō̤ə twisten bij 't spel (* *kriūwia*. vgl. het *PBB*. 19. 362 verklaarde * *kreuwia* streit anfangen im kinderspiel). *liō̤* leo (ohd. *lēwo*);

liō̤ə gelooven (* *liūwa* uit * *gilēva*), *priō̤ə* proeven (* *priūwa*, mhd. *prüeven*);

bliō̤ə blijven (*bliūwa*), *driō̤ə* drijven (*driūwa*), *riō̤ə* hooihark (* (*h*)*riūwe*, on. *hrīfa*), *skriō̤ə* scribere (*scriūwa*), *skriō̤ər* scriba (*scriūwer*), *wriō̤ə* wrijven (*wriūwa*).

Opm. Ook in de analogieformaties (vgl. *PBB*. 19, 361 noot 1) *riō̤ə* rijgen (* *riūwa*, ohd. *rīhan*) en *triō̤ə* duwen (* *thriūwa*, got. *þreihan*) heeft deze overgang plaats gehad.

§ 165. Vbb. van vormen met *ü*(ə). herkomstig uit *iū* voor ouder *íu* (uit diphthong *eu*, § 41 α).

flüəs vlies (vgl. w. *flyūscāper*, *PBB*. 19, 374 vlg., mhd. *vlius*). *nüət* tam (on. *nȳtr*). *tüə* tuigen (*tiūga*, waarnaast *tiōga*, vgl. *PBB*. 19. 386).

Opm. 1. In *onhǖᵘər*. *onhǖᵒrəch* afzichtelijk, onguur (vgl. ohd. *ungihiuri*). wier owfr. prototypen een analogisch ontwikkelde *iū* moeten hebben gehad (vgl. § 41 δ en *PBB*. 19, 385), is de diphthong vóór *r* in *ǖᵒ*(ə) overgegaan.

Opm. 2. Voor de verkortingen z. §§ 192, 193.

De oudwestfriesche *ioᵃ*, *io* (of *ioᵘ*).

§ 166. De *ioᵃ* (uit *iū* door verkorting vóór tautosyll. *cht*, § 41 ε) is bewaard gebleven in *lioᵃcht* lux (* *liocht*, waarnaast *liaecht* resp. *liacht*, § 56. waarvan in andere dialekten nog de correspondenten bestaan).

§ 167. De *io* (of *io*^{u}?) (uit ouder *i̯ū* door verkorting vóór *nk*, *ng*, § 52, luidt vóór *n* *jo*, vgl. § 117), bv. in:
sjongə zingen (*sionga*), *stjonkə* stinken (* *stionka*, G.J. *stjonckje*).

Opm. De vorm *tsjo*^{u}*k*, die aan w. * *tiock* (G.J. *tjock*) dik beantwoordt, komt in andere dialekten voor. Over 't daarmee identische met. *tsjuk* z. § 192.

De oudwestfriesche *i̯ō*^{u}.

§ 168. De *i̯ō*^{u} (van welke herkomst ook, vgl. § 88) is, behalve vóór *n* (z. § 169), in *i̯ū*^{o}(*ə*) resp. *jū*^{o}(*ə*) overgegaan.

A. Als herkomstig uit *i̯ū* vóór heterosyll. muta (§ 41γ) in *i̯ū*^{o}*ət* heden (*hioede*).

B. Als herkomstig uit *i̯ū* vóór tauto- en heterosyll. *r* (§ 41δ), bv. in:
di̯ū^o*ər* duur (*dyo(e)re*), *fjū*^{o}*ər* vuur (*fyoer*), *stjū*^{o}*rə* sturen (*styōra*).

Opm. 1. Voor de vormen, waarin 't eerste element van de diphthong na een liqu. of nas. is weggevallen, z. § 147 *C*.

Opm. 2. Voor de verkortingen z. § 191.

§ 169. De *i̯ō*^{u}, herkomstig uit *iū* vóór tauto- en heterosyll. *n* (§§ 41δ, 49γ), is steeds met wegval van den „umlauts"-factor in *ȫ*^{u}(*ə*) (vgl. voor de uitspraak § 102) overgegaan, bv. in:
blȫ^{u}*ən* gebleven (* *bliōn*), *drȫ*^{u}*ən* gedreven (* *driōn*), *frȫ*^{u}*ən* amicus (*friōnd*), *klȫ*^{u}*nə* kluwen (* *kliōne*, ags. *clīwen*), *snȫ*^{u}*ən* zaterdag (*sniōnd*), *skrȫ*^{u}*ən* geschreven (*scrioen*), *wrȫ*^{u}*ən* gewreven (* *wriōn*).

Opm. 1. Deze klank vertoont zich ook in de analogieformaties (vgl. *PBB*. 19, 361 noot 1): *prȫ*^{u}*ən* geproefd, *rȫ*^{u}*ən* geregen en *trȫ*^{u}*ən* geduwd.

Opm. 2. In *sjū*^{o}*ən* gezien (*syoen*) en *tsjū*^{u}*nə* tooveren (ags. *tīenan*) heeft geen „umlaut" plaatsgegrepen, omdat 't eerste element van de diphthong zich met den voorafgaanden medeklinker verbond.

De oudwestfriesche *u̯ā*.

§ 170. Voor dezen zeldzaam voorkomenden klank (vgl. § 89) hoort men *o̯*^{a}*ā* in *do̯*^{a}*ān* doen (*duān*), waarnaast met verkorting (vgl. § 194) *do̯*^{a}*an*.

De oudwestfriesche TRIPHTHONG *i̯ou*.

§ 171. De *i̯ou* (vgl. § 90), herkomstig uit *i̯ū* vóór *w* (§§ 41β, 49γ), vertoont zich steeds als *i̯o^a u* resp. *jo^a u*, bv. in:

fjo^a uər quatuor (*fiouwer*), *i̯o^a uər* haver (* *hiouwera*, vgl. *PBB.* 19, 359).

Opm. Voor de vormen, waarin 't eerste element na een liqu. of nas. is weggevallen, z. § 160*D*.

VERKORTINGEN.

Voorafgaande opmerkingen.

§ 172. Verkorting kunnen ondergaan de lange klinkers (niet alleen de oorspronkelijke en de uit een diphth. voortgekomene, maar ook de verlengde) en de lange tweeklanken. We nemen hierbij het volgende waar.

A. Veel lange vocalen vertoonen in de gesloten beklemtoonde syllabe een *ə* als naslag, die ontbreekt, wanneer de klinker in de open lettergreep staat vóór een onbeklemtoonden uitgang (cons. + *ə* of *ən*); bv. *ō^a ət* vetus naast *ō^a də(n)*, *rē^i ət* ruber naast *rē^i də(n)*[1].

B. Vóór bepaalde enkelvoudige (tauto- of heterosyll.) medeklinkers worden de *ī* en *ū* verkort tot *i* en *u* resp. *ü*.

C. De andere verkortingen van lange klinkers en lange stijgende diphthongen vertoonen zich op vierderlei wijze. We ontmoeten het verschijnsel:

1. vóór een cons. of consonantverbinding, gevolgd door een liqu. of nas. sonans;
2. in de gesloten lettergreep vóór een volgende met zwakken klemtoon of met bijklemtoon gesproken syllabe (afleidingssuffix, tweede lid van een compositum);
3. vóór bepaalde consonantverbindingen;
4. als gevolg van verzwakking van klemtoon.

D. De lange dalende diphthongen worden verkort in de open

[1]) Deze wisseling stel ik voor door de spelling *ō^a(ə)*, *ē^i(ə)*, enz.

lettergreep vóór een volgende consonantisch „anlautende", met zwakken klemtoon of met bijklemtoon gesproken syllabe.

E. Bij een tal van verkortingen is behalve de quantitatieve wijziging ook een qualitatieve waar te nemen; zoo bv. wordt $\bar{u}$ in bepaalde gevallen *ü*, gaat $\bar{e}^i$ over in *je*^{a} resp. *je*^{a} (met verspringing van 't accent en verlenging eener heterosyll. cons.).

Verkorting der *ā*.

§ 173. De met. *ā* wordt in de gesloten lettergreep vóór een cons. + liqu. of nas. son. en vóór een volgende met zwakken klemtoon of met bijklemtoon gesproken syllabe (vgl. § 172 *C*) steeds verkort tot *a*.

A. Als reflex eener in de gesloten lettergreep ontwikkelde *a* (§ 119 *A*) in *bargn̥* varkens; *barchjə* klein varken (naast *bārch*).

Opm. 1. De voc. in *fladdə* flard, deugniet (*flarde*, § 55 *δ*), waarnaast ook *flarrə* gehoord wordt en waarvoor bij ongestoorde ontwikkeling **flādə* (vgl. *bānə*) te verwachten ware, is herkomstig uit den pl. op *n̥*.

Opm. 2. De voc. in vormen als *damn̥* dammen, *damkə* kleine dam, *lamn̥* lammeren, *lamkə* klein lam, *ramn̥* rammen, *ramkə* kleine ram, enz. moet als voortzetting van de w. *ā* gelden (vgl. §§ 55, 104).

B. Als herkomstig uit *ā* voor $\bar{a}^e$ (uit *ai*) (§ 133) in *famn̥* meisjes (naast *fām*), *mastr̥* meester (*maester*);
famkə klein meisje.

Opm. 3. In *mastr̥* meester moet de verkorting eerder hebben plaats gegrepen dan de overgang van *ā* vóór *s* tot $\bar{e}^i$ (vgl. § 132) en later dan de ontwikkeling van de korte *a* vóór *s* tot o^a (vgl. § 105).

Opm. 4. De voc. in *apl̥tsjə* appeltje, *apl̥bē*^{a}*m* appelboom en in *lapkə* lapje, waarnaast *āpəl*, *lāpə*, met een door jongere rekking ontstane *ā* (vgl. § 104 Opm. 1), is als voortzetting van de w. *a* te beschouwen.

Verkorting der $\bar{e}^a$.

§ 174. De met. $\bar{e}^a$ wordt in de gesloten lettergreep vóór een cons. + liqu. of nas. son. en vóór een volgende met zwakken klem-

toon of met bijklemtoon gesproken syllabe (vgl. § 172 *C*) steeds verkort tot $\underset{\frown}{i}e^{a}$ resp. je^{a}.

A. Als herkomstig uit een in de open syllabe ontwikkelde „tonlange" *a* (§ 120) in $kje^{a}m\underset{\circ}{r}kə$ kamertje (naast $k\bar{e}^{a}mər$).

B. Als herkomstig uit $\bar{a}$ voor $\bar{a}^{e}$ (uit *ai*) (§ 131 *B*) in $tje^{a}n\underset{\cdot}{n}$ teenen (naast $t\bar{e}^{a}ən$).

C. Als herkomstig uit de oude diphthong *au* (§ 131 *C*), bv. in: $\underset{\frown}{bi}e^{a}m\underset{\cdot}{n}$ boomen (naast $b\bar{e}^{a}əm$), $tje^{a}m\underset{\cdot}{n}$ toomen (naast $t\bar{e}^{a}əm$); $\underset{\frown}{bi}e^{a}mkə$ boompje, $\underset{\frown}{bi}e^{a}ntsjə$ boontje (naast $b\bar{e}^{a}nə$), $tje^{a}mkə$ kleine toom.

Opm. 1. Een overeenkomstige verkorting vertoont het volgens § 131 Opm. 1 ontleende woord $kr\bar{e}^{a}əm$ kraam, getuige de vormen $kr\underset{\frown}{i}e^{a}m\underset{\circ}{n}$ kramen, $kr\underset{\frown}{i}e^{a}mkə$ kraampje.

Opm. 2. De voc. in vormen als $gle^{a}skə$ klein glas, $bre^{a}chjə$ kleine brug, enz., waarnaast $gl\bar{e}^{a}əs$, $br\bar{e}^{a}gə$, enz., met een door een jongere rekking (vgl. § 108) ontstane vocaal, moet als voortzetting van de w. $\breve{e}^{a}$ worden beschouwd.

Verkorting der $\bar{e}^{i}$.

§ 175. De met. $\bar{e}^{i}$ wordt in de gesloten lettergreep vóór een cons. + liqu. of nas. son., vóór een volgende met zwakken klemtoon of met bijklemtoon gesproken syllabe en vóór tautosyll. (*r*)*fst* (vgl. § 172 *C*), verkort tot $\underset{\frown}{i}e^{a}$ resp. je^{a}.

A. Als herkomstig uit een in de open syllabe ontwikkelde „tonlange" *a* (§ 121) in $kje^{a}l\underset{\cdot}{n}$ kalveren; $kje^{a}ltsjə$ kalfje, $kje^{a}lləst\ddot{o}^{a}t$ staart van een kalf (naast $k\bar{e}^{i}əl$).

B. Als reflex van een door verlenging in de gesloten syllabe ontwikkelde *e* (§ 124), bv. in:
$\underset{\frown}{i}e^{a}r\underset{\cdot}{m}s$ brachia (naast $\bar{e}^{i}rəm$), $\underset{\frown}{i}e^{a}r\underset{\cdot}{m}fo^{a}udən$ armvoogden (naast $\bar{e}^{i}rəm$); $h\underset{\frown}{i}e^{a}st$ herfst (*heerfst* = ohd. *herbist* of ags. *hærfest*).

Opm. 1. Een overeenkomstige verkorting in de gesloten lettergreep vóór $l\underset{\cdot}{n}$ en vóór *ld* — een met zwakken klemtoon gesproken syllabe vinden we in $\underset{\frown}{i}e^{a}l\underset{\cdot}{n}$ el (*ielne*), $kje^{a}lt$ koude (*kielde*), $spje^{a}ldə$ speld (grondvorm **speldia*, G.J. *spjeld*), voor wier vocaal (uit *e* voor $\bar{e}$ uit $\bar{a}$, vgl. §§ 6, 10, 55 *ε*) ook een tusschentrap $\bar{e}^{i}$ moet worden aangenomen.

De voc. in $fje^{a}lt$ veld (vgl. w. *field*), waarvoor bij ongestoorde ontwikkeling (vgl. bov.) $f\underset{\frown}{i}e^{a}lt$ resp. $fje^{a}lt$ (met een onoorspr. verkorte voc.) te verwachten ware, kan ik niet verklaren.

Opm. 2. De verkorte voc. in *gie^a s* gras (*gers*, met *e* uit *a*, vgl. §§ 4, 55 *δ*), i. pl. v. een bij ongestoorde ontwikkeling (naar § 124) ontwikkeld *gēəs*, is herkomstig uit de afleidingen met een klankwettige *ie^a*. vgl. *gie^a zbuo^a tr* grasboter, *gie^a zlo^a n* grasland, enz.

C. Als reflex eener in de open syllabe ontwikkelde „tonlange" *e* (§ 124), bv. in:

fədie^a rrə (met een voc. oorspr. klankwettig ontstaan in den 2. sing. praes. ind.) verderven, bederven (*forder(v)a*, § 54), *stje^a rrə* (met een voc. als in *fədie^a rrə*) sterven (*stera*, § 54).

D. Als herkomstig uit *ā* (vgl. § 132*A*) in *pje^a lŋ* palen, *pje^a ltsjə* paaltje (naast *pē^i əl*).

Opm. 3. Het ww. *kētsə* kaatsen (GJ. *keatsje*), dat berust op ontleening aan 't ndl. *kaatsen* (uit een picardisch *cacher* jagen, voortstooten) en waarvoor bij ongestoorde ontwikkeling *kje^a tsə* te verwachten ware, vertoont een voc., die door analogie naar 't subst. *kē^i əts* kaats is ontstaan. Een regelmatige ontwikkeling vertoont echter *kje^a tsəbo^a l* kaatsbal.

E. Als herkomstig uit *ā* voor *ā^e* (uit *ai*) (§ 132*B*) in *fuo^a tlie^a stŋ* voetsporen (vgl. w. *lāsta*).

F. Als herkomstig uit de oude diphthong *au* (§ 132*C*), bv. in:

slie^a tŋ slooten (naast *slē^i ət*);

hie^a pkə hoopje, *hie^a pstet* plaats, waar een aardappelhoop geweest is (naast *hē^i əp*), *skje^a fkə* schoofje (naast *skē^i əf*), *slie^a tsjə* slootje (naast *slē^i ət*).

G. Als herkomstig uit *ā-i* door contractie (§ 132*D*) in *hie^a fe^a k* hooivak (naast *hē^i ə*).

H. Als herkomstig uit *iā* door absorptie van den eersten komponent (§ 132*E*) in *lie^a wr* liever (naast *lē^i əf*).

I. Als herkomstig uit de „umlauts"-vocaal van *ā* (= oude *au*, § 38) vóór *r* (§ 140*B*) in *bəhie^a rrə* (met een voc. oorspr. klankwettig ontstaan in den 2. pers. sing. praes. ind.) behooren (*bihēra*).

Verkorting der *ī^e*.

§ 176. De met. *ī^e* wordt in de gesloten lettergreep vóór een cons. liqu. of nas. son., vóór een volgende met zwakken klemtoon of met bijklemtoon gesproken syllabe en vóór tautosyll. *tst* (vgl. § 172*C*), verkort tot *ie^i* resp. *je^i* (waaruit vóór een nas. *ie* resp. *je*, vgl. § 111).

A. Als herkomstig uit *ā* (= idg. *ē*) (§§ 137*A*, 141*A*), bv. in:
bli̯e^{i}*rn̥* blaren (naast *blī*^{e}*ər*), *stri̯e*^{i}*tn̥* straten, *tri̯e*^{i}*dn̥* draden (naast *trī*^{e}*ət*); *bli̯e*^{i}*rkə* kleine blaar, *bri̯e*^{i}*tsjə* klein gebraad (vgl. *brī*^{e}*də* braden), *mi̯e*^{i}*ltsjə* klein maal (naast *mī*^{e}*əl*), *skje*^{i}*pkə* klein schaap (naast *skī*^{e}*əp*), *tri̯e*^{i}*tsjə* draadje, *wi̯e*^{i}*ttə* nattigheid (naast *wī*^{e}*ət*);
hi̯e^{i}*rn̥* haren (naast *hī*^{e}*ər*), *i̯e*^{i}*rn̥* jaren (naast *ī*^{e}*ər*); *hi̯e*^{i}*rkə* haartje, *i̯e*^{i}*rkə* jaartje, *swi̯e*^{i}*ttə* zwaarte (naast *swī*^{e}*ər*).

Opm. 1. De voc. in vormen als *ī*^{e}*ltsjə* aaltje (vgl. *mi̯e*^{i}*ltsjə*) en *ī*^{e}*rən* aderen (vgl. *bli̯e*^{i}*rn̥*) is herkomstig uit den sing.
Een tegenovergestelde „ausgleichung" vinden we in *stri̯e*^{i}*ttə* straat (*strēte*) met een voc., herkomstig uit den pl. op *n̥* en de afleidingen met een klankwettige *i̯e*^{i}, vgl. *stri̯e*^{i}*tsjə* straatje, *stri̯e*^{i}*tskro*^{u}*bi̯ə* straatschrobben, enz.

B. Als reflex van de oude gesloten *ē* (§ 137*B*) in *bri̯e*^{i}*fkə* briefje (naast *brī*^{e}*əf*).
C. Als herkomstig uit *ā*^{e} (= oude *ai*) (§ 137*C*), bv. in:
bi̯en̥ adj. van been (naast *bī*^{e}*ən*), *stjen̥* steenen (pl. en adj.) (naast *stī*^{e}*ən*); *i̯enleng* eenling (naast *ī*^{e}*ən*), *sni̯e*^{i}*ja*^{e}*i̯ə* sneeuwjagen (naast *snī*^{e}*ə*).

Opm. 2. De verkorting in *gi̯en* geen (*ghien*) moet als gevolg van verzwakking van klemtoon worden beschouwd.

D. Als herkomstig uit de „umlauts"-vocaal van *ō* (§ 30), *ū* (§ 33) en *ā* (uit *au*, § 38) (§ 137*D*), bv. in:
fli̯e^{i}*rn̥* vloeren (naast *flī*^{u}*ər*); *gri̯entə* groente (naast *grī*^{e}*ən*); *ontmi̯e*^{i}*ttə* (met een voc. oorspr. klankwettig ontstaan in den 2. sing. praes. ind.) ontmoeten (vgl. *mēta*);
kje^{i}*zn̥* kiezen (naast *kī*^{e}*əs*);
stje^{i}*ttə* (met een voc. als in *ontmi̯e*^{i}*ttə*) stooten (*stēta*).

Opm. 3. De voc. in *skjen* zindelijk (*scheen*, met *ē* = „umlauts"-vocaal van *a* voor *au*, § 38) is herkomstig uit de afleidingen met een klankwettige *je*, vgl. *skjenma*^{e}*itsjə* schoonmaken, *skjentə* plaats, waar 't zindelijk is.

E. Als herkomstig uit *e-i*, *ehe* door contractie (§ 137*E*), bv. in:
ī^{e}*str* adj., afkomstig van Ee (naast *ī*^{e}*ə*); *stri̯e*^{i}*blo*^{u}*k* strooblok (naast *strī*^{e}*ə*).

F. Als herkomstig uit *ī* (van verschillende herkomst, vgl. § 144), bv. in:

kliern klieren (naast *klīər*); *skjerruk* grijze kraai (naast *skīər*); *riern* vaarzen (naast *rīər*); *rierkə* kleine vaars; *fjettə* verte (naast *fīər*).

Opm. 4. In *hie* (vóór cons.), *hier* (vóór voc.), waarnaast de vorm *hierrə* hier (*hīr*, in „ablaut" staande met os. ags. *hēr*), is de verkorting gevolg van verzwakking des klemtoons.

G. Als herkomstig uit *iē* (§ 162), bv. in:

priemn priemen (naast *prīəm*); *priemkə* kleine priem; *iettə* (met een voc. oorspr. klankwettig ontstaan in den 2. sing. praes. ind.) gieten (ags. *gēotan*), *sjettə* (met een voc. als in *iettə*) schieten (* *skiēta*, waarnaast *skiāta*).

Verkorting der *ī*.

§ 177. Vóór een tauto- en heterosyll. scherpe cons. (*p*, *f*, *t*, *s*, *k*), nas., *l* en heterosyll. *d* (vgl. § 172 *B*) is de met. *ī* verkort tot *i*.

A. Als reflex eener in de gesloten syll. ontwikkelde *i* (§§ 55, 125), bv. in:

binə binden (*binda*), *blin* blind (*bliind*), *finə* vinden (GJ. *fijnne*), *in*(-), in(-) (GJ. *ijn*(-)), *spin* spinde, zekere maat (GJ. *spijn*), *wilt* wild (*wiilt*), *win* wind (GJ. *wijn*), *winə* winden (GJ. *wijnne*).

B. Als reflex eener in de open syll. ontwikkelde „tonlange" *i* (§§ 13, 125), bv. in:

bit beet (*bit(e)*), *fitər* veter (vgl. *fiteria*, vincire), *gripə* ijzeren vork (ags. *gripe*), *ripəliə* repelen (mhd. *rifeln*), *sikər* zeker (*siker*), *skinə* scheen (ags. *scina*), *stikəl* stekel (ags. *sticel*), *spiliə* spelen (ags. *spilian*), *tiliə* telen (*tilia*), *wikə* week (*wike*).

Opm. 1. De voc. in *swīpə* zweep (ags. *swipe*), waarnaast in andere dialekten de klankwettige vorm *swipə*, kan ik niet verklaren.

Opm. 2. Blijkens 't vocalisme is aan 't ndl. ontleend: *belt* beeld, waarnaast in andere dialekten 't klankwettige *bilt* (ohd. *bilidi*).

C. Als reflex der wgm. *ī* (§ 142), bv. in:

bəswikə bezwijken (vgl. o. *swīka*), *bitə* bijten (*bīta*), *blikə* blijken (*blīka*), *bəgripə* begrijpen (*bigrīpa*), *dik* dijk (*dīk*), *gəlik* gelijk (*gelīk*),

glidə glijden (*glīda*). *idəl* ijdel (*īdel*), *lik* lijk (vgl. *līkwei*), *likjə* (ge)lijken (*līkia*), *linə* lijn, lang touw (o. *līne*). *list* lijst (ohd. *līsta*). *min* meus (*mīn*), *pil* pijl (ags. *pīl*), *pinə* pijn (*pīne*). *rik* rijk (*rīk*), *ridə* rijden (*rīda*). *rim* rijm, ijzel (os. *hrīm*). *rip* rijp. adj. (ags. *rīpe*), *ris* rijs (ags. *hrīs*). *sin* suus (*sīn*). *skinə* schijnen (*schīna*), *sidə* sericum (uit mlat. *sīta*). *sidə* latus (*sīde*). *slim* slijm (ags. *slīm*). *slipjə* slijpen (ags. *slīpan*), *slitə* slijten (*slīta*), *strikə* strijken (o. *strīka*), *sifər* cijfer (mlat. *cīfra*), *stilə* stijl, pilaar (*stīl*), *win* wijn (*wīn*).

Opm. 3. Raadselachtig is mij de voc. in *knīpə* knijpen (nd. *knīpen*) en *pīp* pijp (o. *pīpe*). die blijkens *bəgripə*, *rip* enz. (vgl. bov.) niet klankwettig kan zijn.

§ 178. Ook in de gesloten lettergreep vóór een volgende met zwakken klemtoon of met bijklemtoon gesproken syllabe (vgl. § 172 *C*) is *ī* tot *i* verkort.

A. Als reflex der wgm. *ī* (§ 143), bv. in:

blitskəp blijdschap (*blīdschip*), *titsjə* tijdje (naast *tīt*):

griskō^a p grijskop (naast *grīs*), *lifkə* lijfje (naast *līf*), *wifkə* vrouwtje (naast *wīf*), *bəwiskə* een beetje, weinigje. eig. proefje (naast *bəwīs* bewijs).

B. Als herkomstig uit de *iə* (§ 162) in *siktə* ziekte (naast *sīk*).

Verkorting der *ō^a*.

§ 179. De met. *ō^a* is in de gesloten lettergreep vóór een cons. + liqu. of nas. son. en vóór een volgende met zwakken klemtoon of met bijklemtoom gesproken syllabe (vgl § 172 *C*),' tengevolge van verschillende herkomst, op tweeërlei wijze verkort.

A. Verkorting tot *o^a* van *ō^a*, als reflex eener in de gesloten syllabe ontwikkelde *a* (§ 122 *A*), bv. in:

bo^a nn banden (naast *bō^a ən*). *ho^a nn* (naast *hō^a ən*), *lo^a nn* landen (naast *lō^a ən*);

bo^a ntsjə bandje, *bro^a ntsjə* brandje (naast *brō^a ən*), *ho^a ntsjə* handje. *ho^a ndəch* handig. *lo^a ntsje* klein land, *lo^a nhēr* landheer. *ro^a ntsjə* randje (naast *rō^a nə*).

Opm. 1. De voc. in *sto^a ln* stallen. *sto^a ltsjə* kleine stal. *wo^a ln*

wallen. *wo^a ltsjə* kleine wal, enz., moet als voortzetting van de w. *a* gelden (vgl. §§ 55 ε, 105).

De vocaal van *lo^a stṛ* laster berust eveneens op *ā* (naast *laester*, z. § 54, ook uit *lāst-res*, *-re* herkomstig * *lāster*; vgl. voorts § 105).

B. Verkorting tot *o̤^a a*.

α. Van *ō^a* als reflex eener in de gesloten syllabe ontwikkelde *o* (§ 128 *A*), bv. in:

ho̤^a anṇ hoorns (naast *hō^a ən*), *mo̤^a anṇ* morgens (pl.) (naast *mō^a ən*);

bo̤^a anāmer emmer om 't vee drinken te geven (vgl. mnl. *borne* water), *ho̤^a antsjə* kleine hoorn, *ko̤^a anə^e r* korenaar (naast *kō^a ən*), *mo̤^a antit* morgentijd.

β. Van *ō^a* als reflex eener in de open syllabe ontwikkelde „tonlange" *o* (vgl. § 128 *B*), bv. in:

ho̤^a anṇ hanen (vgl. Opm. 2); *ho̤^a antsjə* haantje.

Opm. 2. De voc. in *ho̤^a annə* haan (*hona*) voor een te verwachten *hō^a nə* is herkomstig uit den plur. op *ṇ̥* en de afleidingen met een klankwettige *o̤^a a*; vgl. *ho̤^a antsjə* haantje, *ho̤^a annəstap* hanestap, kleine afstand.

Opm. 3. De voc. in *tro^a chjə* kleine trog (vgl. § 128 *B*) moet als voortzetting van de oude *ō^a* gelden.

Verkorting der *ō^a*.

§ 180. De met. *ō^a* wordt in de gesloten lettergreep vóór een cons. of consonantverbinding + liqu. of nas. son. en vóór een volgende met zwakken klemtoon of met bijklemtoon gesproken syllabe en vóór tautosyll. *(r)tst* (vgl. § 172 *C*) verkort tot *o̤^a a*.

A. Als reflex eener in de gesloten syllabe ontwikkelde *o* (§ 127 *A*), bv. in:

do̤^a arṇ deuren (naast *dō^a ər*), *sto̤^a arṃ* storm (ags. *storm*);

bo̤^a argjə borgen (*borgia*), *do̤^a arkə* deurtje, *kno̤^a arre* knobbel, homp (mhd. me. *knorre*), *mo̤^a adzjə* moorden (naast *mō^a ət*), *no̤^a adlək* noordelijk (naast *nō^a ət*).

ko̤^a attə korten (met een voc. oorspr. klankwettig ontstaan in den 2. sing. praes. ind. en de praeteritale vormen) (*koerta*).

Opm. 1. De voc. in *bo̤^a ast* borst (*borst*, vgl. § 55 δ) en *wo̤^a ast* worst (ohd. *wurst*) is herkomstig uit den pl. op *ṇ* (vgl. *tō^a əst* dorst, § 127 *A*).

Evenzoo in *pǫ"attə* poort (*poerte*), waarvoor bij ongestoorde ontwikkeling **pō^u tə* te verwachten ware.

B. Als reflex eener in de open syllabe ontwikkelde „tonlange" *o* (§ 127 *B*), bv. in:
hǫ"azņ kousen (naast *hō"əs*), *kǫ"alņ* kolen (naast *kō"əl*), *mǫ"alņ* adj., van meel (naast *mō"əl*), *nǫ"astŗs* neusgaten (naast *nō"əs*);
bǫ"atskəp boodschap (naast *bō"də*), *kǫ"altsjə* kooltje. *nǫ"atridə* inhalen van koren (naast *nō"ət* veldvruchten), *ǫ"aliəkuk* oliekoek (naast *ō^u liə*).

Opm. 2. Als gevolg van verzwakking van klemtoon vertoont verkorting met. *fǫ"at* voort, weg. met den tusschentrap **fō"ərt* uit w. *foerd* ontstaan. Vaker hoort men den daarmee identischen vorm *fuo^u t*, met een voor mij duistere vocaal.

Verkorting der *ū°*.

§ 181. De met. *ū°* wordt in de gesloten lettergreep vóór een cons. + liqu. of nas. son. en vóór een met zwakken klemtoon of met bijklemtoon gesproken syllabe (vgl. § 172 *C*) verkort tot *uo"*.
A. Als reflex eener door verlenging ontstane „tonlange" *u* (vgl. § 129 *B*) in *buo"tŗ* boter (*butera*), *skuo"tļ* schotel (ags. *scutel*)
B. Als reflex eener wgm. *ō* (§ 147*A*), bv. in:
bruo"rņ broeders (naast *brū"ər*), *fuo"tņ* voeten (naast *fū°ət*), *huo"dņ* hoeden (naast *hū°ət*), *stuo"lņ* stoelen (naast *stū°əl*);
bruo"rkə broertje, *fuo"tlič"stņ* voetsporen, *guo"tsjə* goedje (naast *gū"ət*), *huo"tsjə* hoedje, *kuo"ltə* (naast *kū"əl*), *puo"ltsjə* plasje (naast *pū°əl*), *stuo^u ltsjə* stoeltje.

Opm. 1. De voc. in *skuon* (*uo* uit *uo"* vóór *n*, vgl. § 117) schoenen, met den tusschentrap **skū"ən* uit ouder **skōn* ontstaan, is herkomstig uit de afleidingen met een klankwettige *uo* (vgl. *skuonlapŗ* schoenlapper, *skuonmakŗ* schoenmaker, enz.).
Omgekeerd is een vorm als *nū"dlək* zorgwekkend, waarvoor we bij ongestoorde ontwikkeling *nuo"dlək* zouden moeten verwachten, door analogie naar *nū"ət* zorg, bezorgdheid, te verklaren.

Opm. 2. Naast *hū"ə* hoe (*hō*, vgl. § 147*A*) hoort men *huo"*, met verkorting als gevolg van verzwakking van klemtoon.

C. Als herkomstig uit *ūn* vóór een scherpe spirans (§ 147*B*) in *guo''zn̥* (waarnaast als oorspr. pluralisvorm *gūᵒəs*, vgl. § 137*D*) ganzen: *guoᵘskə* kleine gans (naast *gūᵒəs*).

D. Als herkomstig uit de *ū* (= wgm. *ū*, § 152), bv. in:

buo''rn̥ kom van een dorp, *muo''rn̥* muren (*mūre*), *skuo''rn̥* schuren (ohd. *scūra*);

buo''rkjə het boerenbedrijf uitoefenen (naast *bū''ər*), *buo''rwīf* buurvrouw, *sluo''rkjə* langzaam glijden (naast *slū''rə*).

Opm. 3. De vormen *muo''rrə* muur, *skuo''rrə* schuur, voor een bij ongestoorde ontwikkeling te verwachten *mū''rə*, *skū''rə* (vgl. *bū''rə*, enz. § 152) hebben een voc. aan den pl. op *n̥* en afleidingen (*muo''rwö̆''rk* de muren van een gebouw, *skuo''rkə* kleine schuur) ontleend.

Opm. 4. De woorden *bū''ət* en *kūᵒər* (vgl. § 127 Opm. 2) vertoonen een overeenkomstige verkorting in *buoᵘdn̥* planken (van een kast), *kuo''rn̥* korven; *buoᵘtsjə* plankje, *kuoᵘrkə* korfje.

Naast *buoᵘdn̥* staat het daarmee identische klankwettige *bo''adn̥* borden (om te eten), waarnaar ook een sing. *boᵃat* bord (vgl. § 180*A*).

Verkorting der *ū*.

§ 182. Bij de met. *ū* nemen we in hoofdzaak tweeërlei wijze van verkorting waar, nl. tot *u* en *ö* (vgl. echter § 185).

§ 183. Verkorting tot *u*.

A. Van *ū* als reflex eener in de gesloten syll. door verlenging ontwikkelde *u* (§ 129*A*) vóór *n* + *n̥* en vóór een volgende met zwakken klemtoon of met bijklemtoon gesproken syllabe (vgl. § 172*C*), bv. in:

grunn̥ gronden (naast *grūn*), *hunn̥* honden (naast *hūn*), *punn̥* ponden (naast *pūn*);

huntsjə hondje, *puntsjə* pondje, *runtsjə* rondje (naast *rūn*).

B. Van *ū* als reflex van de oude *ō* (= wgm. *ō*, § 148) vóór een gutt. + *n̥* en vóór een met zwakken klemtoon of met bijklemtoon gesproken syllabe (vgl. § 172*C*), bv. in:

bukn̥ boeken (naast *būk*), *brukn̥* broeken (naast *brūk*), *dukn̥* doeken (naast *dūk*);

bukjə boekje, *brukjə* broekje, *dukjə* doekje, *kukjə* koekje (naast *kūk*), *pluchjə* kleine ploeg, *pluchidər* ploegijzer (naast *plūg*).

C. Van *ū* als reflex eener door verlenging in de gesloten syllabe ontwikkelde *ū* (§ 55*a*) vóór *m* (vgl. ben. *D*) in *krum* krom (vgl. w. *crūulcruum*).

D. Van *ū* als reflex van de oude *ū* (= wgm. *ū*, § 31) vóór een tauto- of heterosyllabische *p*, *m*, *k* en *ch* (vgl. § 172*B*), bv. in:

brukə gebruiken (*brūka*), *buk* buik (*būk*), *dukə* duiken (ohd. *tūhhan*), *fukə* fuik (*fuke*), *kruk* kruik (os. *krūka*), *kruml̩* kruimel (vgl. nd. *krūme*), *luk* luik (vgl. *lūka*), *rup* rups (ohd. *rūpa*), *ruch* ruig (ags. *rūh*), *rum* ruim (*rūm*), *skum* schuim (ohd. *scūm*), *struk* struik (mnd. *strūk*), *supə* zuipen (ags. *sūpan*), *tuməl̩iə* tuimelen (ohd. *tūmalōn*).

§ 184. Verkorting tot *ü* vertoont *u* (= wgm. *ū*, § 31) vóór *n*, *t*, *zn̥*, *sk* en *st* (vgl. § 172 *B*), bv. in:

brün bruin (*brūn*), *dün* duin (ags. *dūn*) *grüskə* stukje kandij (vgl. mnl., mnd. *grūs*), *hüzn̥* huizen (*hūs*), *klütə* kluit (ags. *clūt*), *lüstər̥iə* luisteren (ohd. *hlūstrēn*), *lüzn̥* luizen (ags. *lūs*), *plüskə* pluisje (vgl. mnd. *plūsen*), *rün* ruin (mnd. *rūn*), *rüt* ruit (mhd. *rūte*), *slütə* sluiten (*slūta*), *snütə* snuiten (ohd. *snūzan*), *tün* tuin (*tūn*), *üt* uit (*ūta*).

Opm. 1. In plaats van het te verwachten *müzn̥* muizen (vgl. *hüzn̥*, *lüzn̥*) vinden we *muo''zn̥* met een voor mij duistere vocaal.

Opm. 2. In verband met den met. regelmatigen overgang van *ū* (= wgm. *ū*) vóór *t* tot *ü* (vgl. *klütə*, *rüt*, enz.), moet de voc. in *buo''tn̥* buiten (*būta*) en in *buo''tüs* koestal (letterl. buitenhuis) door analogie verklaard worden naar de woorden met een vóór *t* + liqu. of nas. son. verkorte *uo''*, herkomstig uit de „tonlange" *u* (vgl. § 181 *A*).

§ 185. Vóór *l* vertoont de *ū* (= wgm. *ū*, § 31) drieërlei verkorting, nl. tot *u*, *ü* of *uo''* (met den tusschentrap *ū^{o}*, vgl. § 181), waarvoor ik geen bevredigende verklaring kan geven.

Vbb. *ulə* uil (ags. *ūle*), *ful* bedorven (van ei) (*fūl*);

külə kuil (mhd. *küle*);

fuo''lus placenta (*fulnisse*), *muo''lə* mond, *muo''ltsjə* mondje, *skuo''lle* schuil, schuilplaats (*skūle*), *skuo''liə* schuilen, *uo''lləbuo''t* uilebord.

Verkorting der *ū*.

§ 186. De met. *u* (§ 151), herkomstig uit de *ū* (= wgm. *u*, § 31), wordt in de gesloten lettergreep vóór een met zwakken klemtoon

of met bijklemtoon gesproken syllabe (vgl. § 172 C) verkort tot *ü*, bv. in:

drüfkə kleine druif (naast *drūf*), *küfkə* kleine kuif (naast *kūf*), *snüfkə* snuifje (naast *snūwə* snuiven).

Verkorting der *āi*.

§ 187. De met. *āi* (§ 155), beantwoordende aan een w. *ai*, is in de open lettergreep vóór een volgende consonantisch „anlautende", met zwakken klemtoon of met bijklemtoon gesproken syllabe (vgl. § 172 *D*) verkort tot *ai*.

A. Als herkomstig uit *a* (voor *ai* uit *āj* der verbinding *ājj* = got. *addj*) + *ĭ* vóór *j* (§ 155*A*), bv. in:

aikə eitje (naast *āi*), *kaikə* sleuteltje (naast *kāi* sleutel), *klaikər* bewoner der kleistreken (naast *klāi*), *laikə* leitje (naast *lāi*).

B. Als herkomstig uit *ā* (uit lat. *ā*, § 155*B*) + *ĭ* in *maitit* voorjaar (naast *māiə* Mei); voorts in *haiwain* hooiwagen (naast *hāiə* hooien).

Opm. De voc. in vormen met *āi* als *āileᵃpḷ* eilepel, enz., voor een te verwachten *aileᵃpḷ*, enz., is herkomstig uit het simplex.

Verkorting der *ōᵘi*.

§ 188. De met. *ōᵘi* (§ 159 Opm. 1) is in de open lettergreep vóór een volgende consonantisch „anlautende", met zwakken klemtoon of met bijklemtoon gesproken syllabe (vgl. § 172 *D*) verkort tot *o̩ᵘai*, bv. in:

ko̩ᵃaikər houder van een eendenkooi (naast *kōᵘi*), *mo̩aistə* mooiste (naast *mōᵘi*).

Opm. Deze verkorte vocaal vertoonen ook de in andere dialekten voorkomende echt friesche vormen *bo̩ᵘaiəm* (waarnaast *bo̩ᵘaim*) bodem (met de tusschentrappen * *bōᵘjəm*, * *bōᵘdəm* uit * *bodəm* voortgekomen; vgl. met. *bōm*, § 127 Opm. 1) en *ko̩ᵃaitsjə*[1]) koken (uit * *koᵘitsjə* voor * *kŏkkia* = ohd. *chohhōn*).

---

[1]) Voor *its* uit *kkj* vgl. § 107.

Verkorting der $\bar{u}^{o}i$.

§ 189. De met. $u^{o}i$ (vgl. § 159) is in de open lettergreep vóór een volgende consonantisch „anlautende", met zwakken klemtoon of met bijklemtoon gesproken syllabe (vgl. § 172 *D*) verkort tot *u̯oᵘi*, bv. in: *mu̯oᵘilək* spijtig, *mu̯oᵘitə* moeite, *mu̯oᵘikə* tante.

Opm. De voc. in de vormen *mu̯oᵘiə* spijten (vgl. *blūᵘiə*, enz.) en *bəmu̯oᵘiə* bemoeien is herkomstig uit *mu̯oᵘilək*, *mu̯oᵘitə* enz. met een klankwettige *u̯oᵘi*.

Verkorting der *i̯ā*.

§ 190. Behalve in *i̯ān* dare (§ 161) is de weinig voorkomende *i̯ā* steeds verkort tot *i̯eᵃ*; als gevolg van verzwakking van klemtoon in *-tsjeᵃn* trekken (*tiaen*), bv. in *oᵃntsjeᵃn* aantrekken, enz.

De voc. in *sjeᵃn* zien (*siaen*) is herkomstig uit de composita met een, tengevolge van verzwakking van klemtoon klankwettige *i̯eᵃ*. vgl. *ūᵒsjeᵃn* overzien, *ütsjeᵃn* uitzien.

De klank in *tsjeᵃl* wiel (*tiāl*) is herkomstig uit den pl. op *n̥* en de afleidingen met een klankwettige *i̯eᵃ*; vgl. *tsjeᵃltsjə* klein wiel.

Verkorting der *i̯ūᵒ*.

§ 191. Voorzoover mij bekend is, vertoont met. *i̯uᵒ* (§ 168), herkomstig uit *iūᵒ*, in de gesloten lettergreep vóór *r* + *n̥* en vóór een met zwakken klemtoon of met bijklemtoon gesproken syllabe slechts verkorting in *fi̯öᵘrn̥* vuren; *fi̯öᵘrkə* vuurtje, *fi̯öᵘrwöᵘrk* vuurwerk, enz. (naast *fi̯ūᵘər*).

Opm. Afleidingen als *fi̯ūᵘərbang* zoo bang als voor vuur, *fi̯ūᵒərfeᵃst* vuurvast, enz. vertoonen een voc., herkomstig uit den sing.

Verkorting der *i̯ū*.

§ 192. De met. *i̯ū* in *i̯ūn* avond (§ 163) is vóór *n* + *n̥* en vóór een volgende met zwakken klemtoon of met bijklemtoon gesproken syllabe verkort tot *i̯u* (vgl. § 183*A*), bv. *i̯unn̥* avonden, *i̯untsjə* avondje.

Voorts heeft in *tsjuk* dik (o. *thiuke*) 't eerste element van de diphthong zich met den voorafgaanden medeklinker verbonden en is de *ū* (evenals de oorspronkelijke *ū*, vgl. § 183*D*) vóór *k* tot *u* verkort.

§ 193. De *iū* is vóór *str*, *tst*, *cht* en *ks* (vgl. § 172*C*) tot *iö"* resp. *jö"* verkort.

A. Als herkomstig uit *íu* (uit diphthong *eu*, § 41*a*), bv. in: *biö"str* bijster (vgl. *byūsterlick*), *tsjö"str* duister (*tiuester*); *bətsjö"tte* (met een voc. oorspr. klankwettig ontstaan in den 2. sing. praes. ind.) beduiden (GJ. *betjutte*).

B. Als herkomstig uit *ĕ"*, *ĭ* door breking (§§ 51, 52), bv. in: *fjö"chtsjə* vechten (*fiūchta*), *riö"cht* recht (*riūcht*), *sliö"cht* effen, eenvoudig (*sliūcht*);

miö"ksjə mest uit den koestal verwijderen (denom. van * *míuhs* = ags. *meox* uit * *mihs*). *miö"ksjə* vermengen (ags. *mixian* = *miscian*).

Verkorting der *o^a ā*.

§ 194. Naast met. *do"ān* (§ 170) doen hoort men ook *do"an* met een, als gevolg van verzwakking van klemtoon, verkorte vocaal, herkomstig uit de composita; vgl. *maido"an* meedoen, *waido"an* wegdoen.

CORRIGENDUM.

In § 24 schrappe men het zinstorende *ē*.

STELLINGEN.

I.

De tegenwoordig gebruikelijke westfriesche spelling (vgl. *Friesch Woordenboek* van WALING DIJKSTRA e. a.) eischt dringend verbetering.

II.

Het door SIEBS (*Grdr.*[2] 1, 1411 vlgg.) gegeven „Vokalsystem der neuwestfries. Sprache des Nordwestens" is zoowel onvolledig als zeer onnauwkeurig.

III.

De meening van SIEBS (*Grdr.*[2] 1, 1370[10]), als zou w. *ioe* een nederlandsche schrijfwijze van den *iu*-klank zijn, is onjuist.

IV.

Ten onrechte verandert HENRY SWEET in King ALFRED's *Orosius*, Part I (London 1883), bl. 18, 20 *beran* in *beren*.

V.

Rieger (*Zs. f. deutsche Philologie* I, 330 ff.) neemt in 't ags. gedicht van den *Zeevaarder* ten onrechte een dialoog tot 't einde aan.

VI.

Terecht acht Kluge (*Englische Studiën* VI, 322 ff.) het eigenlijke gedicht van den *Zeevaarder* met vs. 64*a* afgeloopen, doch ten onrechte beschouwt hij vs. 33*a*—64*a* als woorden van den jongeling.

VII.

Het gesprek in het eerste gedeelte van den *Zeevaarder* is aldus verdeeld: vs. 1—33*a*, 39—43 en 53—57 bevatten woorden van den ouden zeeman, vs. 33*b*—38, 44—52 en 58—64*a* van den jongeling.

VIII.

Sweet: *Anglo-Saxon-Reader*, 7e ed. (The battle of Maldon), bl. 126, 183.

Ælfnōð and Wulmǣr *bēgen* lāgon

Ten onrechte verwerpt Sweet Grein's gissing *bewegen* voor *bēgen*.

IX.

Het vermoeden van SIEVERS (*PBB*. 18, 407 vlg.), dat 't verschil tusschen idg. *i* en idg. *j* ook in 't Germaansch valt aan te toonen, is onjuist.

X.

Ten onrechte acht ook WALDE (*Lat. etymol. Wörterbuch* i. v. *consilium*) samenhang van got. *hansa* met lat. *consilium* waarschijnlijk.

XI.

In de *Kudrun* verdient de lezing *Nortlant* overal de voorkeur boven *Hortlant* of *Ortlant* (vgl. PANZER, *Hilde-Gudrun*, bl. 432).

XII.

Die borchgravinne van Vergi (uitg. STOETT) vs. 289—290:

Want mi mijn wijf *niet* en seide
Anders dan die waerheide.

Voor *niet* lees *nie*.

XIII.

In zijn conclusies aangaande de moraliteit van Anna Bijns heeft Jonckbloet (*Geschiedenis der Nederl. Letterkunde* II[4], 494 vlgg.) sterk overdreven.

XIV.

De meening van Seignobos (*Histoire politique de l'Europe contemporaine*, bl. 103), dat „l'épisode des Cent-Jours n'était qu'une révolte militaire, un *pronunciamiento* de l'armée de Napoléon", is onjuist.

XV.

Een verbond met Engeland verdient voor Nederland de voorkeur boven een alliantie met Duitschland.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 03 12 03 029 2